

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTA ÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Kürşad KARA

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN SABİR AĞACI
ROMANINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Turhan KAYA

ERZURUM - 2008

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalında, Jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Turhan KAYA
Danışman / Jüri Üyesi

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK
Jüri Üyesi

Doç. Dr. Ali KAFKASYALI
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. .../09/ 2008

Prof. Dr. Vahdettin BAŐCI

Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1
TEZİN BİLİMSEL TEMELLERİ	4
Tez Çalışmasının Bilimsel Esasları	4
Problem.....	4
Hipotezler	4
Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	5
Bulgular ve Yorum	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. HALK BİLİMİ	7
1.1. Halk Biliminin Tarihle İlişkisi.....	9
1.2. Çağımızın Dede Korkut Sesi Mustafa Necati Sepetçioğlu.....	11
1.3. Sabır Ağacı Romanı	16
1.3.1. Sahibini arayan toprak.....	18
1.3.2.Zaman toprak ve sahibi	20
1.3.3.Zaman yürüyüşü	21
1.3.4 Zaman bir dar kapıda.....	22
1.3.5. Zaman sarkacı.....	23
1.3.6. Zaman dönümü.....	24
1.3.7. Zaman yok	25
1.3.8. Zaman uyanışı	25
İKİNCİ BÖLÜM	27
2. HALK KÜLTÜRÜNDE SOSYAL NORMLAR	27
2.1. Örf.....	27
2.2. Âdet	27
2.3. Teamül	28
2.4. Gelenek.....	28

2.5. Görenek	28
2.6. Töre.....	28
2.7. Moda.....	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	30
3. SABIR AĞACI ROMANINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI	30
3.1. Geçiş Dönemleri	30
3.1.1. Doğum	30
3.1.1.1. Göbek kesme – yıkama - tuzlama.....	31
3.1.1.2 Lohusalık	32
3.1.1.3. Alkarısı (Albasması – Kırk basması)	33
3.1.1.4. Kırklama işlemi	34
3.1.1.5. Ad koyma	34
3.1.1.6. Adı belirleyen etmenler	35
3.1.2. Evlenme	36
3.1.2.1. Evlenme biçimleri.....	36
3.1.2.2. Beşik kertmesi	37
3.1.2.3. Düğün	38
3.1.2.4. Kına gecesi	38
3.1.2.5. Gelin alayı	39
3.1.2.6. Gelin indirme.....	39
3.1.2.7. Nikâh - gerdek	40
3.1.3. Ölüm	41
3.1.3.1. Ölümü düşündüren sebepler	41
3.1.3.2. Ölünün defnine hazırlık	42
3.1.3.3. Defin sonrası ve ölüyü anma ile ilgili günler	43
3.1.3.4. İlk gece	43
3.1.3.5. İlk cuma	44
3.1.3.6. Ölünün ilk haftası	44
3.1.3.7. Ölünün kırkı.....	44
3.1.3.8. Ölünün elli ikisi	44
3.1.3.9. Kara bayram	44
3.1.3.10. Yıl dönümü	44

III

3.2. Halk Hekimliği	45
3.3. Bayram	46
3.3.1. Nevruz	46
3.4. İnanışlar	48
3.4.1. Adak	49
3.4.2. Nazar.....	50
3.4.3. Rüya.....	51
3.5. Halk Mutfak Kültürü	51
3.5.1. Ölüm ve ölüm âdet ve inanmaları ile ilgili yemekler	52
3.6. Kült Kavramı	53
3.6.1. Erkek çocuğu kültü.....	53
3.6.2. Ağaç Kültü.....	54
3.6.2.1. Türk kültüründe ağaç kültü	55
3.6.2.2. Sabır ağacı romanında ağaç kültü.....	57
3.6.3. Sabır ağacı romanında toprak kültünün vatanlaşması	63
3.7. Halk Deyişleri.....	67
3.8. Deyimler	68
3.9. Halk Sözlüğü	70
SONUÇ.....	74
BİBLİYOGRAFYA	75
ÖZ GEÇMİŞ.....	76

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN SABIR AĞACI
ROMANINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Turhan KAYA****2008 – Sayfa: 86****Jüri: Yrd. Doç. Dr. Turhan KAYA****Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK****Doç. Dr. Ali KAFKASYALI**

Kültür, insana yaşadığı toplum içinde varlığına ait bir kimlik kazandıran değerler bütünüdür. İnsan doğduktan sonra milletine ait kültürle tanışır ve o kültürle eğitilmelidir. Bu eğitim belirli bir zaman diliminde değil insanın doğumundan başlayarak ölümüne kadar geçen süre içinde verilmelidir. Kendi kültürü ile beslenen insanlar sağlıklı bir millet oluşturacaklardır.

Sabır Ağacı romanı; Kıbrıs'ın tarihini, Kıbrıs adasına sahiplik eden milletleri, bu milletlerin aralarındaki mücadeleleri, Türklerin Kıbrıs'ı fethini ve daha sonraki tarihi gelişmeleri anlatmaktadır. Yazar bu tarihi olayları anlatırken halk bilimi öğelerine de değinerek okuyucusunu Türk Kültürü ile tanıştırmaktadır. Bu tanışmayı daha da ileri götürerek okuyucusunu bu kültür öğeleri ile eğitmeyi düşünmüştür.

Bu çalışmada, var olan halk bilimi unsurlarını tespit ederek onlar hakkında bilgi vermeye çalıştık. Böylece Türk kültür kodlarını günümüz dünyasında tekrar ele alarak onlardan faydalanma amacı güttük.

ABSTRACT**MASTER THESIS****FOLKLORIC ELEMENTS IN “ SABIR AĞACI ”
NOVEL OF MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU****Supervisor: Assist. Prof. Dr. Turhan KAYA****2008 – Sayfa: 86****Jury: Assist. Prof. Dr. Turhan KAYA****Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK****Assoc. Prof. Dr. Ali KAFKASYALI**

Culture is the sum of values that gain man the identity of his place in his society. Man should be acquainted with the culture of his nation after he is born, and trained under this culture. This training should be given throughout the period from his birth to death, not in a given period of time. Thus the people who grow up with their own culture shall make up a healthy society.

The novel Sabır Ağacı (Patience Tree) is concerned with the history of Cyprus, the nations ruling the island of Cyprus, the struggles between these nations, Turks' conquest of Cyprus and subsequent historical developments. Making a mention of the folkloric elements while narrating these historical events, the writer aims to acquaint his readers with Turkish culture. He also thinks of furthering this acquaintance, thus training his readers through these cultural elements.

Focusing on the abovementioned novel, the study is intended to find out the folkloric elements in it and give information about them. In this way, Turkish cultural codes are reintroduced in today's world with the intention of making good use of them.

ÖN SÖZ

Mustafa Necati Sepetçioğlu, yaptığı çalışmalarla Türk kültür tarihine önemli katkılarda bulunmuş bir romancımızdır. Hayatını Türk kültürünü araştırmaya adanmıştır. Elde ettiği kültür motiflerini Türk tarihi ile birleştirerek romanlaştırmış, romanlarında Türk tarihini bütünüyle ele almaya çalışmıştır. Biz de yazara ait “ Sabır Ağacı ” adlı roman dizisinde halk bilimi unsurlarını inceledik.

Çalışmamızın birinci bölümünde halk bilimini tanımlayarak halk biliminin konusunun sınırlarını belirtmeye çalıştık. İncelediğimiz romanın Kıbrıs tarihini incelemesi esere tarihî roman özelliği katmıştır. Bu nedenle halk bilimi hakkında bilgi verdikten sonra halk bilimi ile tarih bilimi ilişkisini açıkladık. Sabır Ağacı roman dizisi hakkında hem şekil hem muhteva yönünden incelemeler yaparak romanla ilgili ön bilgi sunduk. Romanın içeriği hakkında bilgi sahibi olabilmemiz için romanın özetini çıkardık.

Yazar hakkında çıkarılan özel dergi sayıları ve tezleri inceleyerek Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun folklor hakkındaki düşünceleri ışığında hayatını, eserlerini inceledik. Ayrıca daha önce bazı yazarların eserlerinde yapılmış halk bilimi unsurları konulu yüksek lisans ve doktora tezleri tarandı. Bütün bu çalışmalarımızdan elde ettiğimiz bulguları tezimize konu olan “ Sabır Ağacı ” roman dizisine yansıtık. Bu incelemeler tezimizi içerik yönünden besledi. Yapılan çalışmalar tezin amacına ulaşmasında birer basamak oldu.

Bu çalışmanın en başından tez aşamasına kadar geçen sürede her türlü yardımı yapan ve desteğini esirgemeyen başta danışmanım Yrd. Doç. Dr. Turhan KAYA'ya ve kaynaklarını, zamanlarını bana ayıran değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Türk kültürü, Türk milletinin kendi değerlerini, karakterini bilmesi açısından önemli bir kaynaktır. Bu kaynağın önemini Türk milletinin kendi tarihinde bulmak mümkündür. “ *En eski ve devamlı topluluklardan biri olan Türkler aşağı yukarı dört bin yıllık mazileri boyunca Asya, Avrupa ve Afrika kıt'alarına yayılmış büyük bir millettir. Orta Asya'daki anayurttan etrafa yaptıkları sürekli göç hareketleri Türklerin aynı zamanda nüfusça kalabalık olduğunu da gösterir. Türkler bu nüfus çokluğu ve faal durumları dolayısıyla dünya tarihinde mühim rol oynamışlardır.*”¹

Dünya tarihinde bir milletin rol oynaması, o milletin kültürel birikimleri, âdetleri, gelenekleri ile tarihte var olduğunun bir delilidir. “ *Her millet maddi imkânları ve manevi değerleri ile bir kültür bütünüdür. Bir millet yaşamakta ise, onun bir kültürü olacaktır.*”² Milletin varlığı ile o millete ait kültür eş değerde görülmektedir. “ *Türkler, ne kadar geniş bölgelere yayılmış olursa olsun, Türk kültürünün ana ve temel prensiplerini korumağı bilmişti.*”³ Bir milletin ana karakter özellikleri vardır. Bu karakter özellikleri geçmiş ile bugünü bir araya getirerek bir milletin varlığını sürdürmeye yardımcı olacaktır. “ *Bu itibarla mazinin herhangi bir devresinde ayrı ayrı yerlerde çeşitli Türk topluluk, idare ve devletlerini müşahede etmek mümkün olduğundan, Türk tarihi denilince, tek bir topluluğun belirli bir mahaldeki tarihi değil, fakat Türk adı veya husûsî adlar altında ve ayrı hükümdar ailelerinin idaresinde görünmekle beraber, dili, dini, töresi ve gelenekleri ile aynı “milli” kültürün taşıyıcısı olan Türk zümrelerinin çeşitli bölgelerde ortaya koyduğu “tarih”lerin bütünü anlaşılmalıdır.*”⁴ Türk milletinin tarihten günümüze kadar geçen süre içinde ortaya çıkan kültür hazinesini anlama, kavrama ve koruma çalışmaları yapmalıyız. Bu husus önemli bir durumu bizlere arz etmektedir.

¹ Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 41

² Kafesoğlu, a.g.e. s. 9 .

³ Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Cilt 1, Aralık, 1985, s. 145 .

⁴ Kafesoğlu, a.g.e. s.41 .

Halk kültürü, bir milletin özelliklerini bizlere sunan en etkili bilgi birikimidir. “ *Halk kültürü geleneği, insanların ve insan topluluklarının kültürel kimliklerinin ana kaynaklarından bir bölümünü oluştururken, öte yandan da tüm insanlığın paylaştığı ortak bir mirastır. Bu mirasın kökleri yerel tarihlerin ve doğal çevrelerin derinliklerine uzanır. Halk kültürü kültürel çeşitliliğin korunması için gerekli temel öğelerden biridir. Sözlü kültür, insanların belleğinin bütün toplumlarda yaşamasının ön koşuludur. Ancak böylelikle uygarlıklar kültürü korunabilir. Kültürel miras, yaşamın verdiği kültürel çeşitlilik gibi, sürdürülebilir kalkınma ve barışın garantisidir. Halk kültür ürünleri mirası korumaya alınarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Bilgi ve eğitim boyutuna ağırlık verilerek, halk kültürü geleneği kültürel mirasının saptanması, korunması, teşviki ve aktarılmasını hedef alan politikalar geliştirilmelidir.*”⁵

Türk halk kültürü yaşadığımız zaman diliminde çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır. “ *Günümüz dünyası, bir bilim ve teknoloji dünyasıdır. Bilgi patlaması, bilimsel ve teknolojik alanda kaydedilen hızlı değişme ve gelişmeler nedeniyle günümüz, bilişim çağı olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme sonucunda neredeyse uluslar arasındaki sınırlar kaybolmuş, bilgiye ulaşmanın yanı sıra halk kültürünü etkileyebilecek olumsuz olgulara ulaşmak kolay hale gelmiştir. Bireylerin iletişim ve etkileşim gereksinimleri boyut değiştirmiş, geleneksel değerler hızla kaybolmaya başlamıştır.*”⁶ Bu gelişmeler insanlarda kimlik sorunları ortaya çıkarmaktadır. “ *En yalın tanımıyla kimlik, kişilerin grupların, toplum veya toplulukların “Kimsiniz, kimlerdensiniz?” sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır.*”⁷ Bu ve buna benzer sorulara verilecek cevaplarda zorlandıkça kimlik problemleri ile karşı karşıya kalınabilir. Halk bilimi adına yapılan çalışmalar, halk kültür, gelenek ve görenekler adına ortaya konulan eserler bir milletin kimlik tespitine yardımcı olmaktadır.

Bu amaçla çeşitli çalışmalar yapılabilir. “ *Mutfak kültürü, halk oyunları, şenlikler ve eğlenceler, el sanatları, giyim kuşam, müzik, maddi kültür, mevsimlik törenler: Hıdrellez ve Nevruz, yaylacılık, seyirlik oyunlar, cirit, yağlı güreş, inanç merkezleri, Karagöz ve Hacivat, âşıklık geleneği ve âşık atışmaları, deve güreşi,*

⁵ Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 313 .

⁶ Artun, a.g.e. s. 321 .

⁷ Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği**, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997, s.3 .

horoz dövüŖü, konar-göçer kültür, halk mimarisi, ritüel ve dinsel içerikli törenler, alternatif tıp vd. uluslar arası ilişkilerde kullanılabilir.” ⁸ Böylece günümüze ulaşan Türk töresini, Türk halk kültürünü hem günümüz dünyasına sunma adına hem de gelecek nesillere aktarmada önemli bir mesafe almış oluruz.

---

⁸ Artun, a.g.e. s. 336 .

TEZİN BİLİMSEL TEMELLERİ

Tez Çalışmasının Bilimsel Esasları

Türk kültürü içerisinde “ Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Sabır Ağacı Romanında Halk Bilimi Unsurları ” adlı çalışmada “Problem” , “Amaç” , “Önem” , “Yöntem ve Sınırlılıklar” , “Hipotez” , “Bulgular ve Yorum” araştırmanın bilimsel temellerini oluşturmaktadır.

Problem

Türk edebiyatında roman türünde eserler veren edebiyatçılarımız vardır. Mustafa Necati Sepetçioğlu da bu kervanda yerini alarak Türk edebiyatına değerli romanlar kazandırmıştır. Bu romanlarından biri olan “ Sabır Ağacı ” romanında “halk bilimi öğeleri”nin var olup olmadığı bir problem olarak incelenebilecek düzeyde düşünülmektedir.

Hipotezler

1. Eserde konu ile halk bilimi unsurları iç içe verilmiştir.
2. Halk bilimi unsurları verilirken tesadüften uzak bir yol izlenmiştir.
3. Bu unsurlar öğretici özellik taşıyarak, bir amaç doğrultusunda aktarılmıştır.
4. Sabır Ağacı roman dizisinde Kıbrıs tarihi aktarılırken Türk kültürünü meydana getiren öğelerin belli bir kısmı ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Türk edebiyatında yer alan romanlardan biri olan Sabır Ağacı romanı halk bilim öğeleri açısından incelenerek romanın Türk kültürünün motiflerini yansıtır yansıtmadığının tespiti yapılacaktır. Bu yolla Türk kültürünün öğelerini barındıran bir romanın varlığını belirleme amaçlanmaktadır.

M. Necati Sepetçioğlu hakkında yapılan önceki çalışmalar taranılacak, Sabır Ağacı roman dizisi halk bilim açısından okunacak ve veriler derlenecek. Halk bilim alanında yapılan çalışmalar ve halk bilimin konu başlıkları metinlerde aranacak. Yapılacak değerlendirmeler sonucunda çalışmamızın önemini şu şekilde ifade edebiliriz: Türk milli kültürüne kazandırdığı değerli eserleriyle bir neslin

hocası olan, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun belirlediğimiz roman ışığında Türk tarihinin sayfalarını aralamak ve buradan aldığımız ışıkla kadim Türk kültürünü daha yakından tanımak olacaktır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun sadece “ Sabır Ağacı ” adlı roman dizisi ile sınırlandırılmıştır.
2. Araştırmada romandaki halk bilimi konuları, metin analizi yöntemi ile sınırlandırma yapılmıştır

Bulgular ve Yorum

Çalışma sonucunda “Sabır Ağacı” roman dizisinde halk bilimi unsurlarına yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bulguların değişik adlarla tasnifi yapılmıştır. Halk bilimi unsurları romanda nasıl yer almışsa değiştirilmeden alınarak çalışmamıza aktarılmıştır ve teorik bilgiyle de desteklenmiştir.

Romanda halk bilimi unsurları olarak tespit ettiğimiz bulguları şu başlıklar ile açıklayabiliriz: Halk biliminin temelini oluşturan geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm) romanda ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Doğumla birlikte başlayan gelenekler açıklanmıştır. Göbek kesme, çocuğu yıkama bu dönem içerisinde anlatılmıştır. Lohusalık döneminin kadın üzerindeki etkilerine yer verilmiş, alkarasına karşı alınan tedbirler ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Doğum yapan kadının ve doğan çocuğun kırklama işlemi ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Ad koyma işlemi bir tören havasında romanda sunulmuştur.

Evlenme ile ilgili; beşik kertmesi, kına gecesi, gelin alayı, gelin indirme, nikâh, düğün gibi gelenekleri romanda görmek mümkündür. Ölüm bahsi üzerinde durularak ölümün kutsallığı inanç ekseninde; ölüyü yıkama, ölünün defni, ölünün ilk gecesi, kırkı, elli ikisi, ele alınmıştır. Halk hekimliğine yer verilerek hastaların tedavisi anlatılmıştır. Türkerlin bahar bayramı “Nevruz” kutlamalarla okuyucuya sunulmaktadır. Halkın inanışlarından olan adak ve nazar romanda karşımıza çıkmaktadır. Türklerin tarihinde önemli bir yere sahip olan erkek çocuğu kültü, ağaç ve toprak kültü romanın genelinde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Tespit ettiğimiz halk bilimi öğelerinin başlıklarını romanın ciltlerine göre şöyle tasnif edebiliriz: Doğum ilgili olan göbek kesme, çocuğu yıkama, lohusalık, alkarısı, kırklama işlemi beşinci cilt Zaman Sarkacı'nda; ad koyma, adı belirleyen etmenler gibi halk bilimi öğeleri; romanın birinci cildi Sahibini Arayan Toprak'ta ve altıncı cildi Zaman Dönümü'nde yer almaktadır. Evlenme ile ilgili olan halk bilimi öğelerinden beşik kertmesi romanın beşinci cildi Zaman Sarkacı'nda; düğün, kına gecesi yedinci cildi Zaman Yok'ta; gelin alayı birinci cildi Sahibini Arayan Toprak'ta, gelin indirme dördüncü cildi Zaman Dar Bir Kapıda ve yedinci cildi Zaman Yok'ta açıklanmıştır. Ölümle ilgili ritüeller, romanın beşinci cildi Zaman Sarkacı'nda; halk hekimliği hakkında bilgiler ikinci cildi Zaman Toprak ve Sahibi'nde, beşinci cildi Zaman Sarkacı'nda, altıncı cildi Zaman Dönümü'nde geçmektedir.

Nevruzla ilgili bilgi romanın sekizinci cildi Zaman Uyanışı'nda anlatılmaktadır. Adak ve nazar ile ilgili inanışlar romanın beşinci cildi Zaman Sarkacı'nda işlenmiştir. Rüya motifi romanın birinci cildi Sahibini Arayan Toprak'ta, üçüncü cildi Zaman Yürüyüşü'nde ve beşinci cildi Zaman Sarkacı'nda ifade edilmiştir. Yemekle ilgili anlatımlara romanın üçüncü cildi Zaman Yürüyüşü'nde ve beşinci cildi Zaman Sarkacı'nda değinilmiştir. Erkek çocuğu kültü, romanın birinci cildi Sahibini Arayan Toprak'ta ve beşinci cilt Zaman Sarkacı'nda okuyucuya sunulmuştur. Ağaç kültü romanın birinci cildi Sahibini Arayan Toprak'ta, üçüncü cildi Zaman Yürüyüşü'nde, dördüncü cildi Zaman Dar Bir Kapıda ve beşinci cildi Zaman Sarkacı'nda aktarılmıştır. Toprak kültü ise romanın Sahibini Arayan Toprak, Zaman Sahip ve Toprak, Zaman Dar Bir Kapıda, Zaman Dönümü ve Zaman Yok ciltlerinde bahsedilmektedir.

Roman, okuyucuya Türk kültürünün temel öğelerini sunmuştur. Tarihi bir roman olma özelliğinden sıyrılarak Türk tarihini ve Türk kültürünü aynı potada eritmiştir. Kıbrıs'ın tarihi anlatılarak başlanan romanda daha sonra Kıbrıs'ın fethi ve vatanlaşması serüveni de anlatılmıştır. Siyasi olaylar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Halk bilimi unsurlarının roman da yer alması romana ayrı bir zenginlik katmıştır. Okuyucu romanda; tarihi, tarihi gerçekleri okurken buna paralel 4000 yıllık Türk kültürünün temel taşlarını öğrenme, okuma imkânı bulabilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HALK BİLİMİ

Bir milleti oluşturan halkın kendi milletine ait özellikleri bilmesi ve tanınması gerekir. Bir milletin kendine ait kültürel değerleri inceleyen halk bilimini tanımlamaya, halk biliminin konusunu ve amacını açıklamamız gerekmektedir.

“ *Halkbilim bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddî ve manevî alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırılmayı amaçlayan bir bilimdir.* ”⁹ Bu tanıma paralel olarak başka bir ifade ile halk bilimini açıklarsak şunları söyleyebiliriz: “ *Halkbilimi, doğumdan ölüme kadar insanların yaşantısında yer alan maddî ve manevî bütün kültür öğelerini bilimsel olarak derleyen, araştıran, değerlendiren ve bunların sistematik bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceleyen, kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyip ortaya koyan, gerektiğinde de bu bilimsel sonuçları halkın yararına olacak biçimde düzenleyip halka aktaran bir bilim dalıdır.* ”¹⁰ Halk biliminin amacını belirtmek için şu açıklamayı aktarabiliriz. “ *Folklor, halk kültürünü araştırıp değerlendirmekle toplumun sosyo-ekonomik dinamiklerini ortaya çıkarmakta, milletin kültür birliğini sağlamakla, mahallî kültür, daha sonra da evrensel kültür haline getirerek, insanlığın ortak kültürüne katkıda bulunmaktadır.* ”¹¹

İnsanın bütün çevresini hiçbir boşluk bırakmayacak şekilde halk bilimi kuşatmış ve önemli görevler üstlenmiştir. “*Halk bilimi; insanların yaşadığı kesimi ve çevreyi daha iyi tanınmasını, yorumlamasını ve değerlendirmesini sağlayarak halkın düşünce, duygu ve sezgisinin temeldeki karakteristiklerini yakalamasını sağlar. Halk bilimi, halk yaşamının temel dinamiklerini, töre ve geleneklerini, tutum ve davranışlarını, yaratı ve becerilerini, sevgi ve beğenilerini inceleyip araştırarak ulusal kültürün doğru bir biçimde işlenmesine, değerlendirilmesine ve yorumlanmasına önemli katkılarda bulunur.* ”¹²

⁹ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halkbilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.15 .

¹⁰ Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, s. XIII .

¹¹ Nail Tan, **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, Yayılım Matbaası, İstanbul, 1995, s. 6 .

¹² Artun, a.g.e. s. XIII .

Halk bilimi durağan değildir. Zaman içerisinde değişime uğrayan kültür öğelerini bizlere yansıtmaya devam eder. “*Halk biliminin, kültürün sürekliliği kadar değişmesini ve bu değişmeye neden olan çeşitli etmenleri de çözümlenmek temel amacıdır. Bir toplumun kültürünün temelini oluşturur. Kültürün gelişimine uyum sağlayarak zaman içerisinde değişikliğe uğrar.*”¹³ “*Halkbiliminin içerdiği, içermesi gerektiği konuların eksiksiz, yeterli ve herkesin üzerinde anlaşabileceği bir çerçevesini çizmek ya da şemasını düzenlemek oldukça zordur. Çünkü sosyal bilimlerin çoğunda olduğu gibi halkbilimde de bir takım konuların kesin sınırlarını çizmek, bunların öteki bilimlerle olan “sınır anlaşmazlıkları”nu önlemek güçtür.*”¹⁴ Bu tanımlar ve açıklamalar ışığında halk biliminin konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz. “*Köy, kasaba ve kent yaşamı (monografiler), yerleşim-yerleşim türleri barınak-konut (halk mimarisi), aydınlanma, ısınma, taşıtlar-taşıma teknikleri, ekonomi türleri, halk ekonomisi, beslenme-mutfak-kiler, ölçme-tartma-hesaplama birimleri; zaman ve mesafe kavramları, halk sanatları ve zanaatları, giyim-kuşam-süs, halk bilgisi, halk inançları; töreler-âdetler- gelenekler- görenekler, geçiş dönemleri, bayramlar-karşılımlar-uğurlamalar, kalıp hareketler (tavırlar, jestler, mimikler)- kalıp sözler ve sesler, dernekler-kuruluşlar-dayanışma ve yardımlaşma, dinsel-büyük içerikli inançlar-işlemler, halk edebiyatı, halk tiyatrosu, halk oyunları (danslar), halk müziği ve müzik araçları, çocuk oyunları ve oyuncaklar, halk eğlenceleri; sporlar, adlar.*”¹⁵

Bu başlıklar incelendiğinde hayatın bütününde halk biliminin etkisini ve varlığını görürüz. “*Halk yaşamını enine boyuna araştırmada, bir ülke halkını oluşturan çoğunluğun ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını; çevresini ve dünyayı algılayışını açıklamada; geleneksel ve törensel yaşamını düzenleyen, zenginleştiren, renklendiren beceri, beğeni, yaratı, kurum ve kurumlaşmayı göz önüne sermede; bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla da zamanımıza uzanan gelenekler, görenekler, âdetler zincirini saptamada; bu zincirin köstekleyici ya da destekleyici halkalarını*

¹³ Artun, a.g.e. s. XIII .

¹⁴ Örnek, a.g.e. s. 17 .

¹⁵ Örnek, a.g.e. s.17,18,19,20 .

*tek tek belirlemede; bunlardan özgün ve çağdaş yaratmalar çıkarmada halkbilimin rolü ve önemi birinci derecededir. ”*¹⁶

Kültürün varlığı halkın varlığına eş değerdedir. Kültür ve kültür öğelerini yaşatmak ve korumak için halkımızı kimlik yozlaşmasına karşı korumalı ve halkı aslı değerleri ile yaşatmalıyız. Halk bu değerlerle yaşadıkça kültür de yaşayacaktır. Halk, yaşayan kültürü kuşaktan kuşağa aktarma görevi ile kültürün canlı kalmasını sağlayacak. Halk bilimi de bu noktada devreye girerek halkı eğitecek olan normları belirleyecek ve gelecek nesillere bu kültür normlarını aktaracaktır.

1.1. Halk Biliminin Tarihle İlişkisi

Halk bilimi öğelerini incelediğimiz Sabır Ağacı roman dizisi tarihî bir süreci bizlere aktarmaktadır. Türklerin Kıbrıs'ı fethi ve o toprakları Türkleştirme süreci tarihi belgelerden yola çıkılarak yazılmıştır. Hatta yazar Kıbrıs'ın fetih sürecini anlatmadan önce Kıbrıs adasının tarihini bizlere sunmuştur. Mitolojik devirden itibaren anlatmaya başlayan yazar günümüze kadar Kıbrıs'ın genel tarihini romanda işlemiştir. Bu nedenle roman aynı zamanda tarihi bir belge niteliğindedir. Yazar tarihi bulgulardan yararlanırken şuna şahit oluyoruz ki halk bilimi unsurlarını da tarihi belgelerle vermektedir. Bu olay bize şunu ispatlamaktadır: Halk bilimi ile tarih iç içe girmiş iki bilimdir.

“ Tarihi olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Bu etkilerin yansıması olarak da sözlü kültür üretimi meydana gelir. Örneğin; tarihte uzun süre devam etmiş, büyük acılara sebep olmuş, savaşlar ve göçler sonucunda oluşturulan destanlar ve acıklı iz bırakan ölüm olayları karşısında yakılan ağıtlarda veya sosyal ve politik olayların sonucunda olayları veya olayların kahramanlarını konu edinen türkülerde tarih ile halk biliminin birbirleriyle olan ilişkisini görebilmekteyiz. Ayrıca yazılı ortam kaynaklarının yetersiz olduğu geçmiş dönemlerle ilgili olarak elimizde yalnızca sözlü ortamda oluşmuş halk kültürü ürünleri bulunmaktadır. Belgelerin yetersiz olduğunu düşündüğümüz dönemler için toplumun sözlü geleneğinden

---

¹⁶ Artun, a.g.e. s. XIII – XIV .

yararlanarak dönemle ilgili bir ölçüde fikir sahibi olabiliriz.”¹⁷ Tarihi dönemlerle ilgili bilgiler arttıkça tarihin karanlık sayfaları da aydınlanır. Bu aydınlanmadan halk bilimi de nasibini alır.

Halk bilimi ürünlerinin araştırılması, tarihin birçok karanlık noktalarını aydınlatır. “ *Tarihimizde pek çok örneğine rastlayacağımız bu belirsiz noktalardan birisi de 1928 Türk-Rus savaşları sırasında yaşanmış bir felâketin gerçek yüzüdür. İstanbul’da oturan Osmanlı tarihçisi, İmparatorluğun öteki ucunda yapılan bir savaşı, normal şartlarda alınmış bir yenilgi üslubuyla sunmuştur. Halbuki olayları bizzat yaşamış bir halk şairinin dizelerinden olayın gerçek yüzünü ve acı yenilginin gerçek nedenini öğrenebiliyoruz.*

*Savaşa bizzat katılmış olan Ahıskalı Halk Şairi Gülali’nin, bu olayları ayrıntıları ile anlatan destanındaki bilgilerden anlaşıldığına göre, Köse Mehmet Paşa ve yanındakiler, Ruslar’dan altın almak suretiyle savaşmadan şehri düşmana teslim etmiştir. ”*¹⁸ Biz burada bu destandan iki dördlüğü aktarmakla yetineceğiz:

*“ Serasker’i dönsün tezden türaba
Ahıska’yı sattı yatkın şaraba
Mescit medreseler oldu harabe
Vay ki harap oldu güzel Ahıska*

*Azgur boğazında kavga kuruldu
Hain paşalara altın verildi
Şehir talan oldu evler yarıldı
Vay ki harab oldu güzel Ahıska ”*¹⁹

Yukarıda örneğini verdiğimiz halk edebiyatı ürünü bizlere tarihi bir bilgi sunmaktadır. Yaklaşık da olsa, yazılı olarak bize kadar gelmiş birtakım masalların zamanını tespit ettiğimizde, o zaman halk hayatına ait en mükemmel belgelerin kaynağını elde etmiş oluruz. “ *Eski tarih anlayışı, halkın hayatına çok defa kayıtsızdı. Olayların halk üzerindeki izlerini o devrin halk edebiyatı ürünlerinde öğrenebiliriz. Tarih de halk bilimine malzeme verir. Birçok tarihi kaynakta, bu gün yaşayan ürünleri zaman içinde açıklayabilmemiz için gerekli ipuçlarını*

¹⁷ Ruhi Ersoy, “ **Sözlü Kültür ve Sözlü Tarih İlişkisi Üzerine Bazı Görüşler** ”, Milli Folklor Dergisi, Sayı 61, Ankara .

¹⁸ Prof. Dr. Ensar Aslan, **Halk Şiirinde Tarihi Olaylar**, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1999, s. 10 .

¹⁹ Aslan, a.g.e. s.10 .

*buluruz veya birtakım ürünlerin zamanını yaklaşık olarak tespit ettiğimiz zaman, onlar üzerindeki açıklamalarımızı tam yapabilmemiz için tarihi bilgilere başvururuz. Yalnız tarihle halk biliminin bu sıkı ilişkilerini daima göz önünde tutmakla beraber, halk bilimi ürünlerini tam tarihi belge olarak kabul etmek yahut tarih kaynaklarının verdikleri açıklamaları, halk bilimi eserleri için yeterli görmek hatasına düşmekten sakınmak gerekir.”*²⁰ Yapılan bilgi alış verişini kimi zaman halk bilimini kimi zaman da tarih bilimini geliştirir.

*“ Tarihsel dönemler içerisinde yönetimler tarihsel olayları ve buna ilişkin belgeleri kendi yargılarını destekleyecek biçimde düzenleyebilir. Bu tür bir tarih kaydında söz konusu olayların birinci derecedeki kahramanlarının olayları kayıt altına alınmayabilir. Böyle durumlarda tarih belgeleri sözlü kültür ürünleri bilgileriyle desteklenebilir.”*²¹

1.2. Çağımızın Dede Korkut Sesi Mustafa Necati Sepetçioğlu

M. Necati Sepetçioğlu, 1932 yılı, Tokat-Zile doğumludur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuş, sonra da çeşitli devlet kurumlarında memurluk ve idarecilik yapmıştır. Önce hikâyeleri Hakikat, Türk Yurdu, Türk Dili gibi dergilerde yayınlanmış, Çağlayanlı Vadi adlı kitabıyla ise romancılığa adım atmıştır. Romanlarının yanı sıra başarılı tiyatro oyunları da bulunan yazarımızın, ustalığını ve farkını gösterdiği alan ise 1971’de “Kilit” ile başlattığı tarihî roman serileri olmuştur. Bu dizisinde Anadolu’nun fethi ve Malazgirt Zaferi’nden başlayarak İstanbul’un fethine kadar “Dünkü Türkiye”yi anlatmış, diğerinde ise günümüz ülkesinin sorunlarını, yaşadığı değişimleri ve sonuçlarını irdelediği “Bugünkü Türkiye” dizisini meydana getirmiştir. Ayrıca gerek roman gerekse oyunlarında Türk destanlarını, Dede Korkut hikâyelerini, Çanakkale’nin destanlaşmış mücadelesini, Hoca Ahmet Yesevi, Yunus Emre gibi maneviyat önderlerinin hayatlarını kendine has üslubuyla işleyip yeni nesillere ve Türk kültür hayatına armağan ve emanet etmiştir.

Romanlarını incelediğimiz yazar için Dede Korkut mahlasını kullanma ilhamını, yazar hakkında yazılmış yazılardan ve yazarın incelediğimiz

²⁰ Pertev Naili Boratav, **Halk Edebiyatı Dersleri**, Türkiye Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 28 .

²¹ Ersoy, a.g.e. s. 61 .

kitaplarından aldık: “ *M.N. Sepetçioğlu’nu Dede Korkut Kitabı’ndaki epik tiplere benzetmişimdir. Heybetli vücudu, gür sesi, zaman zaman düşüncelerini dahi etkileyen keskin duygusallığıyla destanî-hikâye tiplerinden birisi gibiydi.*”²² Başka bir makalede yazarın fiziksel özelliklerinden yola çıkılarak şu ifadeler yer verilir: “ *Saçının sakalının akı ile bir Korkut Ata, elinde kopuzu sazı olmayan... Gönül gözü ile gören yazılar yazan, gönül sazı ile çığırışıp çağrışan bir Dede Korkut idi.*”²³ İncelediğimiz makalelerdeki açıklamalar yazara bu ismi yakıştıramıza önyak olmuştur. Sabır Ağacı roman dizisinde ise yazara ait Dede Korkut bilgileri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: “ *Çocukluğumda bir Dede, Korkut Dede derler bir dede masallar anlatırdı topluca bize, çevresinde toplanırdık. O vakitten bir Boğaç kalmış hatırımda... Dedi.*”²⁴ bu bilgiyi verdikten sonra Dede Korkut’un özelliğini roman kahramanına da yansıtıyor. “ *Bal ile nasıl bir ilgi kurduysa Kara Baba : “ Kıza Balkız adını verelim, öyle çağrılсын, hakkıdır” deyi vermişti.*”²⁵ Kara Baba adlı kahraman tarihin derinliklerinden gelen Dede Korkut kimliğine bürünüyor. Türk kültüründe yeri büyük olan bir kahramanın asırlar sonra bir yazarımıza mahlas olması o yazar için büyük bir onurdur.

Yazarımıza uygun görülen mahlası açıkladıktan sonra kendisinin Türk tarihine verdiği önemi küçük bir hatırası ile pekiştirelim. Yazarımız ortaokul hocası ile yaşadığı konuşmayı şöyle aktarır: “ *Derslerde hep Yunan mitolojisini okutuyorlardı. Bir gün kendisini tutamamış sormuştu:*

— *Niçin hep Yunan mitolojisini, Yunan destanlarını okuyoruz? Bizim Türklerin mitolojisi, destanı yok mu?*

— *Olmaz olur mu oğlum? Hem de çok güzel, zengin destanlarımız var.*

— *Peki, öyleyse, niçin bunları okutmuyorlar?*

— *Yazılı hale getirilmemiş.*

— *Niçin yazmamışlar?*

— *İnşallah sen yazarsın.*

²² Şeyma Güngör, “ **Mustafa Necati Sepetçioğlu ve Erol Güngör** ”, Mustafa Necati Sepetçioğlu Kültür ve Turizm Bakanlığı Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi 5, Ankara, 2007, s. 45 .

²³ Mustafa Kayabek, “ **Boşlukta Bir Kalp Durdu** ”, Mustafa Necati Sepetçioğlu Kültür ve Turizm Bakanlığı Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi 5, Ankara, 2007, s. 58 .

²⁴ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Sahibini Arayan Toprak**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 358 .

²⁵ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Yürüyüşü**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 115 .

Öğretmenin bu yarı alaylı sözleri aklından hiç çıkmamıştı. Bunun üzerine o yaşlarda Dede Korkut'un Deli Dumrul'undan üçer perdelik iki piyes hazırlamış.”²⁶ Yazarımızın Türk tarihine ilgisi ortaokul sıralarından başlamış ve son nefesine kadar devam etmiştir.

Sepetçioğlu'nun yazarlığı dayandırdığı kaynak çok anlamlıdır. “ Bizim Türk karakterini, Türk milli yapısını, ruhunu, psikolojisini Bilge Kağan kadar anlayan, bilen bir ikinci insan gösteremezsiniz. 732’de aşağı yukarı 1300 yıl önce bunu tutmuş, Göktürk Anıtları dediğimiz abidede yazmış. Bilge Kağan’ın hitabesini yorumuyla beraber ezberletmek lazımdır. Çünkü Türk tarihinin karakteridir, seciyesidir ve onu bilmeyen bir devlet adamı Türkiye’yi idare edemez. İmkânsızdır. Bu gün de idare edemez, yarın da.”²⁷ Eğer yazar milletin yazarı olacaksa referans alacağı kaynak bellidir. Yazarlık için de ön şart kültürünü tanımaktan geçmektedir.

Yazarımız, günümüzde de tartışılan sanatçı kavramına açıklık getirmektedir: “ Sanat adamlarının dünyayı değiştireceği veya yeni bir nizam tesis edebilecekleri fikrine inanmıyorum. İnancım sanat adamlarının ancak yeryüzünü güzelleştirebilmek uğrunda, çirkinde bile mevcut olan bütün güzellikleri insanların gönül gözündeki yerleştirmek için çaba sarf etmek mecburiyetidir. Bu güzellikler dünün, bugünüün veya yarının güzellikleridir. Dünkü güzellik olmadan bugünkü güzelliğin tadına varılamaz. Ve yarınki güzellik yaratılmadan da bugünkü ve dünkü güzelliklerin kıymeti kalmaz. Güzel aynı zamanda insanın huzurudur, umududur ve mutluluğudur. Sanat adamının görevi huzur, umut ve mutluluk içindir. Bu üç şeyi yıkmak isteyen veya bu üç şeyi tutsak etmek isteyen sanat adamı diyemez.”²⁸

Bu hassasiyetle yazarımızın romanlarında ele aldığı konular, romanlarında açıkladığı fikirler ve tarihi romancılığı hakkında şunları söyleyebiliriz. “ Sepetçioğlu'nun romanlarında şimdi Anadolu'nun dört bir yanında yaşayan insanların bu toprakları nasıl aldığını, bu topraklara nasıl yerleştiğini, yurt edindiğini, nasıl hem toprakla hem de düşmanla mücadele ederek bir devlet kurduğunu görürüz. Tarihî romanı romantizmden kurtarır

²⁶ Altan Deliorman, “ Mustafa Necati Sepetçioğlu ”, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi 5, Ankara, 2007, s. 49 .

²⁷ Deliorman, a.g.e. s. 52 .

²⁸ Deliorman, s.52 .

hakikatin, hayatın içinde yoğurmasını bilen yazar kahramanlarını bugünkü cemiyetimizin içinden seçmiş, onlara tarih içinde birer rol vererek, sahneye çıkarmıştır. Bugün aramızda olmayan erenleri, imanlı rehber insanları ise ustalıklarla yaşatmıştır. Romancı içimizden birini alıp roman sahnesine çıkarırken onun oynadığı roldeki tarihi şahsiyetin hususiyetlerine meziyetlerine ve roman içindeki vazifelerine azami itina göstermiştir. Sepetçioğlu da her büyük romancı gibi önce mütefekkindir. O da eserleri ve eserlerinin anlattığı ruh gibi kıraç bir bozkıra düşen tohumdan hayat bulmuştur; uzun ve ciddî bir gayretin, çilenin, millî tahsilin meyvesidir. Her bakımdan yüz elli yıldır kökümüzden koparılmak istenmemize büyük bir dirayet ve millî şuurla karşı koymuş, milliyetçi devlet adamlarının, yazarların, akademisyenlerin, tarihçilerin fikirleri Sepetçioğlu'nun romanlarında hayat bulmuştur. Ülkü müşterektir. Romancumuz Türk tarih felsefesini, Türkiye'nin hayatını ve kültürünü romanlaştırmanın mukaddes bir vazife olduğunu idrak etmiş, fakat bu sevabı kazanırken millet mesuliyet şuuru içindeki edibe büyük bir tarihî vebalin de yüklendiğini unutmamıştır.”²⁹

Sabır Ağacı roman dizisi bir tarihi romandır. Yazarın tarihi romanlarının genel esaslarını Türk milletinin tarih boyunca Anadolu’da ve Kıbrıs’taki tarihi macerası ve tarihi görevini teşkil eder. Bu romanlar, tarihi gerçeklerin ışığı altında yaratıcı hayal gücünün mahsulü olan yeni bir terkip, yeni bir hayat görüşü, yeni bir değerlendirme sistemidir. Geleceğe ışık tutmak düşüncesi yazarı maziye götürmüş, bu görüş ve düşünce onun tarihi roman yazma sebebi olmuştur. Sepetçioğlu’nu tarihi roman yazmaya sevk eden sebeplerden bir başkası da bazılarının Türk tarihine yanlış bir telakki ile yaklaşımları neticesinde oluşan aşağılık kompleksini yenerek, güven duygusu kazanmalarını sağlamaktır. Türk insanına, Osmanlının toplum yapısına duyduğu sıcak ilgi bir romancı olarak Sepetçioğlu’nu tarih öğrenmeye mecbur etmiş, yazdığı tarihi romanlarında Türk milletinin uzun zaman içindeki macerasını anlatmıştır. Bunlarla Türk tarihini ve Türk milletini yeteri kadar tanımayanların bu öz değerleri öğrenmelerini, kendilerine ve milletine inanmalarını, kökü mazide olan ati ülküsüne ulaşmalarını istemiştir.

²⁹ Ufuk Mistepe,” **Mustafa Necati Sepetçioğlu**”, Toşayad Kümbet Dergisi, Sayı 6, s. 39–43 .

“ *Sepetçioğlu tarihi romanlarında dünün toprak olmuş ve unutulmuş toplumunu değil, ölmüş olduğu halde, dünden bugüne hâlâ yaşıyan, yarınlarda da yaşayacak olan, toprağı vatan yaparken gözlerimizin önünde uyanan insanlarımızı, tarihimizi, coğrafyamızı canlandırıyor. Tarih boyunca, yerleştđđi her yere medeniyet götürmüş milletimizin ruh ve inancını, üslubunu, edasını, şahsiyetini görmemize yardımcı oluyor.*”³⁰

Yazar hakkında söyleyeceğimiz son sözler de yazarın folklor ve kültür hakkındaki görüşleri olacaktır. Bu görüşler ışığında okunan romanları yeni bir anlam kazanacaktır. Sepetçioğlun’a göre: “ *Folklor, bir milletin destan, masal, efsanelerinden izler taşıyan, âdetler, gelenekler, türküler, maniler, ağıtlar ve halk oyunlarıdır. Bir milletin gerçek karakterini folklorun bir parçası olan ve ritmik beden hareketlerinde estetik bir ifade kazanan oyunlarda görebiliriz. Oyunlar, millet tarafından benimsenince geniş bir şuurullukla o milletin medeniyet çizgilerinden birini teşkil eder. Esir milletlerin oyunları bir inilti ve kapalı bir feryattır. Güçsüzlük ve çok gizli bir direniş vardır. İstilacı milletlerin oyunlarının çoğu kaba ve hoyrat, şımarık ve çilgindir. Hür ve medeni milletlerin oyunları ise, hürriyet içinde gelişmiş, serbest atmosferin geniş imkânları ile bir zengin ahengin uyumu halindedir.*”³¹

M. Necati Sepetçioğlu eserlerinde, dergi ve gazetelere yazdığı yazılarda, kendisiyle yapılan mülakatlarda zaman zaman ve yeri geldikçe kültür üzerinde durmuş, milli kültürün motiflerini işlemiş, bunun temel unsurlarının yaşanan hayatla ilgili noktalarını tespit etmiş yazarlarımızdandır. Kültürün bir milleti millet yapan, diğer milletlerden ayıran milli ve manevi değerlerin tümüdür. Bizim kültürümüz aynı zamanda vatanımızdır. Bizim vatanımız aynı zamanda kültürümüzdür. Bunu, devlet ve millet bütünlüğümüzün kültürümüz; kültürümüzün devlet-millet bütünlüğümüz olduğu şeklinde söyleyebiliriz, görüşündedir. Bu görüşü kaynakçadaki yazarın eserlerinden de genişletebiliriz.

Sepetçioğlu, milli kültürü bir milletin kimliği olarak vasıflandırıyor: “ *Biz millet olarak içinde bulunduğumuz şu yıla kadar dört büyük alfabe yaşamışız. Bu dört büyük kültür demektir. Biz bir kültürden diğerine geçerken de*

³⁰ Ethem Çalık, **Mustafa Necati Sepetçioğlu Hayatı Sanatı ve Eserleri**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Anabilim Dalı, Erzurum, 1993, s. 50 .

³¹Çalık, a.g.e. s. 50 .

birikimlerimizi ve karakterlerimizi bırakmış, değiştirmiş değiliz. Aksine, yeni kültürleri eski kültürlerin üzerine yapılandırırken belli bir uyum içinde bütünleşmesinin ve daha mükemmelinin meydana gelmesini sağlamışızdır. Çok geniş, çok değişik iklim ve coğrafyada yaşamamıza ve birbirinden çok farklı kültürleri toplum yapımıza kolayca sindirip yoğurmamamıza rağmen, asıl karakter unsurlarımızın, gelenek ve göreneklerimizin, örf ve âdetlerimizin devam etmekte olduğunu görmekteyiz. Kültürümüzün büyüklüğü, ayrıcalığı ve üstünlüğü buradadır. Milletlerin kimlik kartları olan kültürlerinin yine milletlerin varlık sebebi olduklarını unutmayalım. Kimliksiz kişilerin horlanışlarını, yaşadıkları halde yok sayılmaları ne ise, öz kültürlerinden uzaklaşmış, başkalarının kültürüne sığınmış milletlerin sömürge haline gelmeleri de o anlamdadır.”³²

Çağımızın Dede Korkut’u, vazifesini en iyi şekilde yaparak hayata gözlerini kapamıştır. Çalışmalarını inceleyip oradaki bilgileri Türk kültürüne kazandırmak bizim görevimizdir. M. Necati Sepetçioğlu bizim zihnimizde Dede Korkut olarak kalacak ve yazdığı kitaplarla en bunaldığımız bir zamanda karşımıza çıkarak Türk kültürünün büyüklü sesini bizlere duyuracaktır.

1.3. Sabır Ağacı Romanı

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Sabır Ağacı adlı 8 ciltten oluşan roman serisinde Kıbrıs tarihini işlemektedir. Yazar, romanın yazımında 365 kitap, 18 makale ve 5 ansiklopediden faydalanmıştır. Kıbrıs tarihi 1570 yılına kadar ana hatlarıyla anlatılır. Kıbrıs’ın mitolojik döneminden 1570 yılına kadar geçen sürede adayı işgal eden devletlerin tarihi, kronolojik sıra ile ele alınır. 1570 sonrası dönem ve Osmanlı Devleti’nin fetih hazırlıkları, adayı fethi, adaya yerleştirilen Türklerin hayatı ve adanın siyasi durumu ise geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Yazarın kitap hakkındaki görüşleri şöyledir: “ 1570 yılında bir Eylül günü akşamı İstanbul’da başlayıp, 20 Temmuz 1974 sabahı Kıbrıs’ta sona ermesini düşündüğüm sekiz ciltlik bu uzun romanın aynı zamanda Kıbrıs’ın tarihi olmasını da istedim. Kıbrıs’ın coğrafyası da sayılabilir, fakat genellikle toplumsal varlığının hayat hikâyesidir. Bilinebilen ilk olaylara kadar inildi; Kıbrıs’ın Türkleşmesine hazırlanan, İsa öncesi ve sonrası yılları da anlatmak mecburiyeti

---

³² Etem Çalık, a.g.e. s. 29 .

doğdu. Öyle olmasaydı Kıbrıs'ın Türkleşmesiyle birlikte başlayan tehlikeli dönemeç su yüzüne çıkmazdı.

O tehlikeli dönemeç aslında Müslüman olmayan Türklüğün Roma'ya kadar gidişi ve Papa'yı korkutuşu ile başlamıştı; Müslüman Türklüğün Viyana'da görünmesi ile süreklileşti. Kıbrıs, bu sürekliliğin dışında kalamazdı; Kıbrıs Türklüğü, büyük bütünüün vazgeçilemez parçası olarak Kıbrıs'ta kaderini yaşar iken, İmparatorluğun çözülüşü ile birlikte, Belgrad'tan Budin'e, Bükreş'ten Atina'ya, Kafkaslardan Güney'e kadar uçlardaki bütün öteki kardeşleri gibi acıları da yaşayacaktı, yaşadı. Bu, Onların romanıdır.”³³

Mustafa Necati Sepetçioğlu romanı yazarken kullandığı üslubu şu şekilde dile getirir: *“Eserde zaman zaman roman tarih gerçeklerine feda edilmiştir; zaman zaman da aksine bir tutum benimsenmiş, roman, tarihi yermiştir. Bunu bilerek, isteyerek yaptım, çünkü tarihin gerçeği o bölümlerde o kadar zalim idi ki olduğu gibi anlatılınca romanın olağan akışı içinde ancak hafifleyebilir, bazı gerçekler ancak öyle yumuşatılabilirdi. Romanın tarih sırasını kendine göre değiştirmesi ise her tarihi romanın gereğidir.”³⁴*

Yazarımız romanın yazılış amacı için şunları söyler: *“ Bu romanın yazılmasını karım Muazzam Gürşen Sepetçioğlu çok istedi. Ona göre 1683 yılından buyana sürekli toprak kaybetmiş; insanları durup dinlenmek bilmez göçlerin çilesini yaşamış bir vatanda Cumhuriyet Dönemi ile birlikte ilk defa sınır dışı soydaşlarının yardımına gidiliyor, şehit olunuyor, Kıbrıs'lı Türkler'in özgürlükleri sağlanıyordu. Onursuz bir köle hayatı bile çok görülmüş Kıbrıs Türk soyunun yok edilmesine dur!... deniliyor, onurlu bir hayatın bütün hürlüğü ellerine teslim ediliyordu. Tanrı böylesine bir olayın tanıklığını bizlere bağışladığı için olay gelecek nesillere aktarılmalı olayın kutsallığı anlatılmalıydı. Romanın genel adını da O verdi: ” Sabır Ağacı ” dedi. ”³⁵*

Sepetçioğlu, yazacağı yerler hakkında ise bizzat kendi giderek bilgi toplamıştır, çünkü yazara göre gidilmeden yazılan yazılar biraz havada kalmaktadır. Onun için olayların geçeceği yerler yazar tarafından incelenmiştir.

³³ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Sahibini Arayan Toprak**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s.5 .

³⁴ Sepetçioğlu, a.g.e. s. 6 .

³⁵ Sepetçioğlu, a.g.e. s. 7 .

Roman tarihi gerçekliğe bağlı kalınarak kaleme alınmıştır. Kitabın bölümlerinin özeti şöyledir:

1.3.1. Sahibini arayan toprak

Romanın birinci cildinde, Kıbrıs adasını işgal eden devletlerin tarihi serüvenleri anlatılarak adanın geçmiş dönemleri hakkında bilgiler sunulur. Bu bilgiler bize Kıbrıs'ın tarihi hakkında genel bir bilgi verir. Adanın tarihi Fenikelilerle başlatılır. Fenikelilerin adaya gelişi ile Kıbrıs adasının tarihi başlar. Adanın tarihi ile birlikte adanın isminin konulması anlatılmaktadır. Hettim, Knira, Küpri, Kıpros isimleri işgal edenler tarafından adaya verilir. Romanın ilerleyen bölümlerinde “ Kıbrıs” ismi telaffuz edilir.

Birinci bölümde olaylar, Pygmalion adında birinin ağzından anlatılır. Pygmalion Kıbrıs'ın kralıdır. Tarih yazmayı seven birisidir. Kıbrıs'a ilk yerleşenleri ve Kıbrıs adının evrelerini Pygmalion'un ağzından öğreniyoruz. Adanın yerlileri adaya Küpr derler, fakat Fenikelilerin adayı işgal etmesinin ardından adanın ismi değişir. Fenikeliler adaya Kıpros der. Kıpros bakır madenine verilen isimdir. Fenikeliler de adaya bakır madeni için gelmişlerdir. Bakır çıkarırken adadakilere zulmetmiş ve bir süre sonra adayı terk etmişler. Kral Pygmalion ile sevgilisi Afrodit arasında geçen serüven ile birinci bölüm biter.

İkinci bölüme Hantias ile Kırye Avagras adlı kahramanlardan bahsedilerek başlanır. Kırye Avagras, Kıbrıs Kralı'nın oğludur. Atina'ya gitmiştir. Atina'da General Kabrias ile görüşür. Kendisini Kıbrıs kralı yapmasına karşılık adada generallik teklifi sunar. Atina'dan köle satın alarak Kıbrıs'a geri dönerler. Kıbrıs'ta yeni bir krallık başlar.

Üçüncü bölümde adada Hıristiyanlığın benimsenmesi anlatılır. Başkahraman Barnabas'tır. Barnabas, İsa'nın havarilerindendir ve İsa Mesih'in ilk kilisesini Kıbrıs'ta kurma mücadelesini verir. Kıbrıs'ta bulunan Yahudilere İsa Mesih'i anlatır. Bu görevi diğer havari Petrus ile yapar. Bozulan tevhit inancını diriltmeye çalışırlar. Eski tapınaklardan aldıkları ilhamla haç sembolünü ortaya çıkarırlar. Adaya Serciyus Paulus, Roma adına el koyar ve vali olur. Barnabas'ı bulup yanına getirmelerini ister. Askerler Barnabas'ı arar fakat bulamazlar. Bulamadıkları için İsevilere işkence ederler. Yahudiler valinin yanındadır ve yapılanları desteklemektedir. Barnabas bir mağaraya sığınır, orada İsa'nın

öğretilerini kaleme alarak İncil'i yazar. İsevilere yapılan zulme dayanamayan Barnabas teslim olur. İşkencelerin bitirilmesi karşılığında kendi hayatını ortaya koyar. Barnabas yakalanır, bir direğe bağlanır ve ateş yakılır. Vali Barnabas'taki samimiyeti görünce Barnabas'ı çözdürür, yanına alır. Barnabas faaliyetlerini daha rahat bir şekilde yapar. Bu duruma kızan Yahudiler önce Barnabas'ın yaptırdığı kiliseyi yakarlar daha sonra Barnabas'ı öldürür.

Dördüncü bölümde başkahramanlar Patrik Akakios ile Zenon'dur. Kral Zenon ile Patrik Akakios Roma'dan Bizans'ı ayırma planları yapar. Bizans devletinin temelini atmak isterler. Patrik Akakios Roma'da bulunan kiliseyi bölerek Bizans'a dini özgürlük getirme çabasındadır. Bu sayede Bizans baş olacak ve kendi başına bir devlet olacaktır. Kral Zenon bu fikre destek verir ve ayrılma kararı alır. Keşiş Selimu'yu Kıbrıs'a göndererek Barnabas'ın incilini bulma işi ile görevlendirir. Bu sayede dini güç Bizans'a geçecektir.

Beşinci bölümde İslam ordularının Kıbrıs'ı fethetme girişimleri anlatılır. Hicretin yirmi dokuzuncu yılıdır. Ebu Eyyup al Ansari, Ebu Zer, Mikdad komutasında adaya sefer başlatılır. Dönemin yöneticisi Muaviye'dir. Kıbrıs seferi ile ilgili Peygamber'in müjdesinin olması Kıbrıs'ın fethini kutsal kılar. Donanma ağır kayıplar vererek adaya ulaşır. Adaya çıktıktan sonrada kayıplar devam eder. Şehitlik kavramları ve bir toprağa akan kanın kutsallıkları açıklanır.

Altıncı bölümde Kıbrıs'ın başka bir tarihi dönemine geçilir. İsaakis Komnenos sahte bir belge ile Kıbrıs'a vali olur. Kıbrıs'ta Yahudilerin başı Efrayim Benediktakyakis vardır. Efrayim sahte belgeden haberdardır. Bunu koz olarak kullanır. Karşılığında yönetimde üst düzeyde bir görev ister.

Yedinci bölümde adada Bizans askerleri ile birlikte yerleşen Türkopolar vardır. Bunlar babaları Türk olan savaşçılardır. Kıbrıs'a yerleşmiş, çiftlikler kurmuşlardır. Adadaki Türk izi bu askerlerle başlar.

Birinci cilt bu bölümle sona erer. Bölümler her ne kadar çeşitlilik gösterse de bölümler arasında kopukluk vardır. Kıbrıs tarihinin geçmiş dönemlerini genel bir anlatımla okuyucuya aktarılır. Her bölümde verilmek istenen amaç şudur: Adayı işgal edenlerin adaya sahip olamamalarının bir sebebi vardır. Adanın gerçek sahibi degillerdir çünkü adada kan dökerek, işkence yaparak Kıbrıs'a sahiplik yapılamaz. Kıbrıs sahibini aramaya devam etmektedir.

1.3.2. Zaman toprak ve sahibi

Romana Yasef Nassi karakteri ile başlanır. Kıbrıs'ın yöneticisi durumundadır. Yahudi asıllıdır. Geçmiş hakkında bilgi verilir. Yahudilere İspanya'da yapılan zulüm anlatılır. Engizisyon mahkemesi suçlu bulunduğu Yahudilere Yahudi Tepesi'nden atma cezası verir. Ölenler zaten günahkâr sayılır, sağ kalanlar ise günahsız kabul edilir. Yasef Nassi'nin Kıbrıs kralı olmadan önceki hayatına dönüşler yapılır. O da Engizisyon mahkemesi tarafından suçlu bulunur ama Yahudi Tepesi'nden atıldığında ölmez ve oradan kurtulur. Avrupa'daki Yahudi cemaatine katılır. Onlara Kıbrıs'ı Türklerden alarak vatan yapmayı teklif eder. Bu iş için görevlendirilir ve İstanbul'a gider, oradan Kütahya'ya giderek Şehzade II. Selim ile görüşür. Ondan Kıbrıs yöneticiliği sözü alır.

Romanın bundan sonraki kısmında II. Selim'in padişahlığına geçilir. O dönem içinde Osmanlı siyasetinden bahsedilir. Tarihçi Ali Çelebi, Yasef Nassi hakkında araştırma yapmak için Lala Mustafa Paşa tarafından görevlendirilmiştir. Lala Mustafa Paşa, Derviş Çelebi, Acem Molla bir araya gelir ve Kıbrıs'ın fethini tartışırlar. Çıkan sonuç fetih yönündedir. Bu karar Sokullu Mehmet Paşa'ya iletilecektir.

Yıl 1568 ve Yasef Nassi "On İki Meclisi'nde" Yahudilerin vatanı olarak Kıbrıs adasını tartışmaktadır. Bazıları Girit adasının vatan için uygun olduğunu ileri sürer fakat Yasef Nassi şiddetle karşı çıkar. Oradan ayrılarak Piyale Paşa ile görüşmeye gider. Piyale Paşa Sultan Selim'in damadadır. Sokullu Mehmet Paşa ile Piyale Paşa aralarında devlet politikalarını değerlendirmektedir. Olası bir Kıbrıs seferinin artılarını ve eksilerini tartışırlar. Sokullu Mehmet Paşa ve Piyale Paşa'nın aralarında, eğer sefer olur da başarı sağlanırsa, bu başarıdan kendilerine düşecek pay için gizliden bir rekabet vardır. Bu durum ister istemez perde arkasında planlar yapılmasına neden olur.

Bu sırada Venedikliler Osmanlı'nın Batı'ya ilerleyişini durdurmak için planlar yapmaktadır. Venedikli Barboro, Yasef Nassi'nin düşmanıdır ve onu öldürme planı yapar çünkü Yasef Nassi Yahudilerin desteği ile Kıbrıs'ı ele geçirirse Kıbrıs'ın kralı olacaktır. Venedikli Barboro'nun amacı Roma

İmparatorluğunun dirilişini Venedik'ten başlatmaktır. Barboro Saray'dan Kıbrıs'ın fethine yönelik karar çıktığında İstanbul'daki Yahudi mahallelerini ateşe verir.

Piyale Paşa Edirnekapı altında yangını durdurmuştur. Mustafa Paşa da yangına müdahale etmiştir. II. Selim yangın yerini gezer. Zararların tespit edilmesini ister. Sokullu Mehmet Paşa Kıbrıs'ın fethini istememektedir. Bütün mücadelesini bu yönde verir fakat Padişah Kıbrıs'ı almanın boynunun borcu olduğunu, şehzadelğinde yemin ettiğini ve adayı fethederek Türklere açacağını söyler. Bu durum Padişah ile Sadrazam arasında siyasi bir kriz gibi yansıtılır.

1.3.3. Zaman yürüyüşü

Romanın üçüncü cildi Sokullu Mehmet Paşa, Lala Mustafa Paşa, Ebu's-Suud Efendi'nin katıldığı divan ile başlar. Sokullu Mehmet Paşa Kıbrıs'a sefer yapılmaması hususunda karardır. Ebu's-Suud Efendi kararını seferden yana koyar. Padişah son sözü söyler. Kıbrıs'a sefer yapılacaktır. Nisan ayına kadar hazırlıklar tamamlanacak ve sefere başlanacaktır. Padişah'ın kararı fetva şeklinde yayınlanır.

Diğer yandan Durali Bey Venediklilere ait Girit'teki cephaneliği havaya uçurur. Durali Bey bu olayda şehit olur. Celal Bey Durali'nin Kıbrıs şehidi olduğunu söyler ve Kıbrıs'a giden yolu açan kişinin Durali olduğuna inanır.

Kıbrıs seferine serdar, Lala Mustafa Paşa ve donanma serdarı, Piyale Paşa olur. Sefer hazırlıkları başlar. Orduya asker katacak eyaletlerin, sancakların ayrı ayrı listeleri yapılır. Oralardan gelecek askerlerin üç büyük limanda toplanıp gemilere bindirilmesi için nasıl ve ne yolla hareket olunacağı anlatılır. Askerin toplanıp gemilere bindirileceği limanlar İstanbul, Gelibolu, Fenike limanları olarak belirlenir. Birinci kısım asker mart ayında sefere çıkacaktır. Bunlar Rodos adasını üstlenecektir. Venedik Cumhuriyeti'nin Kıbrıs'a yapmak isteyeceği yardımları engellemek için, ikinci bölüm nisan ayında sefere çıkacaktır. Bunlar saldırı gücü oluşturacaktır. Üçüncü ve asıl bölüm seksen kadırğa, yüz altmış karamürsel, kırlangıçlar ve yeterince rençper gemisi ile doğrudan Kıbrıs adasına hareket edecektir ve adaya çıkarma yapacaktır. İlk iki seferin asıl amacı üçüncü gruba temiz ve güvenli bir yol sağlamaktır.

1.3.4 Zaman bir dar kapıda

Kıbrıs Seferi için girişilen hazırlıklara devam edilmektedir. Kıbrıs adasında savaşacak asker için gerekli toplar, barut fiçileri, cephane ve balmumu sandıkları gemilere yüklenir. Mayıs ayında Lala Mustafa Paşa komutasındaki donanma uğurlanır. Top atışları yapılır. Kurban Bayramına denk gelir ve kurbanlar kesilir. Donanma Rodos adasında diğer donanmalarla bir araya gelir. Tarihçi Ali Çelebi de sefere katılır. Kıbrıs fethinin tarihini yazacaktır.

Kıbrıs adasında bulunan Kara Baba, Yaseminci Baba ve Denizlili Avcı Veli Bey Türklerin adaya gelişini sabırsızlıkla beklemektedir. Onlarda boş durmamışlar, fethine yardımcı olacak çalışmaları yapmıştır. Kıbrıs Valisinin fethine sessiz kalması adadaki Venedik asıllı Astorre Baglioni ve Senglitiko kardeşleri deliye çevirir ve bir savunma hattı oluşturmak için hazırlıklara başlarlar. Adaya çıkan ilk Piyale Paşa olur. Gemilerdeki bütün malzeme karaya çıkarılır. Kıbrıs her yönden kuşatma içine alınır. Kara Baba, Lala Mustafa Paşa ve Piyale Paşa ile buluşur. Kara Baba daha sonra orduya katılır. Lala Mustafa Paşa, Ali Çelebi'nin kaleminden Kıbrıs Valisi'ne teslim olmaları için mektup yazdırır.

Savaş divanı toplanır. İki çetin sur vardır: Lefkoşa ve Magosa. Kıbrıs'ın fethi bu iki şehrin fethine bağlıdır. Divan'da önce Magosa mı yoksa Lefkoşa mı alınsın diye bir görüşme yapılır. Sebepler ortaya sürülür ve Lefkoşa'nın önce alınmasına karar verilir çünkü fetih basamak basamak gerçekleşecektir. Magosa adanın son basamağıdır. Karar alınır ve sabah beklenir.

Sabah Lefkoşa surları dövülür. Ordu seferber olur. Çetin savaş başlar. Lefkoşa alınır, dualar edilir. Kara Baba ve birçok asker şehit olur. 9 Eylül 1570 Cumartesi günü Lefkoşa'nın fethedildiği duyulur. Lefkoşa'nın Ayasofya'sında ezanlar okunur. Burçlara Cihan Devleti'nin bayrağı çekilir.

Bütün kış Magosa için hazırlıklar yapılır. Kanallar kazılır. Nisan ayı geldiğinde sefer başlar. Tekrar İstanbul'dan donanma yola çıkar. Haziran ayında Magosa şehrinin burçları dövülmeye başlar. Bir ay sonra Mogosa teslim bayrağını çeker. Dualar edilir.

1.3.5. Zaman sarkacı

Bu ciltte Kıbrıs'ın yurt edinilmesi üzerinde durulur. Gülümcanbacı, Denizlili Avcı Veli Bey bu bölümün kahramanlarıdır. Denizli, Seydişehir, Kars-Kağızman, Çankırı-Kurşunlu vb. Anadolu şehirlerinden getirilen Türkler adaya yerleştirilir. Bu yerleştirme için ferman yayınlanır. Kıbrıs'a yerleşecek olanlardan iki yıl süreyle hiçbir vergi alınmayacaktır. Eski borçları silinecektir. Anadolu'nun çorak topraklı yerlerinde ve dağ köylerinde oturanlara Kıbrıs'a taşınma hakkı tanınmıştır. Her meslek grubundan aileler Kıbrıs'a götürülmek için seçilmiştir. Seçilen Türkler Silifke üzerinden gönderilecektir. Kıbrıs'a gitmesi için belirlenenler gitmez ise yakalanacak ve gönderilecek ayrıca cezalandırılacaktır. Bu ve benzeri buyruklar sıralanmış, özellikle Kıbrıs'a gideceklerin güven altına alınması sağlanmıştır. Bu buyruklar belirli şehirlerin kadılarına gönderilir. Götürülmek istenen sayı otuz bini bulmaktadır. Amaç, adaya gidecek Türklerle adanın Türkleştirilmesini gerçekleştirmektir. Türk kültürünü adaya yerleştirmek birinci hedefdir.

Bu ciltte Kıbrıs'a yerleşen Türklerin gelenekleri detaylı bir şekilde ele alınır. Doğum, evlenme, ölüm üzerinde etraflıca durulur ve bu olaylar karşısında ortaya çıkan gelenekler okuyucuya aktarılır. Gülümcanbacı, Yaseminci Baba'nın ziyaretine gitmeden bir gün önce öldüğünü duyar. Yaseminci Baba'nın nasihatı Kıbrıs'ın geleceği ile ilgilidir. Kıbrıs'ın ileride, kiliselerin eline geçmemesi için törenin korunmasını gerekmektedir. Denizlili Avcı Veli Beye erkek çocuğu müjdesi verilir. Gülümcanbacı Kıbrıs'ta evlendirme işini üstlenmiştir. Gençler bu yolla erkenden aile sahibi oluyor ve törelerini çocuklarına anlatıyor.

Kıbrıs'ta yaşayan Halil, tekrar memleketine dönmek ister ama akrabalarının hiçbirini bulamaz. Kıbrıs'a geri döner, evlenir. Geçimini camcılıkla sağlar ve adada bu mesleği icra eder. Bir haberciden, Sokullu Mehmet Paşa'nın hançerlendiğini öğrenirler. Bu sırada Lala Mustafa Paşa ölür ve herkes bu ölüme üzülür.

1.3.6. Zaman dönümü

Kıbrıs'a yerleşen aileler, toprağı hem maddi yönden hem de manevi yönden işlemeye başlar. Avrupa'da ortaya çıkan Fransız İhtilali ve diğer olaylar Kıbrıs'ı da etkilemeye başlar. Antuvan Brogadina, Venedikli generalin oğlu, Kıbrıs'ın Türklerin eline geçmesine büyük bir sıkıntı duyar. Türkleri kaçırma planı yapar. Rahiplerle bir araya gelir. Kıbrıs adasından çiftlik alıp Türklerin içine yerleşmeyi düşünürler. Halkın içinde yaşayarak halkı birbirine düşürme planları yaparlar.

Çiftlik alma işine Antuvan Brogadina gönüllü olur. Kendisi Türkçeyi öğrenmek için süre ister. Bir Türk gibi yaşamayı öğrenir. Bu sırada Kıbrıs'ta yaşayan Türkler hakkında bilgiler verilir. Kıbrıs'ta yapılan Türkmen düğünü ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Türkmenler arasındaki dayanışmanın önemine değinilir.

Kiliseler Kıbrıs'ta siyasi faaliyetlerine devam etmektedir. Osmanlıdaki iktidar boşluklarından yararlanma yoluna giderler. Kıbrıs'taki nüfuslarını artırırlar. Toprak satışları çiftlik alma adı altında yapılır. Açılan kiliseler halka maddi destekte bulunur. Kıbrıs, başta kuraklık olmak üzere veba hastalığından dolayı, dışarıya devamlı göç verir. Gidenler topraklarını satarlar. Antuvan Bragadino adaya yerleşir. Sinan adında bir Türk genci ile tanışır. Ada'da olanlara karşı gelmek için Silahşör Mehmet Bey adında biri gizlice harekete geçer. Bragadino Sinan'ı öldürür. Silahşör Mehmet Bey Bragadino'yu yakalar. Aralarında bir tartışma çıkar ve Bragadino'yu öldürür. Silahşör Mehmet Bey gizli faaliyetlerine devam eder ve ününe ün katar. Kıbrıs'ta bulunan yabancılar, onunla mücadele etmeye çalışırken, bir yandan da kendi işlerine sahip çıkarlar.

Silahşör Mehmet Bey Kıbrıs'a paşa olacağı söylentisi yayılınca öldürülür. Kıbrıs bundan sonra Boyacı Ahmet Ağa'dan sorulmaya başlanır. Kıbrıs, kilisenin adamlarının çalışmalarından dolayı huzursuzluklar yeri olur. Kıbrıs'ta bütün kocabaşlar toplanıp bir toplantı kararı verirler. Bu toplantıda bir kişi hariç bütün Kocabaşlar öldürülür. Ortalık karışır. Kör Baki, bütün bu işlerin sorumlusu kabul edilerek aranır ve tutuklanır. Bu sırada Fransa'da ihtilal olur. Ortaya çıkan eşitlik, hürriyet, adalet kavramları adaya hâkim olur.

1.3.7. Zaman yok

Avrupa milletlerinin Türkleri Kıbrıs'tan çıkarma planları anlatılır. Bu konu ile ilgili yapılan toplantılar ve entrikalar dile getirilir. Enosis fikri romanda işlenir. Bu çalışmaların sonucu olarak Kıbrıs'ın elden çıkışı anlatılır.

Başpiskopos, Rus Papazı, Ortodoks Hıristiyan Rumlar, Rus Ortodoks Kilisesi Kıbrıs'ta yeni bir devlet kurma girişiminde bulunan güçlerdir. Rusların Akdeniz'e inme politikaları anlatılır. Osmanlı Rus savaşının çıkma sebebi de budur. Helenizm ülküsünden bahsedilir. Bu ülkünün sınırları, Ege denizinin bütünü, On İki Ada, Girit, İmroz, Bozcaada, Batı Anadolu, Karadeniz ve Trabzon olarak çizilir. Atina'da ve Yunanistan'daki örgüt çalışmalarından bahsedilir. Denizlili Avcı Veli Beyin sülalesinden olan Cemil Bey bu durum karşısında hüznünü dile getirir. Vali Küçük Mehmet Bey Türkleri organize işlerine girişir. Cemil Bey pusuya düşürülür. Suikastlar olur.

Türlere düşmanlık ileri boyutlara varır. Amaç Kıbrıs'ı Türklerin elinden almaktır. Bütün bunlar Osmanlı İmparatorluğunun gücünü kaybetmesinden kaynaklanmıştır. Bu durumdan fırsat çıkaran Ruslar ve İngilizler Kıbrıs'ı almaya çalışırlar. Hükümetin ileri gelenleri Kıbrıs'ı İngilizlere vermek ister. Aralarında antlaşma imzalarlar. Kıbrıs adasının yönetimi İngilizlere geçer. Hükümet değişikliği gerçekleşir. Bayrak iner ve İngilizlere ait bayrak göndere çekilir.

1.3.8. Zaman Uyanışı

Türklerle Rumların arası, Yunanlıların da kışkırtması ile iyice kızışır. Rumların Türklerle yapmış oldukları baskılar artar. Avrupa basını ise bütün suçun Türkler de olduğu fikrini ilan eder. Balkan Savaşları ve iç karışıklıklar Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu hazırlar. Bu bölümün kahramanları Aslan Bey, Doktor Behiç Bey, Doktor Esat Beydir.

Kıbrıs'ın kurtuluşu için Müftü Hacı Hafız Efendi, Doktor Esat Bey, Hâkim Raif Bey toplantılar yapar. Çıkarılan Türk gazetelerinde yapılan zulümleri anlatmaya çalışırlar. Futbol sahasına toplanan Türk erkekleri öldürülür. Atlılar Köyünde çocuk, kadın, erkek altmış kişi, Muratağa'da yüzden fazla Türk Rum askerleri ve Yunanların dipçiği ile öldürülür. Birçok kişi ise canlı canlı çukurlara gömülür.

Bu baskılar sonucu 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleşir. Baskılara nokta konur. Roman yazarın şu cümlesi ile biter: “ Kıbrıs bir kere daha Türkleşti... Şimdilik Kuzeyde! ”

İKİNCİ BÖLÜM

2. HALK KÜLTÜRÜNDE SOSYAL NORMLAR

Tez konumuz olan Sabır Ağacı'nda halk bilimi unsurlarına geçmeden bu normları açıklamamıza yardımcı olan kavramları incelemeye çalışacağız: “ *Toplumsal yaşam bireyler, gruplar ve cemaatler arasındaki ilişkilerin düzenli bir biçimde sürdürülmesi için bir dizi beklentiye, kalıp davranışı, işlemi, kaçınmayı ve yasağı gerektir. Bu türden davranış ve beklentiler sosyal normlar kavramı içinde kümelenmektedirler. Birtakım düzenleyici ve denetleyici mekanizmanın özlerini oluşturduğu sosyal normlar, sosyal alışkanlıklardan örf, âdet, töre, gelenek, görenek ve kanunlara kadar genişleyen bir tabloyu içine almaktadırlar.*”³⁶

“ *Çağların süzgecinden geçerek günümüze kadar gelen, örf, âdet, gelenek, görenek gibi kavramlar en genel anlamda töre başlığı altında toplanabilir.*”³⁷ Bu kavramlar halk bilimini şekillendirmektedir. Romanlarda aradığımız halk bilimi unsurlarını bu kavramlarla açıklamaya çalıştık.

2.1. Örf

Örf sözcüğü; kanun olmadığı hâlde, halk tarafından alışkanlık olarak uyulan, bulunulan yere ve hâllerin icabına göre teşekkül eden, akla aykırı olmayan dince kötü karşılanmayan davranış, töre âdet, olarak açıklayabiliriz.³⁸ “ *Örfler, aynı zamanda toplumun herhangi bir değer sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarını da temsil ederler. Bu değer sistemi, toplumsal yapının durumuna göre giderek özel bir hukuk sistemine veya o sistemdeki bir yasa maddesine de gerekece olur.*”³⁹

2.2. Âdet

Âdet, yapıla yapıla, işlene işlene tabî ve zarurî bir mahiyet kazanmış hâl veya davranış; herkes tarafından uyulan şey: alışkanlık, görenek, üsul, tabiat anlamlarına gelmektedir.⁴⁰ “ *Topluluk içinde uyulan genel kural, gelenek veya töre, fertlere içinde yaşadıkları toplum tarafından teklif edilmiş olan birtakım*

³⁶ Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, a.g.e. s. 121 .

³⁷ Artun, a.g.e. s. 119 .

³⁸ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, İz Yayıncılık, 1996 .

³⁹ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halkbilimi**. İş Bankası Yayınları, Ankara 1977. s. 123 .

⁴⁰ Doğan, a.g.e.

*hareket kaideleri olarak tanımlanmaktadır.”*⁴¹ Âdetler, tıpkı örfler gibi birçok sosyal içeriği düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedir. Toplumsal hayatın düzenli gitmesinde, kuralların uygulanmasında âdetler etkili olmaktadır.

2.3. Teamül

*“ Yapıla geliş, tepkime anlamına gelen teamül, toplumda bireyler arasında süregelen iletişim ve etkileşim biçimleri olarak tanımlanabilir. Sürekli yapıla geldiği için oldukça sağlamlaşan âdet ve usuller olarak teamüllerin neredeyse kalıplaşmış bir yeri olduğu söylenebilir.”*⁴²

2.4. Gelenek

Gelenek, bir toplulukta, zaman içinde meydana gelen kültür birikiminin neticesi olan her şey, an’anedir.⁴³ *“ Gelenekler, âdetlere oranla toplumsal yaşamın düzenlenmesinde daha önemli rol oynarlar. Nitelikleri açısından tutucu olan gelenekler aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde daha etkilidir.”*⁴⁴

2.5. Görenek

Görenekler, günlük yaşamın gerekli gördüğü ilişkilerin düzenlenmesinde, bireyler arasındaki sürtüşmeyi azaltmakta, toplumsal ilişkilerin kolaylaşmasında belirleyici rol oynamaktadır. *“ Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı olarak tanımlanmaktadır. Görenekler, eskiden beri yapıla gelmekte olan davranış biçimlerinde dayandığı ve kalıplaşmadığı için yeniliğe ve değişmeye açıktır.”*⁴⁵

2.6. Töre

Bir toplulukta, yerleşmiş halde bulunan davranış şekillerinin bütünü âdet ve ahlâk, bir topluluğun çeşitli olayları karşılayan kaideleri, kanun, nizam

---

⁴¹ Artun, a.g.e. s. 121 .

⁴² Artun, a.g.e. s. 122 .

⁴³ Doğan, a.g.e. s. 404

⁴⁴ Örnek, a.g.e. s. 126 .

⁴⁵ Örnek, a.g.e. s. 127 .

ifadeleri ile açıklanabilir. ⁴⁶ “ Öyle ki, töreleri zedeleyen veya törelere aykırı sayılan davranışlar çoğu kez bağışlanmaz bir tutumla, yasaların yargılanmasına da zaman bırakmadan bu tür durumlar için toplumca belirlenmiş olan cezalara çarptırılır. Zaman zaman ölüm cezasından toplumun dışına atılmaya kadar uzayan bu tepki, topluluğun üyelerince doğrulanması ve uygulanması gerekli yaptırımlarda özlenir ve biçimlenir.” ⁴⁷

Açıklamaya çalıştığımız sosyal normlar insanlık tarihi boyunca çeşitli tanımlarla karşımıza çıkmıştır. Bu başlıklar toplum hakkında bize bilgiler verir. Zaten hayatımız sosyal normlar tarafından şekillenmektedir.

2.7. Moda

Moda, günümüz insanını en çok meşgul eden kavramlardan biridir. “ *Moda, göreneğe bakarak daha kısa süreli olan, çabuk değişebilen, öykünme yoluyla yayılan, temelinde değişiklik ve özgünlük dürtüsü yatan geçici davranış biçimidir. Çabuk yayılması, var olana aykırı düşmesi, insanın değişik gereksinimlerinden kaynaklanması, ticari amaçlarla desteklenmesi, cins ve yaş grupları arasında daha belirgin olması, toplum katlarına ve sınıflarına göre ayrımlar göstermesi belli başlı özelliklerindedir.* ” ⁴⁸

---

⁴⁶ Doğan, a.g.e. s. 1083 .

⁴⁷ Örnek, a.g.e. s. 127 .

⁴⁸ Sedat Veyis Örnek, Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s. 128 .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SABIR AĞACI ROMANINDA HALK BİLİMİ UNSURLARI

Romanda tespit ettiğimiz halk bilim unsurlarını, Sedat Veyis Örnek'in Türk Halkbilim'i adlı kitabı ve Erman Artun'un kitabında yer alan tasnife göre adlandırdık. Orada verilen başlıklara göre romanda tespit ettiğimiz halk bilimi unsurlarını sınıflandırdık. Alt başlıklarla konuları açıkladık.

3.1. Geçiş Dönemleri

Geçiş dönemi halk biliminin en temel konularından biridir. “ *Bilindiği gibi insan yaşamının başlıca üç önemli “geçiş dönemi” vardır. Doğum, evlenme ve ölüm. Her birinin kendi bünyesi içerisinde alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “geçiş”leri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere karşı korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır. Böylece “geçiş” dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar.*”

49

3.1.1. Doğum

Romanda doğum olayı detaylı bir şekilde ele alınır. Bu konuyu ileride alt başlıklarla ele alacağız. Bu üç önemli geçişten ilki olan doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. “ *Türkmen gelini ebe çocukla uğraşıyordu. Hemen yanında yardım için içeriye girmiş iki genç kadın genişçe bir leğende bir karışım hazırlamaktaydı. Zeytinyağı, tuz ve şekerden oluşan karışım kıvama gelince Türkmen ebesine verdiler. Kıbrıs'ın yerlisi yaşlıca ebe doğum sonunu*

⁴⁹ Sedat Veyis Örnek, Türk Halkbilimi. İş Bankası Yayınları, Ankara 1977. s. 131 .

koyduğu bir deri torbayı beri yanda bağıyordu, yan göz ile de leğende karıştırılan nesnelere gözliyordu; meraklı bakışları bir tutamcık boşluk bırakmıyordu.

Türkmen ebesi leğendeki karışımı bir parmağıyla şöyle bir yokladı; uygundu, getirenlere beğendiğini belli ederek gülümsedi. Doğumun bütün sıkıntısını doğum süresince yaşamış Türkmen yüzü yavaş yavaş kopukluklarından kurtuluyor, dağınıklığını derleyip toparlıyordu; gülümsemeyle birlikte büsbütün düzgünleşti, dinlenmişe döndü. Oda yoğun ter kokusundaydı, tensi; ağır bir tensellikte tensiydi. Doğumun ve doğum sonrasının çığlıkları, iniltileri, dehşete düşmüş anıları da o ağır tenselliğin ve yoğun ter kokularının içindeydi hâlâ; doğum korkuları da iyice ağırlaştırıyordu. Fakat odadakiler farkında değildi, hissettikleri sadece bir ısınmaydı; hamamsı bir ısınma!

Umay, yüzü şimdi sızıntılı teriyle dalgın, uyuyordu; bayılmamsı bir uyku da denebilirdi, belki de büyük ağrının kurtuluşu ve yükünün boşalışıyla yeni dengeler arayan bedenin başboşluğuna düşmüştü. Babaannesesi Penbe Hanım ince bir yemeniyle sürekli bir şekilde torununun alnundaki, yanaklarındaki teri usul usul siliyordu. Sık sık da çevresindekilere göstermemeye gayret ederek, Umay'ın boğazını iki yandan parmak arasında tutmuş, oradaki canlılığı yokluyordu.”⁵⁰

3.1.1.1. Göbek kesme – yıkama - tuzlama

Çocuğu gelecekteki olumsuzluklardan koruma, geleceğini olumlu etkileme amacına yönelik pek çok inanç ve pratik vardır. Göbek kesme, yıkama ve tuzlama sırasında da bu inanç ve pratikler uygulanmaktadır. “*Türkmen ebesiyle birlikte yeni doğmuş çocuğun tuzlanmış gömleğini giydirdiler, çıplak bedeni zeytinyağı şeker tuz karışımıyla bir güzel ovdular, ovaladılar.*”⁵¹ “*Yirminci günü çocuğun tuz hamamı günü idi, yine yiyim içim bol oldu, şölen yapıldı, yakınlar toya çağrıldı; bebeğin tuz yıkaması yapıldı, yundu, arıtıldı, ılıcak sularla bir kere daha temizlendi, tuzdan çıkarıldı. Yeniden dövülmüş, un edilmiş mersin tozu ile elenip belendi çıplaklığı. Kuranlar okundu, dualar göklere ağıdı.*”⁵² “*Türkmen ebesi çocuğu beşiğinden almış ilk bezini olanca dikkatiyle çözüyordu. Kıbrıslı ebe, daha*

⁵⁰ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Sarkacı**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 86 .

⁵¹ Zaman Sarkacı, s. 84 .

⁵² Zaman Sarkacı, s. 90–91 .

*önceden hazırladıkları içi su dolu güğümü bir kere daha yokladı; su yeterince ılıktı. Oracıkta bir kere daha yıkadılar bebeği; tuzlu gömleğinin tuzunu, şekerini zeytinyağını ılık ve temiz su ile güzelce temizlediler. Sonra dövülmüş un edilmiş mersin tozuna bulandı her yanı bebeğin. Sonra yeni bir beze sarındı, bebek rahatladı.”*⁵³ Bütün bu işlemler, çocukta pişiğin olmaması, ileride terinin kokmaması amacıyla yapılan işlemlerdir. Tuzlama işlemi kimi zaman çocuk doğar doğmaz yapılırken kimi zaman yıkamadan sonra yapılmaktadır. İlk bez çocuğun anne karnında beslenmesinden oluştuğu için önemlidir. Her yere atılmaz. Onu önemli bir yere gömerler.

Ayrıca çocuğun tatlı dilli olması, hayatının tatlı geçmesi amacıyla da vücuduna tatlı şeyler sürülmektedir. Romanda ise çocuğun ağzına tatlı nar damlatılmaktadır “*İlk memeyi vermeden önce çocuğun ağzına tatlı nar sıkılmak. Bir tek nar taneciği de yetişir aslında, ekşi olmasın da.*”⁵⁴

3.1.1.2. Lohusalık

Yeni doğurmuş kadına lohusa adı verilir. “*Doğumdan sonra yatakta kalma süresi kadının fizyolojik durumuna, doğumun güç ya da kolay oluşuna, iklime, çevre koşullarına, ailenin varsıllığına yoksulluğuna, gelinin sevilip ya da horlanmasına ve kimi âdetlere bağlıdır. Büyük kentlerde doğumlar doğumevlerinde yapıldığı için, bu süre doktorlar tarafından belirlenmektedir. Ayrıca resmi iş yerlerinde çalışan kadınlara doğumdan önce ve sonra izin ve rapor verilmektedir. Doğum, kadının bünyesinde önemli bir sarsıntı meydana getirdiği için, kadın belirli bir süre dinlenmek gereksinimindedir. Bu dinlenme ve toparlanma gereksinimi kentlerde, çalışan kadınlar için raporla sağlanmakta, kırlık bölgede ise bunu âdetler, gelenekler ve töreler düzenlemektedir. Geleneğin sınırladığı, önkoştuğu süreyse genel olarak kırk gündür. Ancak, kadın bu kırk günlük sürenin tümünü yatakta geçirmez. Yatakta geçirilen süre doğumunun ilk gününden başlayarak bir hafta on gün sürer.*”⁵⁵

Lohusanın olumsuzluklardan etkilenmemesi, kutsanması ile ilgili birçok inanç ve pratik vardır. Lohusalık dönemi doğumdan sonraki kırk günü kapsar. Bu

⁵³ Zaman Sarkacı, s. 86 .

⁵⁴ Zaman Sarkacı, s. 85 .

⁵⁵ Örnek, a.g.e. s. 144 .

dönemde kadın her türlü dış etkiye açık olduğundan tehlike altındadır. Lohusa kadına hastalık gelmemesi için herhangi bir yerine kırmızı kurdele takılır. Bütün bu yapılanlar lohusa kadının hayatında önemli bir tehdit oluşturan “ albasması , alkarısı ” içindir.

3.1.1.3. Alkarısı (albasması – kırk basması)

Lohusa, kadınlara ve çocuklara sataştığı kimi zaman da onları öldürdüğüne inanılan bir hastalıktır. İnsan-hayvan karışımı bir görünümde tanımlanan bu öldürücü dev veya cin; uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişlek, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, tepesinde gözü olan, çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır. Bu yaratık loğusa kadının odasına girerek onu rahatsız eder, hatta ölümüne neden olur. Bu inanç karşısında halkın bazı önlemleri vardır.

“ *Dışardan bir başka kadın bir elek getirdi. Ebeler çocuğun tuzlanmış gömleği ile uğraşıyorlarken o kadın; bir elinde de süpürge tutuyordu: leğende bir iri baş soğan vardı, soğanın yanında bir ayna, aynanın üstünde bir çuvaldız konulmuştu: bunların beri yanında da bir Kuran-ı Kerim duruyordu; götürdü o eleği loğusanın başucuna, uygun bir yere bıraktı. Koynundan bir al yazma çıkardı, yastığın üstüne koydu. Süpürgeyi götürdü kapının ardına dayadı.*”⁵⁶ “ *Umay içeri girdiğinde Penbe Hanım loğusa odasında yapması gereken en son işini yapıyordu; kırmızı bir yemeniye bir baş soğan koymuştu, bir sarımsak ile boyalı bir yumurtanın kabuğunu torbalıyordu. Torbacığı, eleğin üstündeki çiviye astı.* ”⁵⁷

Lohusalara ve çocuklarına sataşan bu öldürücü cinin zararından korunmak için lohusalar yalnız bırakılmaz. Ayrıca alkarısını yakalamak ve etkisiz hale getirmek için birçok yollara başvurulur. Bunlar arasında alkarısının “ bir yerine iğne, çuvaldız ” batırılır. Lohusa ve çocuğun bulunduğu yere süpürge, Kuran, soğan, sarımsak, nazarlık asılır. “ *İşleri bitince Türkmen ebesi çocuğu beşiğine yatırdı. Penbe Hanım bir al yemeniyi beşiği ucuna bağladı; mavi boncuklu bir tespah astı, çocuğun yüzüne de allıca bir yazma örttü yavaşça, yazmayı kabarıkça*

⁵⁶ Zana Sarkacı, s. 84 .

⁵⁷ Zana Sarkacı, s. 88–89 .

bıraktı.”⁵⁸ Bunların ve bunlara eklenecek bir sürü önlemin amacı, çocuğa ve anneye zarar verecek olan alkalisini uzaklaştırarak, onu etkisiz duruma getirmektedir. “*Bu türden önlemlerin içerisinde yer alan öğelerin hepsinin dinsel ve büyüsel önleyici güçleri olduğuna inanılmaktadır.*”⁵⁹

3.1.1.4. Kırklama işlemi

Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan pek yaygın bir işlem vardır ki, bunun adına “kırklama” denir. Kırklama, loğusa ile çocuğu, gebeliğin ve loğusalığın kirlerinden arıtma özelliği olan bir pratiktir.

“*Doğum yapan kadın kirli olduğu için kötülükleri davet edeceğine inanılmaktadır. Kırklama âdeti suyun kutsiyetinden yararlanıp, manevi pisliklerden arınmadır. Anadolu’nun hemen her yöresinde görülen kırkinci gün uygulamalarında; anne ve çocuğun yıkanacağı suya kırk taş atılır, anne kırk tas suyla abdest alır, çocuk ise kırkı karışmadık birisi tarafından yıkanır.*”⁶⁰ “*Bir yirmi gün daha geçti. Loğusanın kırkı çıktığı gün Penbe Hanım o sabah ekmek pişirdikleri tandırdan kırk ufak taş seçti ayırdı, epeyce zorluk çekti ama sonunda kırk taşın kırkını da tamamladı, su ısıtma kazanının dibine yerleştirdi, kazanı su ile doldurdu, ocağı yaktı, suyu ısıttı. Kaynattı. Sonra o suyu, saplı taslarla kovalara aldı. Ilıttı. Dipteki taşları topladı, bir keseye koydu.*

Umay hamamlıkta o su ile yıkandı arındı kırkı çıktı. Penbe Hanım sondan bir önceki tasa, içindeki kırk taş bulunan kâseyi batırdı; üç Kulhuvallahi bir Elham okudu. Fatihayı tamamladı, keseyi yere bıraktı, suyu yavaş yavaş döktü torunun başından aşağıya. İçi kuşlu gümüş tasın suyuna da küçücük bir keseciği batırdı çıkardı, batırdı. Tam kırk kere, kırk Bismillah ile birlikte... O suyu da usul usul boşalttı torununun başından aşağıya.”⁶¹

3.1.1.5. Ad koyma

Çocuk doğduktan sonra onunla ilgili yapılan işlemlerden birisi de ad koyma işlemidir. “*Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için bu iş küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış*

⁵⁸ Zaman Sarkacı, s. 84 .

⁵⁹ Örnek, a.g.e. s. 146 .

⁶⁰ Artun, a.g.e. s. 138 .

⁶¹ Zaman Sarkacı, s. 91–92 .

olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğu verilir. Bu amaçla çağrılan hoca, müftü veya dinseliliğiyle tanınan saygın kişi ezan okur ve çocuğun kulağına adını üç kez söyleyerek “hayırlı”, “uğurlu” olmasını diler; hazırlanan yemekler yenir; havlu, para, şeker vb. hediyeler verilir. Kimi yerlerde, ad verilmesiyle ilgili olarak mevlüt okutulduğu da olur.

Adı, hoca yerine, çocuğun dedesi, dedesi yoksa babası da koyabilir. Bu kişilerde, aynı biçimde ezan okuduktan sonra seçilmiş olan adı çocuğun kulağına üç kez söylerler.”⁶² “Burçak Bey adını verdirtti ve bu isim Burçak Bey denile denile, yeğenin kulağına ezan ile okundu.”⁶³ Bu motif ad koyma işleminin en temel ögesidir. “Yatsıya yakın gelen imam, kırk günlük bebeği kucağına aldı, bağrına bastı, yüzünü Kible’ye çevirdi; yavaş, denizin kıyısındaki sabah sessizliğinde kıpırdayışına benzer bir geniz sesinde usul usul Ezan-ı Muhammedi okudu... Önce bebeğin sağ kulağına. Bir de sol kulağına okudu ve sonra adını söyledi.”⁶⁴ “Kulağına okunan ezanla birlikte yüzü kibleye dönük iken adı konulan oğlu Korkut ise çatık kaşlı biri olacağına benziyordu lakin.”⁶⁵ Ezanın kulağa okunması ile çocuğun ismi kutsal hale gelmektedir. “O akşam çocuğun adına, kulağına okunan ezan ile birlikte Yavuz dediler. Mesarya Kadısı Mevlana Mehmet Efendi de Kadı Beye saygısı yüzünden bir ezan da Kadı Beye okuttu. , ilk ezanı; sonra kendi devam etti. ”⁶⁶

“Kıbrıs Türk Toplumunda ad bir bakıma, insanın kişisel karakterini ifade eden bir simgedir. Yani adın sözcük anlamının, o adı taşıyana geçtiğine inanılır. Bu sebeple çocuğa verilecek adın ona uygun olmasına dikkat edilir.”⁶⁷

3.1.1.6. Adı belirleyen etmenler

Çocuğa verilen adın belirlenmesinde çeşitli etmenler rol oynar. Ad, hiçbir zaman gelişigüzel seçilmez. “Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim; doğum yapılan yer, doğduğu sıradaki olaylar, kimi kişilere karşı duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları, gelenekler, ailenin yoksulluğu, daha

⁶² Örnek, a.g.e. s. 149 .

⁶³ Sahibini Arayan Toprak, s. 444 .

⁶⁴ Zaman Sarkacı, s. 94 .

⁶⁵ Zaman Sarkacı, s. 259 .

⁶⁶ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Dönümü**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 80 .

⁶⁷ Hüray Mear, **Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum, Evlenme ve Ölüm İle İlgili Âdet ve İnanışlar**, K.K.T.C.

Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınları – 22, Kıbrıs, 1992, s. 38 .

*önceki kardeşlerinin yaşayıp yaşamadıkları, moda, kültür değişmeleri vb. etmenler adın seçilmesinde birinci derecede rol oynarlar.”*⁶⁸

“ *Oğlu doğmuştu o yıl, adını Kolkolçak koymuştu babasının adı oğlunda yaşasın diye.*”⁶⁹ Bu ve benzeri olaylar kültürümüzde sıkça yer alır. Babanın ismini verme, ata dedenin ismini verme gibi bir anlayış hâkimdir. Bu şekilde soya adını veren kişinin ismi yaşatılmış olmaktadır. “ *Bal ile nasıl bir ilgi kurduysa Kara Baba :” Kıza Balkız adını verelim, öyle çağrulsun, hakkıdır.”* deyi vermişti.”⁷⁰ Ad koyarken çevremizdeki nesnelere de faydalanırız. Burada da olduğu gibi çocuğun tatlılığı ile balın tatlılığı arasında bir benzerlik kurulmaktadır.

3.1.2. Evlenme

Evlenme olgusu, topluma da değişik şekillerde icra edilmektedir. “*Yaşamın ikinci geçit dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin, toplumsal yapının temeli olması bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır.*

*Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir. Öte yandan toplumların tarihsel boyutları, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim şekilleri, gelenekleri, kısaca kültürleri evlenme biçimlerini de belirlemektedir. Her toplum ya da grup, kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini yeğlerken, yapısına aykırı düşecek olanları da önlemeye çalışmaktadır.”*⁷¹

3.1.2.1. Evlenme biçimleri

Türkiye’de farklı biçimlerde evlenmelerle karşılaşmaktayız. “ *Türkiye’de kültürel değişmelerin daha etkin görüldüğü büyük kentlerde doğrudan tanışıp,*

⁶⁸ Örnek, a.g.e. s. 149 .

⁶⁹ Sahibini Arayan Toprak, s. 370 .

⁷⁰ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Yürüyüşü**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 115 .

⁷¹ Örnek, a.g.e. s. 185 .

anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlığını arttırırken, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında hala “görücülük” gelmektedir. Görücülüğün aslını, evlenecek erkeğin aile üyeleriyle, akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının daha önceden üzerinde durulan ya da tanıdıklarca önerilen kızın evini ziyarete gidip, hem kızı yakından incelemeleri, hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır. Buna “kız bakma” , “görücü çıkma” , “düniir gezme” gibi adlar da verilir. Görücüler kızı görüp, olumlu bir yargıya vardıldıktan sonra, daha ayrıntılı bilgiler edinmek için ziyaretlerini sona erdirirler. Bu, aynı zamanda kız ailesine de bir düşünme payı bırakmak, - eğer kızlarını vermeye razı iseler- onlara da damat adayı hakkında bilgi edinmeleri için zaman tanımak anlamına gelmektedir. ” ⁷² Bu aşamadan sonra kız isteme, söz kesme, nişan gibi işlemler geçilir. Ailelerin girişimi ile düğünle sona erer.

Türkiye’de görülen evlenme biçimleri içerisinde arasında “kız kaçırma” da vardır. “ Erkeğin kızı zorla ya da gönüllü olarak kaçırmasının dışında, daha seyrek olmakla beraber, kızın bohçasını alarak oğlan evine gidip oturması durumu vardır ki, buna halk arasında “oturaklama” denmektedir. ” ⁷³ Ülkemizde rastlanılan evlenme biçimlerinden biri de “Beşik Kertme” sidir.

3.1.2.2. Beşik kertmesi

Gençlerin çocuk yaşta birbirleriyle nişanlandırılması olayıdır. “ Şu kucağımdaki torunuma, Hasanıma isteyeceğim kızını. Kucağına aldın, tuttun, bekledin, senin oğlun da sayıldı artık; güveyin olmuş görürsem sevinirim.” ⁷⁴ Çocukların ailesi küçük yaşta çocukları sözler.

“ Bir aileye hısımlık kurmak isteyen veya yakınıyla var olan dostluk bağı, ekonomik ilişkisini pekiştirmek isteyen başka bir ailenin, söz konusu kişinin yeni doğmuş kızını oğluna nişanlaması bu geleneğin temelini oluşturur. Böylece çocuklar ergin yaşa ulaştıklarında evlenmeleri için kendi istekleri dışında nişanlanmış olunur. Bu bağın belirtisi olarak da çocukların beşiklerine birer kertik yapılır, beşik kertme adı da buradan gelmektedir.” ⁷⁵ Bu şekilde bir

⁷² Örnek, a.g.e. s.185 .

⁷³ Örnek, a.g.e. s.186 .

⁷⁴ Zaman Sarkacı, s. 139 .

⁷⁵ Artun, a.g.e. s. 148 .

nişanla, bir iz bırakılmış olur. Her iki beşikte de kertiğin olması ileride anlaşmazlık çıkmasını önlemektedir.

3.1.2.3. Düğün

Düğün, evlenmenin topluma duyurulduğu bir olaydır ve davetlilerle geçirilen en önemli aşamadır. “ *Düğün, evlenme dediğimiz geçit döneminin en belirgin özelliğidir. Düğüne elden geldiğince çok kimse çağrılmak istenir. Yüz yüze bakan toplumlarda kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir. Düğün, çağrılıların dışında başkalarına da açıktır. Onlar da çağrılılar gibi ağırlanırlar. Düğünün zamanı ve yeri, kimler arasında olduğu, düğün öncesi çıkarılan “okuyucular” tarafından bildirilir. Tıpkı sünnette olduğu gibi, evlenmelerde de geleneksel kesimin kırsal alanı bu çağrı işini okuyucular aracılığı ile duyurur. Bu işe “okuntu” çıkarmak da denir.*” ⁷⁶

3.1.2.4. Kına gecesi

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden biri de “ kına gecesi ”dir. Kına gecesi, gerdekten bir gün önce kadınlar arasında kız evinde yapılır. “ *Gülpenbe'nin en çok hoşuna giden tören kına yakılışıydı, avuç ortasına çizilen bir ay yıldız, sonra yine kına ile çevresinin çizilmesi, avucunun kapatılması birçok eski tasta getirilen kına, tepsideki yanar mum ile getirirken çalgıcı kadınların türküsünü de coşturmuştu. Gülpenbe'nin avuç ortasına bir ceviz kabuğunu koydular ki ay yıldız silinmesin diye, ceviz kabuğunun çevresini de kına ile yıldız yıldız süslediler ve Hrisofu Kadın bir küçük altın çıkarıp kınanın ortasına oturttu : “ Bu Cemil Beydendir. ” dedi. Gelinim altın cömerdi olsun duasındadır, diyerek Gülpenbe'nin avucunu kapattı, yumruklaşmış kınalı avucu ince bir ak yemeniyle bağladılar.*”⁷⁷ Kına yakılırken gelinin ve güveyin avucuna konan para kısmet içindir. Onları ömür boyu kötülüklerden koruyacağına inanılır. “ *Geline kına yakılırken başına al örtmesi, al basmasından korunmak içindir. Kötülük ve nazardan korunmak için gelinin yüzü örtülür. Eline kına yakılmış gelin için artık*

⁷⁶ Örnek, a.g.e. s. 197 .

⁷⁷ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Yok**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 198 .

dönüş yoktur. Gelinin avucuna konulan paralar geline verilir. Kına gecesine katılan genç kızların ise kısmetlerinin açılacağına inanılır.”⁷⁸

3.1.2.5. Gelin alayı

Geleneksel kültürlerde kına gecesinin ertesi günü gelin alma günüdür. “ *Gelin isteme heyetini kabul etmesi, saray geleneklerine uygun olarak dinlenmesi, düşünmesi, prensesle konuşup görüşmesi ve daha bir sürü ıvır zıvıra katlanması vazgeçilmez usullerden idi, ister istemez bunlara katlandı.”⁷⁹* Kızın evinde sessizlik, oğlan evinde eğlence hâkimdir. Oğlan evinden konvoy olarak hareket eden gelin alıcılar kız evine gelirler. Gelin alıcılar geldikten sonra gelin hazırlanır, ailesiyle vedalaşır ve baba evinden koca evine uğurlanır.

3.1.2.6. Gelin indirme

Gelin oğlan evine geldikten sonra büyük bir coşkuyla karşılanır. “ *Kapıda davullar dövülüyordu, çifte nara vuruluyordu; Kıbrıs kemanesinin gıygıylı sesi inceden yükseliyor. Bayrağı yakalamış biri kaptı omuzladı öne düştü o sırada; sonra kırmızılı yeşilli sarılı Türkmen alacaları göndere bağlanmış. Gelin eşiğe çıktı. Gören el çırpıyordu, hayyy maşallah çekiyordu, dama sıralananlar gelinin başından aşağıya çerezle karışık bozuk paralar serpiyordu, çoluk çocuk kapışıyordu. Sağdan soldan nar parçalayanlar, desti kıranlar vardı.*

Bekletilen ata bindirilen gelin Ortaköy yerine Konyalıda davullu zurnalı çalgı eşliğinde gezdirildi. Güveyinin evine getirildi. ... Bir çocuk bozuk parası çok, içinde gül yaprakları kurusuyla çerez ve şeker karışmış bir torbayı getirdi, torbanın içinden aldıklarını gelinin başının çevresine avuç avuç serpti. Yine nar kıranlar vardı hemen gerisinde, yere desti kıranlar ”⁸⁰

Gelin indirilirken yapılan âdetler yörelere göre çeşitli şekillerde yapılır. Biz yukarıda bahsedilen âdetleri inceledik. Gelin konvoyu erkek evine giderken o bölgenin gençleri ellerinde bayraklarla veya başka işaretlerle erkek evine müjdeye koşarlar çünkü kız evinden gelini almak zor bir olaydır. Biz bu zorluğu geçtik herkes sevinsin. Bu müjdeyi düğün evine ilk veren kişiye çeşitli hediyeler verilir. Gelinin eşiğe çıktığı noktada herkes gelini görür. Nazar değmemesi için dualar

⁷⁸ Artun, a.g.e. s. 160–161 .

⁷⁹ Sahibini Arayan Toprak, s. 286 .

⁸⁰ Zaman Yok, s. 198–199 .

edilir. Testiler kırılır. Bu kırılma ile gelinin etrafında oluşan bütün kötülükler yok olur. Narın parçalanmasının ve gelinin başına dökülen çerezlerin anlamı; yeni kurulan yuvanın bugünkü gibi her zaman bolluk içinde olması için yapılır. Şeker de evliliğinin tatlı olması için atılır. Gelinin erkek evine gelmesi ile düğün başlar.

Düğün için bir yer belirlenir. “ *Umay ile Denizlili Avcı Bey’in düğünü Magosa’da Lala Mustafa Paşa’nın otağına yakın, bir yerde kurulan geniş çadırda yapıldı.*”⁸¹ Yapılan hazırlıklar eşliğinde düğün devam eder. “ *Her bölük kendine göre düğün yemeği hazırladı; düğün oyunları düzenlendi; geline güveyiye armağanlar düşündü. Düğün çadırının önünde de kocaman ocaklarda kocaman kaynadı durmadan. Davullar vuruluyordu, zurnalar alabildiğinceydi. Yenildi, içildi; oyunlar oynandı geç vakte kadar... Zurnaların sekizi onu birden halay havalarındaydı, halay çekmekten kimse oturmadı.*”⁸²

3.1.2.7. Nikâh - gerdek

Evliliğin resmîyet kazanması için nikâh işlemi gerçekleşir. “*Umay ile Denizlili Avcı Veli Beyin nikâhını Yaseminci Baba kıydı. Evlilik senedine mihri muaccel ve mihri müekkel yerine padişahın tüfek yazıldı. Tanık Ali Usta’ydı; bir de Dumdum Memi Reis.*” Medeni veya dini nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine “gerdek” denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur.

Nikâhtan sonra bir araya gelecek çiftin kalacağı yere “ gerdek odası” denir. Sağdııcı ve arkadaşları tarafından şamatayla ve yumruklanarak damat odaya sokulur. “ *Gerdek odasının kapısına getirildi. Orada Hoca çok kısa bir dua daha okudu. Bitirince: “ Tanrı, her ikinizi de gözet sin!” dedi. Devlete, millete hayırlı uğurlu nesiller ihsan eylesin. Âmin. Sonra itti, kapıyı usulca açtı. Kapı bir an penbe ışıklarla açıldı. Sağdıçlar İrfan’ı içeriye itiverdiler, itiverirken de sırtından yumrukluyorlardı.*”⁸³ Sırtı yumruklama bazı bölgelerimizde abartılarak yapılır. “*Damat gerdeğe girdiği gece, gelinin duvağını açmadan önce “yüz görümlüğü” adıyla bilinen âdet gereğince bir hediye vermesi usuldendir.*”⁸⁴ “*Umay geline yüz*

⁸¹ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Dar Bir Kapıda**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 218 .

⁸² Zaman Dar Bir Kapıda, s. 218 .

⁸³ Zaman Yok, s. 199 .

⁸⁴ Örnek, a.g.e s. 199 .

görümlüğü niyetine hediye etti.”⁸⁵ “ Ertesi sabahın kapı vuruluşuyla başlayan vakit idi. İrfanın yüzü kızarmıştı. Hrisofu Kadın ile Konyalının ya ebesi ya bir yaşlı kadın çarşafa almaya gelmişti.”⁸⁶ Bu işlemlerin ardından düğün sona ermiş olur.

3.1.3. Ölüm

Ölüm kavramı bütün insanlığı yakından ilgilendirmektedir. Ölüm bütün dinlerde farklı bir şekilde ele alınmıştır. Bilimden sanata insanın ürettiği ne kadar ürün varsa ölüm konusunu işlemiştir.

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de birçok inanma, âdet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, âdetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. “ *Bunlardan bir grubu ölenin “ öte dünyaya gidişini ” kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözündeki, gerekse “ öte dünyada ” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplumsal ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır.*”⁸⁷

3.1.3.1. Ölümü düşündüren sebepler

İnsanın etrafındaki birtakım olaylar, birtakım nesnelere insana ölümü hatırlatır. Ölümü hatırlayan insanda bundan kaçınmaya çalışır veya ölüm olayının karamsarlığını güzelleştirmeye çalışılır. “ *Denizin karaya kavuştuğu çizgide nasıl bir boşluk var! Göğün denize kavuştuğu ufku görüyor musun? Nasıl bir uykuyu uyumaktadır? Babamızın gidişi de budur neden figan edersin hay bacı? ”*⁸⁸ Romanımızda geçen bu ifadede göğün denizle kavuşmasında oluşan boşluk ölümü hatırlatmıştır. Ölüm ile boşluk birbirine benzetilmiştir Boşluk ölüm hissi uyandırmıştır.

⁸⁵ Zaman Dar Bir Kapıda, s. 219 .

⁸⁶ Zaman Yok, s. 199–200 .

⁸⁷ Örnek, a.g.e. s. 207 .

⁸⁸ Zaman Sarkacı, s. 191 .

3.1.3.2. Ölünün defnine hazırlık

Türk halkının inançlarına göre; ölüyü acele gömmekte hayır vardır. Ölümün gerçekleşmesinden sonra dinsel ve geleneksel kurallar içinde ölüyü yıkamak gerekir. Yıkama işini ölü yıkayıcılar, hocalar, ölünün yakınları, bu işi bilen insanlar yapar. Ölü yıkma işi evin içinde, bahçede veya hastanede yapılabilir.

“ *Siz oraya getirin ben tahtaları yerleştiririm... Soğuk taşta yıkamayalım... dedi, yürüdü, beklemedi. Tahtaları birlikte döşediler. Yaseminci Baba'nın çıplak bedeni taşta değmeyecekti, taş üşümesini duymayacaktı; beden varlığını tahtanın alışılmış sıcaklığına bırakacaktı... Bu duygularla yaşlı kadına bırakmadı yardımcılığı; kaynayan kazandan suyu kova kova getirmek, Yaseminci Baba'yı soyup geceliğinden teneşire yatırmak, yıkama suyunu dökmek yeterince... Kutulayıp kefenlemek işlerine yardım etti.*”⁸⁹ Ölü yıkamada yardımcıları kullanılır. Suyun temiz olması ve soğuk olmamasına dikkat edilir. Romandan aldığımız bu alıntıda ölü taşta yatırılmıyor. Ağaçların üzerine konuluyor. Ölünün üşümesini engelliyorlar. Burada Türk halkının güzel bir inancı ortaya çıkmaktadır. Beden ölüdür ama ruh yaşamaktadır. Ölen kişinin ruhunu incitmek büyük bir saygısızlıktır. Onun için de gerekli bütün tedbirler alınır. Daha sonra da kefenleme işlemi yapılır. Ölünün temiz olmasına dikkat eden bir medeniyet söz konusudur.

Yıkanan cenaze tabuta konur. “ *Mezar hazır. Aşağıda! Kendi mübarek elleriyle hazırladı... Merteğini de taşlarını da hepsi yerli yerinde, üzülme! Dedi. Az önce üzerinde ölüyü yıkadıkları tahtaların altına kalın birer hatıl koydular, üstü açık bir tabuta döndü tahtalar, dört kişi omuzladı aşağıya indirdi.*”⁹⁰ Tabut musallaya konduktan sonra cenaze namazı kılınır. “ *Cenaze namazını iki kişi kıldı.*”⁹¹ Cenaze namazından sonra ölü, halk arasındaki adıyla “ebedi istirahatgahı” olan mezarlığa götürülür. “ *Mezar yeri, köylerde ölüm olayının duyulmasından sonra eş dost tarafından kazılarak hazırlanır. Şehirde bu işi belediyeler yapar.*”⁹²

⁸⁹ Zaman Sarkacı, s. 188 .

⁹⁰ Zaman Sarkacı, s. 189 .

⁹¹ Zaman Sarkacı, s. 188 .

⁹² Artun, a.g.e. s. 176 .

3.1.3.3. Defin sonrası ve ölüyü anma ile ilgili günler

Mezar kapatıldıktan sonra yapılan çeşitli işler vardır. İmamın vazifesi ayrıdır, ölü sahibinin vazifesi ayrıdır. “ *Gülümcanbacı geldiğinde yaşlı bakıcı mezarın başında hatim indiriyordu; karısı aş odasında kutsal ölünün ruhuna lokma döküyordu.*”⁹³ Ölünün yakınları mezar başında Kuran okurlar. Bir tarafta ölü evinde ölünün hayrı için yemekler verilir. Bu işlem belirli aralıklarla devam eder.

“*Gülümcanbacı daha önce Yaseminci Baba'nın ölümünde yerine getiremediği din adetlerini de tamamlamak istercesine, kendini kaptırmıştı. Daha mezarı başında Penbe Hanım'ın kabir kurbanlarını kestirmişti, bir yerine iki sayarak hem de! Mezarlıktan dönen onca kalabalık cemaate lokma döktürüp helva pişirterek, ayrıca et aşı pilavıyla birlikte, ölü evi sofrası kurdurtmayı noksan bırakmadı.*”⁹⁴ Verilen yemekler hep ölünün hayrı için yapılır. Herkes davet edilir ve yedirilir. Gelen kişilerde ziyafet mantığı ile değil de hayır için bu işe iştirak ederler.” *Aşevine girer girmez kolları sıvadı, teknedeki hamur kabarmıştı... Küçük bir kuzu pişirecek büyüklükte bir tencere yeterince yağ doluydu, kızgınlığı fıkırdıyordu. Kızaran lokmalar, kızarmakta lokmalar... Gülümcan Bacı : “ Ben de helva bulayayım bari.” dedi bunun üzerine; tatlı da gerek!*”⁹⁵

Ölüyü anma işlemi belirli gün aralıkları ile yapılır. Ölüyü anma merasimlerinde yine yemekler yedirilir veya tatlı, çerez, dağıtılır. Ülkemizde ölüyü anma günleri değişik adlar almakta olup, İslami geleneğe göre şekillenmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

3.1.3.4. İlk gece

Ölünün defnedildiği günün ilk gecesi tanıdıklar gelir, genellikle akşam namazı ile yatsı arasındaki süre içinde Kuran okunur, dualar edilir, mevlit okutulur. Bu gecede ölü sahipleri genellikle yemek hazırlamazlar, bu işi komşuları üstlenirler. Bu gece aynı zamanda baş sağlığı dileme anıdır.

⁹³ Zaman Sarkacı, s. 191 .

⁹⁴ Zaman Sarkacı, s. 255 .

⁹⁵ Zaman Sarkacı, s. 193 .

3.1.3.5. İlk cuma

Defini takip eden ilk perşembe akşamı ilk gecede olduğu gibi tören icra edilir. Bazı aileler, bu günden sonra yastan çıkarlar.

3.1.3.6. Ölünün ilk haftası

Definden yedi gün sonra, yukarıdaki gibi icra edilen anma gününe denir.

3.1.3.7. Ölünün kırkı

Definden kırk gün sonra icra edilen anma günüdür. “ *Akşam ve bütün bir gün boyu Kuran-ı Kerim okuttu, çifte hatimler indirtti. Kırk gün Yasin tamamlattı Lefkoşa’da, ayrıca. Yeni yapılmakta olan Mevlevi Tekkesi binasını görmeye gelmiş üç beş Mevlevi dervişini de özellikle çağırttı; her âdet noksansız yerine getirildi.*”⁹⁶ Kırk rakamı daha önce doğum bahsinde karşımıza çıkmıştı. O dönemde kırkı çıkan çocuğu temizleme, arındırma işlemi yapılmıştı. Şimdi ise aynı işlem biraz farklılıklarla ölü için yapılmaktadır.

3.1.3.8. Ölünün elli ikisi

Ülkemizin her yerinde olmasa da büyük bir bölümünde bu gün de İslami geleneğe göre icra edilir. “ *Osman’ın ölümünün kırkı çıktı, elli ikince gecesi tamamlandı.*”⁹⁷

3.1.3.9. Kara bayram

Definden sonra rast gelen ilk dini bayram, Kara Bayram olarak adlandırılır. Bu bayramda ölü sahibi, dışarı çıkıp başkaları ile bayramlaşmaz. Başkaları kendilerine gelir, ama bu buluşmada bayram havası görülmez, sanki ilk günkü gibi acılar içinde ağlanır. Ev sahibi, bayramlarda görülen şeker veya tatlı yerine, çay yahut acı kahve ikram eder.

3.1.3.10. Yıl dönümü

Ölünün yıl dönümü gününde bir anma gerçekleştirilir. Ölüm öncesinden başlayıp ölüm sonrasına kadar uzayan aşamalar içerisinde uygulanan dinsel ayinle ilgili ve büyüsel içerikli birçok âdet işlem ve pratik vardır. Örneğin; ölenin

⁹⁶ Zaman Sarkacı, s. 255 .

⁹⁷ Zaman Dönümü, s. 190 .

eşyaları yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılır. “ *Pembe Hanım’ın bütün giydikleri, giyecekleri; yatağı, yorganı, yastığı, çarşafı yoksul kimsesiz kadınlara dağıtıldı; daha çok çiftlikte çalışanları gözetti.*” ⁹⁸ İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi olan doğum, evlenme ve ölümle ilgili birçok inanç, âdet, töre, tören, dinsel ve büyüsel özlü pratikleri romanımızda değinildiği kadar açıklamaya çalıştık.

3.2. Halk Hekimliği

Halk hekimliği veya geleneksel tıp, ilk insanın tabiat olayları karşısında takındıkları tavırlar ve münasebet şekillerinden doğmuştur. “ *Halkın olanakları olmadığı için veya başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” diyoruz.*” ⁹⁹

Halk hekimliğinde sihir ve büyüün önemli rolü olduğu görülür. Dini inançların ve büyüün önem kazandığı bu toplumlara hastalık, insan bedenine yabancı unsurların girmesi ve onların yaptıkları kötülükler ile açıklanırdı. “ *Atsız Hanımı bindiriyor bir yaylı arabaya alıp götürüyordu Hacıya hocaya. Hatta kimse duymasın diye sakına, gizlice nefesi keskin dedikleri bir papaza nefesletiyorlardı.*” ¹⁰⁰ Üfürük yöntemi, çeşitli güçlerle bağlı denen kişilerin açılması için yapılan bir işlemdir.

Bitki kökleri ile yapılan ilaçlar bu durumda en çok başvurulan yöntemlerdendir. Hasta olan kişiye daha önce tecrübe edilmiş bitkiler veya özel bitki karışımları içilir. Bu karışıma bazı dinsel öğeler de eklenince doğal ilaçlar çıkmış oluyordu. “ *Bektaşî Hasan Dedenin ısırgan otuna keten tohumu ezmesini salamura asma yapraklarıyla sardırıldığı acayip iyileştirme türüne kadar denemediğini bırakmadı yine; bırakmadı da ne oldu? Hiç. Ne yapsan yararı olmuyordu, her şey kendi bildiğiydi...*” ¹⁰¹ Burada kullanılan bitkiler ısırgan otu ve asma yaprağıdır. Tecrübe ile gelen bilgiler sonucu bu bitkiler tercih edilmiştir. Rast gele bir seçimle bu bitkiler şifa için seçilmemektedir.

⁹⁸ Zaman Sarkacı, s. 256 .

⁹⁹ Artun, a.g.e. s. 176 .

¹⁰⁰ Zaman Dönümü, s. 79 .

¹⁰¹ Zaman Toprak Sahibi, s. 227 .

“ Yılan, akrep zehirlenmelerine karşı kendi iksirleri vardı, afsunları vardı. Güleser’e bütün gün durmadan ayran içirdi; azıcık ekmek bir iki kaşık bulgur aşu ve su içirdiler. Kırıkçı doğrusu işinin ustasıydı; afyon ruhu koklatıp bacıyı yeterince kendinden geçirdi ve kemiği kırılması gereken yerden kırdı.”¹⁰² Halk, hayatta karşılaştıkları sağlık problemlerini yine kendi yöntemleri ile çözüme kavuşturuyordu. Bugün koca karı ilacı dediğimiz ilaçları geçmiş şartlara göre değerlendirdiğimizde insanlar için bir şifa durumunda olduğunu göreceğiz. “ İrice bir çanakta yanan zeytin dalcıklarını tütsüsünü aldı getirdi tütsüledi. Ne olur ne olmaz beyim ne olur olmaz. Kurşuncu gelinceye kadar şunla yetiniver.”¹⁰³ Bitkilerden faydalanan halk madenleri de ihmal etmemiştir. Madenlere manevi bir güçte yüklemişlerdir. “ Bir kurşun da senin bu halin için döktürelim izin ver de!”¹⁰⁴ Kurşun döktürmede de amaç insan üzerinde var olan büyü ağırlığını, nazarı ortadan kaldırmaktır.

3.3. Bayram

Bayram, milli ve dini bakımdan önemli olan ve kutlanan gün veya günlerdir. Bu günler bir millet tarafından ortak sevinç içermektedir. Hem de kutsiyet özelliği de olması gerekir. Bu bayram ve kutlamalar belirli bir zamanda, belirli ritüellerle kutlanır. Toplumda sevinç, dayanışma, birlik ve tarihi bir deneyim yaşanır.

3.3.1. Nevruz

Nevruz Türklerin sosyal hayatında önemli kutlamalardan biridir. “ Türklerin dünya medeniyetine bahşettiği önemli geleneklerden birisi olan Nevruz, Türk soyunun yaşadığı her yerde, özünü kaybetmeden, yerel kültür motifleri ile renklenerken varlığını devam ettirmekte, önemli günlerden biri, hatta yılbaşı olarak kutlanmaktadır.

Gece ile gündüzün eşit olduğu 21 Mart günü, yani Nevruz, her bir Türk boyu arasında yerel kültür değerlerinden de etkilenerek zengin anlamlar kazanmıştır. Bazı Türk topluluğunda bahara giriş bayramı olarak kutlanır,

¹⁰² Zaman Sarkacı, s. 227 .

¹⁰³ Zaman Sarkacı, s. 257 .

¹⁰⁴ Zaman Sarkacı, s. 227 .

bazılarında, bütün varlıklar için uyanış ve yaratılış günüdür. Bazılarında, yeryüzüne iyiliğin geldiği gündür, bazılarında, tabiatın kıştan çıkarak bolluk ve berekete kavuşmasını simgeler. Bazılarında ise tabiatın yokluktan, kıştan uykudan çıkıp, var oluşa canlanışa doğa ile bütünleşmeye açılmasıdır.”¹⁰⁵

“ Nevruz; bahar ve bereketi, yeni yıl ve yılın başlangıcını çağırıştır. Nevruz, Türk kültüründe baharı, yaşama sevincini, su ve kutsal arınmayı, yenilenmeyi, uyanan doğa ile birlikte bolluk-bereketi ve üremeyi simgeleyen anlam ve öğelerle yüklüdür. Geleneksel ve toprağa bağlı her sosyal grubun toprakla ilgili baharı, hasadı ve kışa girişi törenlerle kutladığı şenlikler vardır.”

¹⁰⁶ Romanda nevrüz hakkında ve uygulaması hakkında bilgiler sunulur. “Martın dokuzuncu günüydü. Soğan kabuklarında, çiçek karışımlarında kaynatılmış türlü renkte yumurtalarıyla, biraz daha küçükler, ilkokul çocukları ağaç atlarında yumurta tokuşturuyorlardı; en zengincesi üç yumurtalıydı. Mart dokuzu Nevruz için seçimlere girecek olan Doktor Eyüp Necmeddin Bey iki kuzu göndermişti kebablığa... Yukarı Panaya Köyünün Türk Köylüleri, gençleri kendi aralarında davul zurnaya uymuş halaylarla geliyorlardı.”¹⁰⁷

Nevruzun Türk insanına çeşitli yaptırımları vardır. Bu yaptırımlar Türk coğrafyalarında gelenek halinde sürdürülmeye devam etmektedir. Biz burada Türkiye’den sonra Türklerin en yoğun olarak yaşadığı coğrafya olan İran coğrafyasında Nevruz kutlamalarından örnekler vereceğiz. 21 Mart günü kutlanan Nevruz’a 10, 15, 20 gün hatta bir ay kala hazırlık çalışmaları başlar. Evlerin içi dışı badana yapılır, ev eşyaları elden geçirilir. Park, bahçe, cadde, sokak, her yerde temizlik yapılır. Bazı yerlerde bu temizlik çalışması ortaklaşa yapılır. Yine bayramdan günler önce “ Savaşçı ” denilen ve birkaç kişiden oluşan şahıslar köy köy mahalle mahalle gezerek şiirler, türküler okur, kukla oynatır, deyiş deyip halkı eğlendirir para veya çeşitli şeyler toplar. Yılın son Çarşamba günü özel şenlikler ve törenler yapılır. Kurulan Çarşamba pazarına gidilir bayram alış veriş yapılır. Akşama doğru, damların üzerinde veya açık meydanlarda büyüklü küçüklü ateşler yakılır, etrafında oyunlar oynanır, üzerinden atlanır. Yine yılın son Salı günü “ Ölüler Bayramı ” diye adlandırılır ve mezarlıklar ziyaret edilir.

¹⁰⁵ Doç. Dr. Ali Kafkasyalı, “ **Türk Dünyasında Nevruz Geleneğine Toplu Bir Bakış**”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Erzurum, 2005, s. 168–169 .

¹⁰⁶ Artun, a.g.e. s. 176 .

¹⁰⁷ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Uyanışı**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 108 .

Nişanlı kızlara erkek evinden “honça” gönderilir. Honçalar iki siniden oluşur. Birisinde yiyecek, diğerinde eşya türünden hediyeler yer alır. Bazı muhitlerde kız evine bir de koç gönderilir. Yılın son Salı günü güneşin batışına yakın erkekler damların üzerinde veya meydanlarda, kızlar da evlerin avlularında ateş yakıp üzerinden atlarlar. Yine aynı gün karanlık çökmek üzere iken evin hanımları üzerlik yakarak, aile fertlerini, ev eşyalarını ve odaları tütsülerler. Ateş üzerinden atlama merasimi bittikten sonra geçler bacalardan şal sallarlar. Ev sahipleri sallanan şal veya torbaya hediyelik şeyler veya meyve türünden şeyler bağlar veya koyarlar. Akşam çağı gençler yoldan gelip geçenerne, kulak kabartırlar, hatta komşuların kapılarını dinlerler. Duydukları sözlere göre dileklerini yorumlarlar. Yılın son Çarşamba günü sabah erkenden kadın, kız ve çocuklar su kenarına giderler ve suyun üzerinden atlarlar, ellerini yüzlerini yıkayıp üzerlerine su serperler. Aynı günün gündüzi il, ilçe veya köy meydanlarında çeşitli eğlenceler tertiplerler. At yarışları, cıdır gibi kadim oyunlar oynanır. Yine son Çarşamba akşamı hemen hemen bütün evlerde pilav başta olmak üzere çeşitli yemekler yapılır ve aynı gece yemekten sonra “yedi levin” denilen, yedi çeşit kuru meyve eş dostla birlikte yenir.¹⁰⁸

3.4. İnanışlar

Bugün birçok kişinin “batıl” olarak adlandırdığı halk inanışlarına kültürel düzeyi ne olursa olsun birçok insanın yaygın olarak inandığı bir gerçektir. Örneğin; bugün yaygın olarak ağaçların yapraklarının geç dökülmesi sonucunda kışın geç geleceğine inanılır.

Halk, bunun gibi örneğini gördüğü olayları inanç haline getirerek onu yıllarca sürdürmektedir. “ *İçinden çarçabuk bir dua okudu; bir eli kulak memesine gitti, ucundan tuttu, üç kere sıkıştırdı; öteki eli vuracak tahta aradı, çerçeveyi buldu... O elin bir parmağı da büküldü üç kere tahtaya vurdu.*”¹⁰⁹ Burada bir eli kulak memesine götürüp diğer eli tahtaya vurma olayı yaygın bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır. Amaç nazarı uzak tutmak, kötü bir eylemin insanın başına gelmesine engel olmaktır.

¹⁰⁸ Kafkasyalı, a.g.e. s.156–157 .

¹⁰⁹ Zaman Yürüyüşü, s. 191 .

“*Bunca zaman bekledik... Kırkı çıkmış bebek ezansız durmaz artık, durursa büyümez... Büyürse çatallanır ömrü.*”¹¹⁰ Ömür çatallanması, hayatın sıkıntılı geçmesi, normal bir çizgiden uzaklaşması anlamına gelmektedir. Hastalık kırkı çıkmış bebeğe ezan okunmamasından kaynaklanmaktadır. “*Evet, bir simge artık o silah. Önceleri çok eskiden... Doğan ilk erkek çocuğun başucuna konur, böylece hem erkek gelecekte ailenin sözü geçerli olma hakkını kazanırdı, hem de silahı koruyacak kişi belirtilirdi böylece.*”¹¹¹ Simgeleşen silahın arkasındaki inanışla karşılaşıyoruz. Ataerkil anlayışın yerleşmesinde rol oynayan silahın bu özelliği halk inanışı olmuştur ve yaptırım kazanmıştır.

Hayvanlarla olan inanışlar da bu yöndedir. Kültürümüzde hayvanlar hakkında değişik inanışlar hâkimdir. Bu inanışlar bölgeden bölgeye değişik özellikler taşımaktadır. Romanımızda özellikle bu tür özellikte yılan karşımıza çıkmaktadır. “*Yılanlar! Diye düşündü bir kere daha sebepsiz ve ilgisiz duygularıyla; Kıbrıs’ın kutsal yılanlarının günahı ne? Kutunun bir kartış sağında ve solunda o yeşil yılanlar duruyordu. Her halde kutunun bekçisi bunlar... Kutuya bekçilik ediyorlar, diye düşündü.*”¹¹² “*Mısırlılar bu yılanlara taparmış, o vakit bu vakit Ada’da çoğalmışlar. Ben senin bir sağ telinin incinmesini ister miyim? Bu yılan... Şu aradaki, vurup öldürdüğüün dişi midir, erkek midir bilmem, lakin bir eşi vardır muhakkak, gelecektir, öç almak isteyebilir... Herkesin ağzında bir söylentidir bu...*”¹¹³ Özellikle eşi olan yılanın öldürülmesi sonucunda diğer eşin gelip intikam alma inanışı çok yaygındır. Tam tersine yılanı öldürmenin büyük bir sevap olduğu inanışı da hâkimdir. Yazar bu intikam konusunu romanında işlemiştir. “*Balkız! Sizlere ömür... Yılan soktu; fark edemedik!*”¹¹⁴ Roman kahramanlarından Balkız’ın ölümü de öldürdüğü yılanın eşi tarafından olmuştur.

3.4.1. Adak

İnsanoğlu hayatında bazı eksikliklerle yaşar. Bazen bu eksiklikler onda sıkıntıya sebebiyet verir. Bu sıkıntıdan kurtulmak için bazı inanmalar ortaya çıkar.

¹¹⁰ Zaman Sarkacı, s. 93 .

¹¹¹ Zaman Yok, s. 116 .

¹¹² Sahibini Arayan Toprak, s. 146 .

¹¹³ Zaman Yürüyüşü, s. 120–121 .

¹¹⁴ Zaman Sarkacı, s. 153 .

Adak adama da bunlardan bir tanesidir. Kişi elde etmek istediği şey karşılığında kıymetli bir nesneyi feda eder. “ *Oğlan doğuramaz ise yine, Umay, kendini yer bitirirdi artık. Hiçbir söz söylememiş, sezdirmemiş fakat gizliden gizliye adaklar adadığından haberi vardı Veli Beyin.*” ¹¹⁵ Erkek çocuk kıymetli olandır. Onu elde etmek için kurbanlar kesilir. Adaklar adanır. Dualar edilir. Adağın ve duaların karşılığı beklenir.

3.4.2. Nazar

Nazar, Türk insanının günlük hayatında sıkça karşılaştığı bir durumdur. “ *Bakış anlamındaki nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvan veya bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesnelere kırılması gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını almıştır. Yukarıdaki etkileri hisseden bir kimse “ nazar değdi “ deyimini kullanır.*” ¹¹⁶ “ *Bir kurşun da senin bu halin için döktürelim izin ver de!*” ¹¹⁷ Nazardan kurtulmak içinde uygulanan çeşitli yöntemler vardır, kurşun döktürmede bunlardan bir tanesidir. Madenin gücü ile insanın üzerindeki nazarın etkisi yok etme düşüncesi hâkimdir ve bu sayede nazarın sebebi de öğrenilmiş olunur Başka bir yöntem de tütsülemedir. “ *İrice bir çanakta yanan zeytin dalcıklarını tütsüsünü aldı getirdi tütsüledi. Ne olur ne olmaz beyim ne olur ne olmaz. Kurşuncu gelinceye kadar şunla yetiniver.*” ¹¹⁸

Nazardan korunma ile ilgili inanışlardan başka örnekleri şöyle sıralayabiliriz: “ *Nazar boncuğu takılır. Yüze is sürülür. Güzel bir çocuğu, kıza nazar değmesin diye, herkes üstünden bir iplik parçası alıp onun üzerine bırakır. Kapıya nal çakılır. Çocukların omuzlarına göztaşı asılır. Eve başaktan nazarlık asılır. Küçük çocuk nazar olmasın diye saç telleri kapatılır. Çocuk sevilirken elemtere fiş, kem gözlere şiş denir. Devamlı nazar değen çocuğa göz boncuğu ve muska asılır. Bir kimsenin nazarı değişiyorsa, karşısındakine bakmadan önce burnuna ve yere bakmalıdır. Ürüne nazar değmesin diye bir sıriğa hayvan kafası*

¹¹⁵ Zaman Sarkacı, s. 24

¹¹⁶ Artun, a.g.e. s. 240

¹¹⁷ Zaman Sarkacı, s. 227

¹¹⁸ Zaman Sarkacı, s. 257

asılır. Güzel, akıllı, gösterişli çocukların omuzlarına yedi delikli mavi boncuk takılır. Evlerin giriş kapılarına çeşitli hayvan kemikleri asılır vb. ”¹¹⁹

Bunun yanında nazarı uzaklaştırma ile ilgili değişik örnekler vardır: ”
Nazar değdiği zaman kurşun döktürülür. Yaşlı kimselere nazar duası okutulur. Nazar duası okunurken, nazarın değdiği kimse esner. Bu da nazar değdiğinin belirtisidir. Uzaklaşmayan nazar için üç ayrı dua okuturlar. Yine geçmezse 7 yerde nazar duası okutulur. Kata çalıdan muska yapılır. Tütsü yapılır. Nazarı değen kişi bulunmazsa nazar geçmez. Nazarı değen kişi bulunup üzerine örtülür. Nazarın uzaklaşması sağlanır. Yoksa nazar değen çatlarmış. Nazarı değen kişinin üzerinden iplik alınıp tütsü yapılır. 41 çörek otu toplanıp omuza asılır. Ateşte tuz çatlatılır. Okunmuş ekme ve tuz köpeklere verilir vb. ”¹²⁰

3.4.3. Rüya

Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. “
Rüyalar ve rüyaların yorumu, bütün insanlığın düşünce tarihinde önemli bir yer tutmuştur. Bu inanışlar şimdi de devam ediyorlar. Ancak her kavmin hayatında ve kendi kültür çevrelerinde müşterek ve birleşik olan, bazı inanış ve düşünceler vardır. Özellikle rüya yorumları, tarihin ve Türk kavminin çok derinliklerinden gelen, inanış ve geleneklere göre kalıplaşmış ve sınırlanmıştır. Herkes rüyayı, anne ve atasından duyduğu gibi yorumlamış ve bu kalıplar, dünden bugüne, bazı değişme ve gelişmelerle gelmişlerdir. Tabii olarak bu yorumlarda Türklere, diğer dinler ile İslamiyetten de bazı tesirler gelmiştir.”¹²¹

Halk, rüyasında gördüklerinden anlamlar çıkarıp geleceğe dair yorumlar yapar. “
Dediğine göre Aziz Barnabas rüyasına girmiş birkaç kere. Beni göğsümdeki yükten kurtar, kurtarır isen sen kurtarırısın... Demiş bizimkine.”¹²²

3.5. Halk Mutfak Kültürü

“
Mutfak kültürü, beslenmeyi sağlayan yemek, yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini; buna bağlı mekân

¹¹⁹ Artun, a.g.e. s. 254 .

¹²⁰ Artun, a.g.e. s. 255 .

¹²¹ Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 571 .

¹²² Sahibini Arayan Toprak, s. 165 .

ve ekipmanı, yeme-içme geleneği ile bu çevrede gelişen inanış ve uygulamalardan oluşan bir bütünlüğü ve kendine özgü bir kültürel yapıyı ifade eder.”¹²³

Türk mutfağında yemek çeşitleri oldukça fazla olmakla birlikte hamur işleri başta gelir. “ *Gelinler bumar dolması pişirmişlerdi; lor böreği koymuşlar saca. Çapıtlı pilav desen o da var, üstüne toprak helvası. Belki karıştırırlarsa harnup paluzesi de vardır haaa!* ”¹²⁴ Çok tanınmış çeşitli kebablar olmakla birlikte et yemeklerinden yahni denen sulu yemek çeşitleri çoğunluktadır. “ *Tavşan yahnisinden de kalbi kırılmasın niyetine iki kaşıklık bir tabakta ince bir dilim yiyor... Hırsız kebabından hatır için bir lokmacık tatmış,*”¹²⁵ Soğan hemen hemen bütün yemeklerin baş malzemesidir. Yağda kavrulur veya çiğ olarak salatada da kullanılır. “ *Yıldırım Beyazıd Han, güzel pişirilmiş bir toyga çorbasını, soğuk olsun sıcak olsun ayırmaz, yanında kuru soğan ile bir topak peynir bulunursa canına minnet bilirdi.* ”¹²⁶

Türk mutfağına has yemek çeşitleri roman da sıkça karşımıza çıkar. “ *Kızlar nohut eziyordu, kabuklarını çıkarıyordu, katılaştan tahini karıştırıyordu, bir parça su katmıştı; Denizlili Avcı Bey seviyor diye humus yapılacaktı. Piyale Paşa, açıkçası, kahvaltı için sofraya oturup da keşkeği görünce ilkin işkillenmişti; sevdiğini bilmeyen mi vardı?*”¹²⁷ Yemeklerdeki zenginlik Türk kültürünün zenginliğini de göstermektedir.

3.5.1. Ölüm ve ölüm âdet ve inanmaları ile ilgili yemekler

Eski Türklerden günümüze kadar gelen ölünün gömüldüğü gün mezarlıktan dönenlere ölü evinde yemek verme pratiği günümüzde de devam etmektedir. “ *Mezarlıktan dönen onca kalabalık cemaate lokma döktürüp helva pişirtirerek, ayrıca et aşı pilavıyla birlikte, ölü evi sofrası kurdurtmayı noksan bırakmadı.* ”¹²⁸

“ *Kıbrıs genelinde bazı yiyeceklerin ölü ailesi tarafından belirli günlerde “ölünün canı” , “ölünün ruhu” veya “ölünün rahat etmesi” için yapılıp dağıtılması yahut eve çağrılanlara yedirilmesi âdettendir. Eskiden yapılan*

¹²³ Artun, a.g.e. s. 291 .

¹²⁴ Zaman Sarkacı, s. 220 .

¹²⁵ Zaman Sarkacı, s. 169 .

¹²⁶ Zaman Yürüyüşü, s. 235 .

¹²⁷ Zaman Yürüyüşü, s. 202 .

¹²⁸ Zaman Sarkacı, s. 255 .

*yemeklerin tek sayılı olmasına dikkat edilirdi. Çörek yapıp dağıtılabaksa her eve bir tane verilirdi.”*¹²⁹

Ölü evinde verilen yemeği genellikle komşular getirirler. Bazen durumu iyi olan ev sahibi koyun veya davar keser ve bununla yemekler yapar. Genellikle pilav ve hoşaf pişirilmektedir. Pişirilen yemek bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir. “ *Gülümcanbacı geldiğinde yaşlı bakıcı mezarın başında hatim indiriyordu; karısı aş odasında kutsal ölünün ruhuna lokma döküyordu.* ”¹³⁰ “ *Aşevine girer girmez kolları sıvadı, teknede hamur kabarmıştı... Küçük bir kuzu pişirecek büyüklükte bir tencere yeterince yağ doluydu, kızgınlığı fıkırdıyordu. Kızaran lokmalar, kızarmakta lokmalar...* ”¹³¹ Ölünün ertesindeki yedinci, kırkinci ve elli ikinci günlerinde yemek yapılır. Ölü evinde üçüncü gün ölü helvası yapılır ve başsağlığı için gelenlere ikram edilir. “ *Ben de helva bulayayım bari.*” dedi bunun üzerine; *tatlı da gerek!* ”¹³²

3.6. Kült Kavramı

“ *Her dinin en gerçek unsurlarından birini teşkil eden kült, insanın tabiatüstü kuvvetler veya ilahlarla olan münasebeti sırasında çeşitli hareketlerle ifade olunur.*”¹³³ Başka bir tanımda ise “ *Kült; tapma, tapınma, din, dini tören, ibadet, ayin.*”¹³⁴ anlamlarına gelmektedir. Romanlarda bazı kavramlar hakkında detaylı bilginin olması ve bu bilginin kutsallığının sunulması, kült kavramı adı altında bir başlık seçmemizi gerektirdi. Bu bölümde inceleyeceğimiz kültürler; erkek çocuğu kültü, ağaç kültü ve toprak kültü olacaktır. Bu kültürlerin tasnif sırası romanda yer almalarındaki yoğunluklara göre yapılmıştır.

3.6.1. Erkek çocuğu kültü

Türk toplumunda soyun devamı erkek çocukla olur. Kız çocuğu evlenip gittiği için erkek çocuğa soyun adını taşıma görevi verilir. Kültürümüzde erkek çocuk kültü çok baskındır. Aileler erkek çocuk sahibi olmayı çok isterler. Erkek

¹²⁹ Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs Halkbiliminde Ölüm*, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınları – 36, Kıbrıs, 1997, s. 228 .

¹³⁰ Zaman Sarkacı, s. 191 .

¹³¹ Zaman Sarkacı, s. 193 .

¹³² Zaman Sarkacı, s. 193 .

¹³³ Pervin Ergun, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları Ankara, 2004, s. 15 .

¹³⁴ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005 .

çocuğu olmayan ailelere iyi gözle bakılmaz. Soyunun devam etmeyeceği anlayışı ortaya çıkar. Bu baskıdan bunalan bazı ailelerde ya ikinci evlilik olur veya eşler arasında boşanma meydana gelir.

“ *Fakat kız çocuğundan çok oğlan çocuğu geçiyordu gönliünden Boğacın.*”¹³⁵ Evlenen çiftlerin çocuk düşündüklerinde akıllarına ilk erkek çocuk gelir çünkü toplumun beklentisi vardır. Bu durum bazen erkek çocuk olana kadar çiftleri çocuk yapmaya zorlamaktadır. “ *Seher, Veli Bey’in oğlan beklerken doğan ilk çocuğuydu, yazık... İlk umutsuzluğuydu Kıbrıs’ta... Kız... Sözü duydu; başka söz duymadı. Kara bir taş kapak mağara ağızlarını kapatırcasına kapandı kulaklarına. Gözlerine kara perdeler indi.*”¹³⁶ İlk çocuğun kız olması bazen beklentileri yıktığı için moral bozukluğuna yol açabilir. Sadece soyun devamı ile bu durum açıklanamaz. Erkek çocuk ileride evin güvenlik ve iş ihtiyacını da giderdiği için önemlidir. Bazen bu ilgi yanlış bir anlaşılmayı da beraberinde getirmektedir.

Türk kültüründe erkeğin kadından üstün olduğu inancı ortaya çıkabiliyor. Böyle bir fikir yanlış bir inançtır. Erkek çocuk istemedeki amaç kadından üstün olduğu için değil. Romanımızda da erkek çocuk istemelerden sonra kız çocuk hakkında da düşüncelere yer verilmiştir. “ *Bakarsın oğlan kalkar bir kâfir kızı alır getirir ama kız ocağı sağlam tutmakta ise senin soyunu töreni geleceğini göndirmiş olmaz mı? Kızdı yarınını yeşertecek senin, kızdır Veli Bey! Kızlarını yetiştir ki doğru dürüst yarının kurtula!*”¹³⁷ Bu kısımda anlatılan düşünce Türk kültürünün üstünlüğünü de göstermektedir. Kız çocuğuna verilen mana bu kısımda çok değer kazanmaktadır. Kız çocukları bir milletin geleceğidir. Bu değere verilen önem koca bir millete verilen değer ile eş değer tutulmaktadır.

3.6.2. Ağaç kültü

Ağaç, yerin dibine dalan kökleri, göğe doğru yükselen gövdesi ve gökyüzüne dağılan dal, budak ve yapraklarıyla olduğu kadar, mevsimden mevsime kendini yenilemesi ve daha pek çok özelliğiyle de eski çağlardan beri insanlığın dikkatini çekmiştir. Bununla birlikte ağaç, daima hayatın ve ebediliğin

¹³⁵ Sahibini Arayan Toprak, s. 369 .

¹³⁶ Zaman Sarkacı, s. 74–80 .

¹³⁷ Zaman Sarkacı, s. 82 .

de timsali olarak benimsenmiştir. “ Ağaç kültü ağacın maddi varlığının değil, özelliklerinin ve temsil ettiği gücün kült konusu olduğunu belirtmiştir. Diğer taraftan, insanın küçük bir filizden gün geçtikçe büyüyen, gelişen ve sonunda bir nedenden çürüyen ağaçla, kendi yaşamı arasında da paralellik kurduğu vurgulanmıştır.”¹³⁸

3.6.2.1. Türk kültüründe ağaç kültü

Türkler “ Büyük Ağaç, Yalnız Ağaç, Kuru Ağaç, Yaşlı veya Kurumuş Ağaç ” ayrıca genellikle daha az dikkate değer olan ağaççıklar ve bir koruluk yahut bir orman meydana getiren ağaç toplulukları hakkında çok sayıda mit ve inanç geliştirmişlerdir. Bunların hemen hepsi, belli başlı iki kavrama, hayat ağacı ve kozmik eksen kavramlarına dayandırılabilir.

“ Uygurlarda, Kıpçaklarda, Oğuzlarda çok sayıda eski mit, büyük insanların doğumunda ağaca bir rol verir, onu babaları veya anaları yapar. Günümüzde Yakutlar ilk insanın, kozmik ağacın içinde, belinden yukarısı çıplak bir kadın tarafından beslendiğine inanırlar; bu mit tarihsel zamanların eşiğinde, Sogd ülkesinde evvelce de vardı ve ayrıca Oğuzname’de biraz değişik bir biçimde bulunur. Ağaç tanrıçası hakkında Yakutlar hayvan sürülerine göz kulak olduğu ve av hayvanlarını koruduğu için ona gönül borcu duyarak, ondan dilekte bulunurlar. Kazaklarda, kısır kadınlar, çocuk sahibi olmak için tenhada bir elma ağacının dibinde geçirirler ve yaşlı bir adamın onları ziyaret edeceğini sanırlar. Hitanlar da, düzenli bir biçimde, çatallı ağaçların dibinde geçirirler ve yaşlı bir adamın onları ziyaret edeceğini düşünürler. Hitanlarda, çatallı ağaçların dibinde bir tören yapılırdı: İmparator yere yatar, yaşlı bir adam, bir sadağa (ok kılıfı) vururdu ve bağırdı : “Bir oğlan doğdu!” Çağdaş Türkiye’de olduğu gibi Moğollarda da bir ağaç diken kimsenin uzun bir ömrü olacağı düşünülür.”¹³⁹

Ağacın kutsal varlığını somut olarak şu örnekte görmek mümkündür: “ Uygur türeyiş destanı içinde, Türklerin ağaç ile ilgili, en tipik mitoloji motifini görüyoruz. Bu destanda ana motif ağaç idi : “ ... Kara – Korum çaylarından, iki ırmak vardı. Bunlardan biri Toğla, diğeri de Selenge idi. Bu iki ırmak

¹³⁸ Eliade , Mircae. **Mitlerin Özellikleri**, Çev. S. Rıfat, Simavi Yay. İstanbul, 1993, s. 28 .

¹³⁹ Yöneten: Yves Bonnefoy, **Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü**, 1. Cilt A-K, Dost Kitabevi, Ankara, 2000 s. 27–28 .

“Kamlancu” adı verilen bir yerde kavuşurlardı. Bu iki ırmağın kavuştuğu yerde “iki ağaç ” var idi. Bu ağaçlardan biri, “fusuk” ; diğeri de Farsların “naj” dedikleri, ağaçlara benziyorlardı. Kışın da bunların yaprakları, servi gibi, dökülmezdi. Meyvasının tadı ve şekli, çam fıstığına benzerdi. Diğeri ağaca da, “tur” ağacı derlerdi. İki ağaç da, iki dağın arasında yetişmişlerdi.

Bir gün, bu iki ağacın arasına, gökten bir “ışık” düşmüştü. Bunun üzerine, iki yanındaki dağlar büyümeğe başladı. Halk, şaşkınlıkla yaklaştığında, içeriden güzel bir “ müzik ” sesi duydular. Her gece buraya bir ışık düşmeğe başladı. Işığın çevresinde de, 30 kez “ şimşek ” çakıyordu. Yine aynı yer de 5 tane çadır kurulmuştu. Bunların her birinde de, beş tane çocuk oturuyordu. Her çocuğun karşısında süt dolu birer emzik asılmıştı. Çadırın tabanı da gümüşle döşenmişti. Halk, diz çöküp, saygı ile selam verdiler. Çocuklardan babalarını sordular. Çocuklar da, o iki dağı gösterdiler... Çocuklar, ağaçların karşısında saygı ile eğildiler. Ağaçlar da, dile gelip, onları öğdüler...”¹⁴⁰

“ Ağacın, yeniden dirilme veya sonsuz hayat açısından da önemli bir rolü vardır. Yakutlar ölüyü bir ağaç altına gömerlerdi. Özellikle Tu-kiularda, cenaze töreni için, yaprakların düşmesi yahut yeniden çıkması beklenirdi. Eski dönemde, kısmen kanıtlanmış olan kozmik ağaç, günümüzde çok iyi bilinmektedir. Altay Tatarları “ yeryüzünün göbeği üzerinde, her şeyin merkezinde, tepesi Bay Ülgen’in (Büyük Tanrı) oturduğu yere değen dev bir çamın, yeryüzü ağaçlarının en büyüğünün bittiğini söylerler. Yakutlar, dünyanın merkezinde Gök’ü kat eden, köklerinin altında ebedi bir su fışkıran dev bir ağacın köpüklü sarı bir su yaydığını anlatırlar; gelip geçenler onu içtiklerinde yorgunlukları dağılır. Manas destanının Er-Töştük hikâyesinde eşsiz bir ağaç vardır, gökyüzü kubbesinin onun üzerine dayandığına inanılır. Kozmik dağ ile aynı nitelikte, evrenin iki veya üç düzeyini birbirine bağladığı kabul edilen ve bazen göğü destekleme işlevi taşıyan bu kozmik ağaç, Şamanizm’de büyük bir rol oynar. Gövdesi üst açıklıktan geçecek biçimde Yurt’un merkezine dikilmiş (Altay Tatarları, Buryatlar), çoğunlukla yedi yahut dokuz dalı olan (Altay Tatarları) bu ağaç, şamana, o tanrısal yolculuk sırasında, merdiven görevi görür. ”¹⁴¹

¹⁴⁰ Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi**, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 465–466 .

¹⁴¹ Bonnefoy, a.g.e. s.27–28.

“ Türkiye’de İslamlaşmanın ilk yüzyıllarında ağaçlara büyük saygı gösterilir, onlara dua edilir, bir kimseye “ Gölgeyi büyük ağacın hiç kesilmesin.” denir. Başsız ve ayaksız bir ağaca başvurulur (yardım istenir) . Eski Oğuz rivayetine göre, efsanevi bir hükümdar göbeğinden üç ağacın çıktığını, gölgelerinin her tarafa yayıldığını ve gök’e değdiğini görür; bu Osmanlılarda da vardır. Hanedanın kurucusu Osman’ın göbeğinden bir ağaç yükseldi, dallarının gölgesi bütün dünyaya yayıldı.”¹⁴²

3.6.2.2. Sabır ağacı romanında ağaç kültürü

Romana ismini veren “Sabır Ağacı”nın özelliklerini şöyle açıklayabiliriz: “ İsim Yunanca takdir etmek anlamına gelen “agavos” tan gelmiştir ve ağacın güzel görünümlü çiçeğine atfedilmiştir. Gövdesiz, yaprakları çok sulu ve birkaç ayak eninde (30–50 cm.) rozet (yumrular) ile yere tutunup, bu rozetler vasıtası ile çoğalmaktadırlar. Yapraklar; kenarları dikenli, kılıç görünümlü, yeşil-gri, derimdi ve 90 cm (3 ayak) uzunluğunda olmaktadır. Çiçekleri sarı-yeşil, çoklu 7,5 m boya ulaşabilen sivri çiçek gövdesinin yandan çıkan çiçek dallarının ucunda oluşur. Yaz sonuna doğru açarlar. Çoğalmaları, ana ağacın alt yanından çıkan sürgünleriyle oluşur.”¹⁴³

Romanın birçok yerinde bu ağaç hakkında bilgiye yazarın ruh dünyasına yansıyan şekliyle yer verilmiştir : “ Kıbrıs’ın Sarı Sabır ağaççıkları gelirdi gözlerinin önüne. Sarı Sabır ağaççıkları da yeryüzünde kalmış bir yalnızlığın duygusallığında Tanrı’ya ulaştıracak bir araç bekliyor, ulaşacak yollar arıyor gibi durmuyor muydu? ”¹⁴⁴ Bu parçada olduğu gibi ağacın sadece dış özellikleri hakkında bilgi vermiyor, bunun yanında yalnızlık ruh hali içinde Tanrı’ya ulaştıracak bir nesne olarak bakıyor Sabır Ağacı’na.

Hayat ağacı inancı, bağlamında Sabır Ağacı’na bakmaktadır yazar. Hayat ağacı öncelikle, hayat bahşeder ve üç âlemi birbirine bağlar. Bu olağanüstü ağaç, hem canlıların üç âlemdeki işlerini düzenler, hem dünyanın düzenini temin eder, hem de içinde bulunduğu topluma ortak bir bağ, dayanışma, yakınlık sağlar. Duygusal bir bağla bakılan Sabır Ağacı Tanrı’ya ulaştıracak bir görev üstleniyor.

¹⁴² Bonnefoy, a.g.e. s. 28.

¹⁴³ İbrahim Yapıcıoğlu, **Kuzey Kıbrıs Ağaç ve Ağaççıkları**, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2004, s. 22–23.

¹⁴⁴ Sahibini Arayan Toprak, s.106 .

İnsanoğlunun yeryüzündeki yalnızlığını giderecek ve onu bu sıkıntıdan kurtaracaktır. Romanın bütünlüğü içinde bu duruma bakacak olursak Türklerin Kıbrıs'a gelmesi, yabancı topraklara adım atması ilk zamanlarda bir yalnızlığı doğurmuştur. Romanda Kıbrıs'a yerleşen Türkler Anadolu'nun dört bir yanından getirilmiştir. Vatanlarından koparılmış ve Kıbrıs'a yerleştirilmiştir. Onun için kendini yalnız hissetmiştir.

Sabır Ağacı'na ikinci bir özellik daha yüklenmiştir. O da “ Selvi Ağacı ” özelliğidir. Uzun boyuyla Tanrı'ya ulaşan bu ağaç ile insanoğlu Tanrı ile kutsal bir bağ kurmuş oluyor ve yalnızlığını gideriyor. Bir başka bölümde ise şu ifadeler yer almaktadır: “*Aralarında sabır ağaçlarının sessiz duaları andırır duruşları görünüşe dinlendirici bir hava katıyordu.* ”¹⁴⁵ Ağaçlar dua etmektedir. İnsanlık için, onu oraya dikene ve bakımını yapan herkese dua etmektedir. Ağaç yazarın cümleleri ile canlanmaktadır. İçindeki kutsal ruh hareketlik kazanmaktadır. Hayat Ağacı motifi bir kez daha canlanıyor. Sabır Ağacı'nın meyvesiz oluşu, Tanrı'nın ulûhiyet ve sıfatlarında herhangi bir ortağının veya benzerinin olmadığını, yani “ Vahdaniyet ” sıfatını sembolize etmektedir. Dua bir yakarışın adıdır. Bu dua ile bir hayat bulmaktadır tabiat ve ağaçlar. Tabi ki bu canlılıktan insan da nasibini almaktadır.

Romanın diğer kısımlarında yer verilen ağaç motifleri daha başka anlamlar içermektedir. Yazar sadece Sabır Ağacı ile yetinmiyor ve Türk kültüründe yer alan diğer ağaçlara da yer veriyor romanında. Hem yer veriyor hem de bu ağaçların görevlerine değiniyor : “ *Kıbrıs yoksa bizim toprağımız olamaz o kefare yeri... Üstünde selvi ağaçları misali töreyi yeşertmeliyiz ki Kıbrıs bizim ola!* ”¹⁴⁶ Toprağın vatanlaşma sürecini ağaçla başlatıyor. Ağacı örnek gösteriyor. Örnek gösterilen ağaç servi ağacıdır. Genellikle mezarlıklara dikilen servi, uzun boyu ve daima yeşil kalmasıyla ebediyetin sembolüdür. Bir toprağın altında yatan ölüyü belgeleyen mezardır. O mezar aynı zamanda o toprağın sahibini de belgeler. Toprağın senedi varsa vatanın senedi de mezarlardır.

Toprağın üstünde selvi ağaçlarının varlığı yazar için bir ön koşuldur. Törenin yeşermesi için toprağın sahibinin olması gerekir. Törenin kalıcılığı da yine selvi ağaçlarının özelliği ile özdeşleştirilmiştir. Onların daima yeşil olmaları,

¹⁴⁵ Sahibini Arayan Toprak, s.106 .

¹⁴⁶ Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Sahibi ve Toprak**, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 279 .

ata ruhlarının cennette olduğunun kanıtıdır. Onlar aynı zamanda ölen ataların torunlarının mutlu yaşamlarının sembolüdür. Mezarlıklardaki ataların ruhları bu ağaçlar sayesinde göğe ulaşmakta, Tanrı'nın kutu aşağıya, kemiklere inmektedir. Mezarlıkların ortak sembolü ağaç, eski Türk yurtlarında da görülür. Törenin canlı kalması şarttır. Şimdiki nesillerin o töreyle yetişmesi bir anlam ifade etmez. Asıl önemli olan gelecek kuşaklara canlı olarak törenin kalmasıdır. Canlı kalan töre gelecek kuşakları da yetiştirecek ve milletin devamlılığı sağlanacaktır.

Yazar, ağacın dirilişini ve bu dirilişteki manayı açıklamaya devam ediyor: “*Günlerden cuma günüydü, aylardan şubatın onu falan olmalıydı. Havanın çılgın bahar sevdalanması sarhoşluğunun doruğundaydı. Yakın geçtiği bahçe duvarlarından sarkmış bir iki ağacın tomurcuklarında pıtır pıtır patlama heveslenmeleri, geçen yılın sürgünlerinde yeni bir yeşillenmeyle pırl pırl oynaşmalar hissetti. İnanamadı. Ağaçların da insanlar gibi bu kış gününde yaşanan yalancı baharlara aldanmış olabileceğine aklı kesmiyordu. Durup bir ağacın dalını eğdi hatta galiba zerdali dalıydı ve ağaç, tazeliğin filiz eğiliminde dalını Dursun Ali'nin çekişine bırakıverdi; Dursun Ali avucunun içinde fışırdayan bir canlılık hissetti, daha da şaştı... Ağaçtan gelen bir gizli canlanış avucundan damarlarına sıçramıştı sanki kanına karışıyordu, beyninde alevlendi, tutuşarak yendi; yüreği şıkır şıkır horon oyunlarına kalkmak üzereyken gülümsedi. Ha bu insan dediğin nesne yaşına başına bakmadan havaya uyup coşuyor daa paluk gibi oynayı!*”¹⁴⁷ Ağaçların baharla birlikte canlanması sıradan bir canlanış değildir. İnsanların canlılığına benzemektedir. Ağacın hayatiyetin ötesinde bir ruha sahip olduğunu, dolayısıyla bünyesinde bir güç ve kudretin bulunduğunun ispatıdır, bu diriliş.

Yazarımız ağacın maneviyatını artırmak, ağaçtaki o derinliği bizlere sunmak için bir serüven başlatıyor : “*Yaseminci Baba, Dumdum Memi Reis'in gemisiyle İstanbul'dan yola çıktığında yanında çok değişik çiçek ve bitki tohumlarıyla birlikte kimi bir iki yaşında, kimi daha yaşlı aşılı meyve fidanları almış getirmişti. Tekke şeyhinden tekke şeyhine aktarılan emanetler gibi bir kısım bitkilerin tohumlarıyla bir takım meyve ağaçlarının aşılansarak töretilmiş genç körpe fidanları da okuna üflene devredilirdi. Denildiğine göre bunların çoğu*

¹⁴⁷ Zaman Yürüyüşü, s. 63 .

Kumral Dede Konağı'nın bahçelerinde, ilk Osmanlıların en hareketli zamanlarında yetiştirilmiş; asıl anaçları ise Kumral Dede'nin kendisi, doğrudan kendisi Yesevi Dergâhı'ndan, Horasan'dan Anadolu'ya gönderildiğinde yanında getirmişti. Bunun gibi, Malazgirt Savaşı sırasında ve sonrasında Sarı Hoca'yla öğrencileri de özellikle her yeni fethedilen şehre dikilmesi kutsal gelenek haline getirilmiş olan çınar ağacı fidanlarının da bu şekilde getirilmesine öncülük etmişlerdi. Yaseminci Baba Kıbrıs'a gelen Yesevilerin öncüsü saydığı için özünü bu töreyi sürdürüp Asya'daki Ocağı Kıbrıs'ta tütürüyordu.''¹⁴⁸

Yaseminci Baba romanın başkahramanıdır. Kendisinin en büyük görevi Kıbrıs toprağını vatanlaştırmaktır. Ona has bir metotla ki bu metot binlerce yıl öteden gelen Türk töresiydi. İnsan evinden uzaklara gideceği vakit birinci dereceden önemli eşyalarını alır. Yaseminci Baba ise yanına değişik çiçek ve bitki tohumları, meyve fidanları alıyor. Yanına aldığı bu bitki ve tohumları sıradan bir şekilde getirmiyor. Onlara emanet vasfı yüklüyor. Tekke şeyhinden tekke şeyhine aktarılan emanetler gibi bir anlam yüklüyor. Bu genç körpe fidanları okuyarak, üfleyerek emanet aldığını söylüyor. Fidanları ve tohumları yine sıradanlıktan kurtarıyor. Onlara Yesevi Dergâhı maneviyatı kazandırıyor. Ayrıca tarihi kültürün taşıyıcısı olarak görülen bu fidanların aslının Asya toprakları olduğunu dile getiriliyor.

Bizlere bir kültürü de öğretmekten geri kalmıyor. Türk milleti yeni fethettiği yerlere çınar ağacı götürüyor. Yani medeniyet götürüyor. Ağaç bir medeniyet sembolüdür. Ağaçla birlikte Türk tarihini ve Türk medeniyetini de taşıyor. Fetih felsefesini fidanlarla özleştiren yazar çınar ağacını da bu felsefeye ekliyor: “ *Töredendir Paşa bilirsiniz! Dedi. Atalarımız yeni aldıkları şehirlere fetih çınarları dikerler. Çınarlar toprakta köklendikçe yurdu pekiştirir; dallı budaklı yeşerdikçe vatani sağlamlaştırır, gölgesi çoğaldıkça toprağına huzur serper. Bizim fetih çınarlarımız bu yüzdendir, dedi. Islak çuvallarda sarılı, kökleri topraklı iki çınar fidanını gösterdi. Bunları ben İstanbul'dan kendi bahçemden getirdim. Asılları İstanbul'a dikilen fetih çınarlarımızdandır; onların da asılları Bursa'dan Söğüt'ten getirilme çınarlardır. İnşallah bunlardan yetişecek olanları da günü gelince başka topraklara dikenlerimiz bulunacaktır. Besmele çekelim,*

¹⁴⁸ Zaman Yürüyüşü, s.118 .

kendi çınarlarımızı kendi toprağımıza kendi ellerimizle dikelim. Köklerdeki toprak da İstanbul'dandır.” ¹⁴⁹

Töre kavramı bu alıntıda da karşımıza çıkıyor. Ezbere yapılan hiçbir şey yok. Yapılan eylemler günü birlik de değil. Atalarımızın yaptığı işlerdeki başarısı da burada saklıdır. Yapılan eylemlerin arkasında dört bin yıllık bir birikim var. Bu birikimle yapılan hareketlerin sonucu başarıdan başka bir şey olmuyor. Atalarımız yeni aldıkları şehirlere fetih çınarları dikeyor. Çınar ağacının kutsiyeti karşımıza çıkıyor: Devleti ; “ kökü, gövdesi, dalları sağlam, güzel yapraklı bir ağaç ” olarak gören Türk düşüncesi, Anadolu'ya gelindiğinde bu düşüncenin formunu çınar ağacında bulmuştur. Türk milleti fethettikleri yerlere de çınar ağacı dikmiştir. Çınar ağacının ömrü gibi devletin de ömrünün uzun olmasını dilemiştir. Çınarlar toprakta köklendikçe yurdun sahibini pekiştirmektedir. Dallar yeşerdikçe vatan sağlamlaşmaktadır. Her yeşeren ve uzayan dal yeni sürgünleri ortaya çıkaracak, her yeni sürgün de çınarın heybetini artıracaktır. Devletin heybeti arttıkça dosta düşmana bir gövde gösterisi olacaktır. Kıbrıs'ın fethine ağaç dikerek başlamışız, diyerek bir cümle kursak ilk bakışta komik gelecektir insanlara. Ama ağaç kültürünün bilinen manaları ile baktığımızda işin hakikati ortaya çıkacaktır.

Kutsal ağacın dikimi bile sıradan değildir. Nasıl olsa bir dikimle yapılmamaktadır. Besmele ile dikim işlemi yapılmaktadır. Kutsal ağaç kutsal sözle dikilmektedir. Ayrıca fidanın kökleriyle gelen toprak vatana ait topraktır. Başka bir toprağa vatan toprağı karıştırılıyor. Sadece ağaç dikilmiyor bir nevi vatan toprağı da dikiliyor ve bakım başlıyor: “*İlk defa Yaseminci Baba'nın dikkatini çektiğinde Balkız, iki kaya arasında tohumu filizlenmiş bir çam fidancığına, etek etek taşıdığı toprakla bir toprak taban oluşturuyordu. Sessizce yaklaştığı için fark etmemişti.*” ¹⁵⁰ Kayaların içinde olsa bile tohum tohumdur. Ona da bakım gerekir. Hele kayaların arasındaki filizlenmiş ağaç çam ağacı ise bu iş ayrı bir kutsiyet taşır. Türk kültüründe özellikle kuzeye doğru gidildikçe önemi daha da artan çam ağacının türleri, farklı semboller taşımıştır. Mesela karaçam ve kızılçam (melez) , erkeği temsil ederken fıstık çamı kadını temsil etmiştir. “Tek Çam” , “Kutsal Çam” , “Yalnız Çam” , “Top Çam” , bazen de ataların adıyla anılarak ziyaret edilen çamlar, Tanrı kutunun bulunduğu, her türlü

¹⁴⁹ Zaman Dar Bir Kapıda, s. 178 .

¹⁵⁰ Zaman Yürüyüşü, s. 119 .

dileğin dilendiği mekânlardır. Bu kutlu çamlar, buldukları yerde kurusalar bile kutsallıklarından bir şey kaybetmezler. Tanrı kutu kemikte olduğu gibi, ağaçta da yaşamaya devam eder. Ondan yapılan eşyalarda yaşar. Bunun için romanın bayan kahramanı Balkız etekleri ile toprak taşıyarak ağaca hizmet etmektedir. Yapılan hizmet ona duyulan saygıdan ileri gelmektedir.

Kutsallığın boyutu bununla da sınırlı değildir. “ *O Müslüman işçinin bir ağaç altında namaz kılışının hatırası yeniden o günkü canlılığıyla gözlerinin önüne geldiği için Türklerin yanından gitmeyi hiç mi hiç çekmiyordu gönlü.* ”¹⁵¹ Namaz kılınan yerin ağaç altı olması tesadüf değildir. Kutsallığı olan ağacın altında kılınan namazın huşusu da farklı olacaktır.

Ağaçla gelen bir yansıma da eğitimidir. Ağacın eğitimle sembolleştiği ifade “ Ağaç yaşken eğilir. ” ifadesidir. Bu açıklamaya uygun bir kullanımda romanda yer almaktadır: “ *Çünkü eğitim çocuklardan başlarsa yarınlar senindir. Ağacı fidandayken buduyor, ağaçlığa hazırlıyorsun.* ”¹⁵² Ağacın hayatımıza ne kadar direk bir şekilde müdahale ettiğine şahit oluyoruz. Yazar, bir eğitmen gibi bizleri eğitiyor. Ağacın kendi hayatı biz insanların hayatına ilham kaynağı oluyor. İnsanlığın eğitim sorunu çıkılmaz bir hal aldığı şu dönemlerde bizlere kültürümüz, ağaçtan aldığı bir ilhamla çok kısa ama çok güçlü bir formül sunuyor: Ağacı fidandayken buduyor, ağaçlığa hazırlıyorsun. Ağaç yaşken eğilir atasözünün bir açılımı durumunda bir ifadedir. Çocukların eğitiminin nasıl olacağı hakkında bir fikir veriyor. Bir fikir vermekle de kalmıyor, bin yıllık tecrübeyle de destekliyor.

Ağacın olduğu yerde ölümün olmaması kaçınılmazdır. İnsanın ömrü ağacın filizlenmesi gibi başlar, onun budanması gibi yapılan bir gelişme ile insan büyür, dal budak salması gibi çoluk çocuğa karışır ve ağacın kurumması gibi insan da vakti geldiğinde ölür: “ *Trabzonlu denizde rahattır Celal Beyim, ağaç tabutu hatırlatır Trabzonlulara...* ”¹⁵³ Ağaç insana ebedi olmadığını da hatırlatarak en büyük görevini yapıyor. Celal Bey ağaca baktığında ölümü hatırlıyor. Belki ağacın kurumması bu duyguyu ona hatırlatıyor, belki de tabutun ağaçtan olması onu bunu duygulara itiyor.

¹⁵¹ Sahibini Arayan Toprak, s.405 .

¹⁵² Zaman sarkacı, s. 178 .

¹⁵³ Zaman Bir Dar Kapıda, s.179 .

Sabır Ağacı roman dizisinde yazarın ele aldığı şekliyle karşımıza çıkan ağaç motifleri bununla sınırlıdır. Bir motife ait özelliklerin roman dizisinde bu kadar üzerinde durularak işlenmesi bizleri sevindirmiştir.

3.6.3. Sabır Ağacı Romanında Toprak Kültünün Vatanlaşması

Sabır Ağacı romanında karşımıza çıkan önemli kùltlerden biri de toprak kùltüdür. Yazar toprağın önemini Kıbrıs'ın fethi ile bizlere vermeye çalışmaktadır. Satır aralarındaki mesajları günümüze ışık tutacak niteliktedir.

*“ İnsanlığın, varlığın ve hayatın tek kaynağı olan, topraktır. Bütün insanlık gibi, elbette ki Türkler de topraktan ayrı kalamazdı. Onun için, hiçbir şey düşünüp söylememiş olamazlardır.”*¹⁵⁴

Toprak, yaratılışımızdan başlayan önemi ile günümüze kadar önemini artırarak gelen bir kùlttür. *“ Türk doğar, yine toprakta büyür. Anadolu'da höllük veya ölüük dedikleri, yeni doğan çocukların kundağına serdikleri bir toprak vardır. Bu toprak önce kavrulur ve bu yolla içindeki mikropları yok edilirdi. Maksat çocuğun türlü ıslaklık ve ıslatmalarını bu toprağı emdirmek ve çocuğun sıhhatini korumaktır. Biz de, bu ölüük için de büyüüük. Söze, niçin bu örnekle başladık? Çünkü bu örnek bir Türk olarak hepimizi uzun uzun düşündürecek, tarihin derinliklerine götürecek ve milli birlik ile beraberliğimizde, küçük de olsa bir temel taşı olacaktır.”*¹⁵⁵

Günümüzde yaşadığımız toprakların vatan motifinden uzaklaştırılarak sadece ekilen, biçilen, gerektiğinde de satılan bir kavram haline gelmesi Türk kùltürünün toprağı yüklediğı manayı unutturmaktadır. Bu kùltü işlerken aynı zamanda da “vatan” kavramının anlamını tekrar hatırlatmak istedik. Bu hatırlatmayı M. Necati Sepetçioğlu'nun vermiş olduğı aktarımları kullanarak yaptık. Yazarımız Kıbrıs topraklarının sahibini arama macerasını sıradan bir macera olarak bizlere anlatmıyor. “ Neden Kıbrıs'ı işgal eden milletler Kıbrıs'ta kalıcı olamıyor? ” sorusu ile “ Bir toprağı nasıl sahiplik edilir? ” sorusuna cevap arıyor. Verdiği cevaplarda toprak kùltünün vatanlaşma sürecini anlatmaktadır.

¹⁵⁴ Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, **Türk Kùltür Tarihine Giriş II**, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985, s.125 .

¹⁵⁵ Ögel, a.g.e. s.125–126 .

Toprağın sahibini araması oldukça ilginç bir durumdur. Aslında toprağın sahibini araması toprağı kutsallaştıran, değerli kılan ilk durumdur. Toprağa bir ruh giydiriliyor. “ *Kimi toprak bir sahip bekler şenlenmek için.*”¹⁵⁶ Toprak kendi bünyesine, tabiatına uygun insanların kendine sahiplik etmesini istemektedir. Çamurdan yaratıldığını bilen insan ancak toprağa sahiplik edebilmektedir. Toprak bunu bilmektedir.

Türklerin bir yurt edinmesi aynı zamanda bir toprağa sahiplik etmesi, yaşadığımız topraklar için, bin yıldan daha fazla bir süreye dayanmaktadır. “ *Toprak terini dökene bağrını açıyordu, emek vereni doyuruyordu, bağlanana güvendiriyordu. Bunlar da at üstünde savaştan usanmış insanlar için yepyeni bir huzur idi ve yaşlanmanın getireceği bilinmez yalnızlıkların hüznlerine karşı çok sağlam güvencelerdi.*”¹⁵⁷ Göçebe bir hayatla geçen bir milletin ömrü Anadolu topraklarına girmesiyle son bulur. Toprak bulundu daha sonra işlendi ve toprağa ter aktı. Ter aktıkça ekmek verdi, aş verdi. Toprak vazifesini yapıyordu ve bir milleti doyuruyordu.

“ *İşte böyle diye yazdı. Toprağa sahip olmak isteyen insan, toprağın altını da üstünü de süslemek zorundadır diyen Kolkolçakis haklı bu sözünde. Toprak o vakit yurt oluyor çünkü.*”¹⁵⁸ Bir toprak parçasının yurt olma serüveni böyle başlıyordu. Yurt olan toprak aynı zamanda evin oluyordu. Ev ailenin yaşadığı bir mekândır. Yurt ise milletin yaşadığı büyük bir evdir. Toprak zaman zaman aç bıraksa da millet, o toprağı bırakarak gitmez çünkü ev terk edilemez. Karnını doyurmak için başka yerlere gidilir, oralarda çalışılır ama gün ağarınca eve dönülür. Asırlar boyu süren iskân politikası bundan başka bir şey değildir. “ *Herkes her yere gider; gidebilir. Herkes her yerde yerleşebilecek bir toprak bulur. Karnı doymazsa taşınır, başka bir yerleşecek toprak arar kendine. Lakin inanırsa yerleştiği toprakta, onu o toprağa bağlayan inançları ve inandıkları var ise karnı doymasa da toprağa bağlayan inançları ve inandıkları var ise karnı doymasa da toprağından kolay kolay ayrılamaz.*”¹⁵⁹

Atılan adımlar toprağın yurt olduktan sonra kazandığı anlam içindir. Yurt olan toprak vatan olmuştur. Vatanın kalbi baba ocağıdır. Babamızın doğduğu,

¹⁵⁶ Sahibini Arayan Toprak, s. 82 .

¹⁵⁷ A.g.e. s. 368 .

¹⁵⁸ A.g.e. s. 361 .

¹⁵⁹ Sahibini Arayan Toprak s. 240 .

bizim doğduğumuz yerin adıdır baba ocağı. Bu kalpler bir araya gelerek büyük bir yürek oluşturur. Toprak vatanlaşmıştır. Baba ocağı dediğimiz toprak bir süre sonra babamızın mezarının bulunduğu toprak olur. Bizim için önemi daha da artar. “ *Yurt, ölülerin toprağın altına, dirilerin toprağın üstüne dal budak salmasıyla sıradan bir toprak olmaktan çıkıyordu, çok değişik kutsallıklarla anlam kazanıyordu.*” ¹⁶⁰ Toprağın altında babalarımız, atalarımız yatmaya başlar. Bir devir döner, bir devir daha toprak bizleri de bağrına basar, Asırlar geçtikçe toprak bir milletin mezarı olur. “ *Kutsal ölülerimiz toprağın sahibi olmanın senedir.*” ¹⁶¹ Mezarlarımız toprağın senedi oluyordu. Anadolu’ya girerken senetsiz olan topraklar asırlar sonra tapusu olan topraklara dönüşüyordu. Sahibi biz oluyorduk. “ *Bastığımız toprak üstümüzdeki toprak olduğunda ancak vatandır.*” ¹⁶² Toprağa sahipliğimiz, toprağın vatanlaşması sadece mezarlarla sınırlı değildir. Artık süsleme zamanı gelmiştir. Anadolu’da medeniyetler inşa etme süreci başlamıştır. “ *Bir toprağa sahip olmak isteyen o topraktan çok daha fazla zengin olması lazımdır. Dili, dini, inancı ve umutları ne kadar güçlüyse; geleceğe dönük hayalleri umutlarına ve inançlarına ne ölçüde bir güven veriyorsa o ölçüde de toprağa sahip olunur. Sıradan bir toprağın vatan olabilmesi için terler, emekler gerekir. O toprağın uğruna ölebilmeyi de düşünmelisin! Canın o topraktan daha değerliyse üzerinde yürüdüğün yer senin vatanın olamaz; havasını soluduğun göğün altında yabancı sayılırsın. Adamıza gelenler terlemediler, terlettiler; emeklerini esirgediler, göz nuru dökmediler, bizim emeğimizin zengini oldular; ölmediler, bizi öldürdüler. Bu yüzden de onlar gitti. Bizler kaldık...*” ¹⁶³

Toprağa baktıkça toprak da bize baktı. Gücümüze güç kattı. Sınırlarını bizim için genişletti. Türk milleti sürekli büyüyordu, bu sıra da vatanın sahipliğini yapıyordu. Vatan da ana görevini yerine getiriyor ve kucağını, kollarını açıyordu. Bir de baktık ki sadece Anadolu değil Balkanlar, Ortadoğu, Kafkaslar, bizim yurdumuz olmuş. Bu serüven şu anlamlı cümlelerle gelişti. “ *Bir toprağa sahiplenmek kolay değildir, sen de bilirsin; bir toprağı yurt edinmek bu dünya işlerinin en zorudur. Elin üstünden ayırlamayacak bir an bile o toprağın; göziğin üstünden eksilmeyecek. Elini fazla bastıramazsın bastırırsan ezersin; ezilen*

¹⁶⁰ Sahibini Arayan Toprak, s. 367 .

¹⁶¹ Sahibini Arayan Toprak, s. 241 .

¹⁶² Zaman Sarkacı, 47 .

¹⁶³ Sahibini Arayan Toprak, s. 10 .

*toprak ürün vermez hey oğul, ben denedim, vermiyor. Ezilen toprakta insanlar köleleşiyor çünkü... Fakat bu böyle diye gevşek de tutamazsın elini, toprak kayıverir. Fazla okşarsan şumarır. Ne kayan toprak senindir, ne de şumarandan güven bekleyebilirsin. Ya ne yapacaksın? Eğitmek kalıyor geriye, eğitim! ”*¹⁶⁴

Atalarımız yaşadıkları topraklarda ve fethettikleri topraklarda adalet mekanizmasını iyi işlettiler. Sınırlar arttı vatan büyüdü. Bütün enerji bu büyüyen vatani elde tutmak içindi. “ *Celal, bir toprağı almak mesele değil, o toprağı elde tutmak hünerdir. Bu da adalet ile mümkündür. ”*¹⁶⁵ Bir toprağın vatan kalması şu ilkeye de bağlı idi: “*Yeryüzüne hükmettiğimiz sürece... Egemen olabildiğimiz kadarıyla toprak vatanımızdır.*”¹⁶⁶ Geline aşamalardan sonra bir kırılma anı yaşandı. Elde edilen topraklar kaybedilmeye başlandı. Nedeni çok açıktı. Toprağın sahipliğini iyi yapacaksın. Yoksa çıkacak sonuç kaçınılmaz olur. “*Meğer toprak, kölesi olduğunda seni efendileştiriyormuş kızım! Biz sattık savdık, yedik, borçlandık. Onların eline geçti ya artık. Onlar da kalkın gidin dediler. Yapılan açıklama şu soruya da cevap niteliğindedir. İnsan nasıl kendi öz topraklarından kovulur? ”*¹⁶⁷

Topraklarımızı kaybettikçe Anadolu’ya, babalarımızın mezarlarının bulunduğu yere doğru çekilme süreci başlamış oldu. Bu aşamada Türk milleti şunu da gördü: “ *Yurdu olmayanın da tanrısı yok sayılır.*”¹⁶⁸ Geline aşamada millet yurdum var diyemiyordu. Yurdun bazı bölgeleri işgal edilmişti bile. Toprak bölünmüştü. “ *Bölünen toprak işe yaramaz ki. ”*¹⁶⁹ Bütün millette şu düşünce hâkim olmaya başladı. “ *Yurdu olmayan insan gökteki yıldıza benzer. Işırsın ısıtırsın. Seni görürler seyredeler lakin sen bir sonu gelmez yalnızlıkta asılı kalmışsındır. Yabancısındır, hep yabancısındır, her yerde yabancı! Bilinen en parlak, en yüce yıldız bile olsan bu değişmez, böyledir, o yalnızlıktan kopamazsın bir türlü. Ne ışığınla aydınlattığın yerlere sahibsindir ne de sana sahip çıkan biri bulunur.*”¹⁷⁰ Bu düşünceler bir destanın şimşeği oldu. Şimşek çaktı ve bir

¹⁶⁴ Zaman Sarkacı, s. 178 .

¹⁶⁵ Zaman Dar Bir Kapıda, s. 191 .

¹⁶⁶ Zaman Sahip ve Toprak, s. 331 .

¹⁶⁷ Zaman Dönümü, s. 87 .

¹⁶⁸ Sahibini Arayan Toprak, s. 375 .

¹⁶⁹ Zaman Dönümü, s. 327 .

¹⁷⁰ Sahibini Arayan Toprak, s. 364 .

kurtuluş destanı yazıldı. Toprak yeniden yurt oldu, yurt yeniden vatan oldu. Toprak vatanlaştı.

Bu bilinçle yetişen yazarımız bize şu mesajı da vermektedir: “ *Köklerine sahip çıkmasını bilen insanların ancak yurdunu, toprağını sahiplenebileceğini anlatma gayretindeydi.* ”¹⁷¹ Bir millet önce köklerine sahip çıkacaktı. Bu toprakta kalıcı olmak isteniyorsa bu şart idi. Yazar son mesajını da çarpıcı bir ifade ile dile getirir. “ *Terazinin bir gözüne altın koyacaksın öteki kefesine Türkün toprağını koyacaksın. Altın ağır gelse bile görme, ver altını hemen Türkün toprağını kapat, al elinden.* ”¹⁷²

Toprak karşısına konan maddi değerleri elimizin tersi ile itme iradesini göstermeliyiz. Maddi varlık kalıcı olmuyor. Satılan toprakları daha sonra elde etmek o kadar kolay değil. Aslında satılan toprakla dini, milletin varlığını ve yukarıda saydığımız değerleri de satmış oluyoruz. Günümüzde tartışılan vatan kavramına da ışık olacak şekilde toprak kültürünü anlatmaya çalıştık. Kıbrıs topraklarının vatanlaşması Anadolu'nun vatanlaşmasının bir kopyası şeklinde romanda anlatılmıştır. Sonunda su mesaj verilmiştir. Kıbrıs'ı elde tutma çabası aslında Anadolu'yu elde tutma çabasıdır.

3.7. Halk Deyişleri

“ Al atı yedeğine ben yaya gideceğim.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 30)

“ Allah'ın bildiğini ne kuldand ne kendinden saklayabilirdi.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 216)

“ At üstünde savaşılan at üstünde ölür.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 368)

“ Bir elçiyim ne de olsa, elçiye zeval olmaz.” (Zaman Toprak Sahibi, s.26)

“ Dile benden ne dilersen, diyordu.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 94)

“ Dişe dokunur bir aksilikle karşılaşmadılar.” (Zaman Yok, s. 151)

“ Elifi görse mertek sanışındandır.” (Zaman Dönümü, s. 252)

“ Epeyce hafif meşrepli idi.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 32)

“ Eyi nane yemişsin.” (Zaman Yok, s. 240)

“ Evli evine, köylü köyüne.” (Zaman Dönümü, s. 44)

¹⁷¹ Zaman Yok, s. 218 .

¹⁷² Mustafa Necati Sepetçioğlu, **Zaman Uyanışı**, İrfan Yayınları, İstanbul, 2004, s. 26 .

- “ Geleni geçeni eksik olmaz bir kocaman han desem yalan olmaz...” (Sahibini Arayan Toprak, s. 9)
- “ Gemi yüksüz gitmeli, kayak takıntısız...” (Zaman Sarkacı, s. 180)
- “ He ya su suyu, hava havayı çeker.” (Zaman Sarkacı, s. 10)
- “ İte çeke atı yola sokmuştu.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 38)
- “ Köpeklerin çok havladığı yerde kımıldamamak hayırlıdır. ” (Zaman Yok, s. 155)
- “ Köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı demek gerek.” (Zaman Yok, s. 38)
- “ Öyle de olsa at sahibinin aynasıdır.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 38)
- “ Öyle... Kazık kadar oldu! Öpsene ülen! ” (Zaman Sarkacı, s. 32)
- “ Sahibine bakar atına göre değer biçer.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 39)
- “ Türkçemizde bir güzellik vardır, denilir ki, it yeyip şeytan duasını okuyacak!” (Zaman Toprak Sahibi, s. 329)
- “ Türkler denize düşenin yılanı sarılacağını söyler.” (Zaman Yok, s. 28)
- “ Türklerin bir güzel sözü vardır derler ki, çok mal haramsız çok laf yalansız olmaz.” (Zaman Toprak Sahibi, s.16)
- “ Uğurlar olsun, lafı canın cehenneme gibilerden bir sözdür.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 117)

3.8. Deyimler

- “ Başımız üstünde taşırız.” (Zaman Sarkacı, s. 228)
- “ Bilirsiniz pabucu dama atılır bu gibilerinin.” (Zaman Sarkacı, s.62)
- “ Bizim işimiz de kadın ayak bağı olur, dedi.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 87)
- “ Bu defa ki çağrılışa kulak kabarttı.” (Zaman Sarkacı, s.22)
- “ Bu yüzden de bir fincan kahveye ateş pahasıdır deyip üç beş katı para isteniyordu.” (Zaman Bir Dar Kapıda, s. 39)
- “ Canpolat Bey duyunca eşekten düşmüşe döndü.” (Zaman Bir Dar Kapıda, s. 236)
- “ Cem Sultan çiftlikten ayrılmayacak, bile bilmeye her işe burnunu sokacak, hayatı tatsızlaştıracaktı.” (Zaman Dönümü, s. 190)
- “ Çifte Türkmen düğünü için kolları sıvadı ve kesenin ağzını açtı.” (Zaman Dönümü, s. 201)

- “ Çok bilen çok yanılır.” (Sahibini Arayan Toprak, s. 46)
- “ Denizlili Avcı Veli Bey’in ağzını bıçak açmadı artık.” (Zaman Sarkacı, s. 244)
- “ Dilinin altında ne var senin Hantios? ” (Sahibini Arayan Toprak, s. 38)
- “ Dügün evi kara yas bağladı.” (Zaman Dönümü, s. 67)
- “ Elini ayağını buz kesmişti.” (Zaman Yok, s.255)
- “ Gevher Sultan kızımız yarın deniz seferine çıkıyorsun diye karalar bağlamıştır.” (Zaman Yürüyüşü, s. 242)
- “ Gülümcan’a diş geçirmek, hele haklıysa bir de kimin haddine! ” (Zaman Dönümü, s. 46)
- “ Hancı kendinden, Miguez bir süre bütün şeytanlıklarını unuttu.” (Zaman Toprak Sahibi, s. 48)
- “ İpe un serdiniz sizin deyiminizle .” (Zaman Yok, s. 215)
- “ Madam Roza ve Matmazel Mariyanna eli böğürlerinde kaldı.” (Zaman Dönümü, s. 200)
- “ Magusa da alındığında elimiz böğrümüzde kalmayalım...” (Zaman Bir Dar Kapıda, s. 191)
- “ Öyleyse bu dönüp dolaşıp başına çorap örecekti.” (Zaman Dönümü, s. 187)
- “ Semahçılar kendilerinden geçiyorlardı.” (Zaman Dönümü, s. 39)
- “ Veli Bey onu bu saatte göndermesi, özünün yemeyi canı çekmeye de Trabzonluya akşam sofrası çıkarttırmalıydı.” (Zaman Sarkacı, s. 249)
- “Yasemin Hanımın gerçekten etekleri tutuştu. ” (Zaman Dönümü, s. 190)
- “Yataklarına alışlarına göz yumuşu bundandı. Ses çıkarmıyorsa bundan çıkarmıyordu.” (Zaman Dönümü, s. 188)

3.9. Halk Sözlüğü

Tarihsel gelişim ve bölge etkisiyle, bir anadilin lehçesi içinde ses ve yapı bakımından görülen yöresel küçük ayrılıklara “Ağız” dendiğini biliyoruz. Ağız özellikleri yazı dilinde değil, ancak konuşma dilinde görülebilir. Romanı incelerken karşılaştığımız bazı kelimeleri buraya taşıyarak halkın dimağlarında yaşayan kelimeleri aktarmak istedik. Bu amaçla Kıbrıs ağzı ile bir ilişki kurduk.

*“Kıbrıs ağzı, Türkiye Türkçesine bağlıdır. Ağzımızda, Türkiye Türkçesindeki ağızlardan çeşitli özellikler görülür. Bu durum Kıbrıs’ın alınışıyla Anadolu’nun çeşitli yörelerinden gönderilen atalarımızın, ağız özelliklerini bura da yaşatmalarından doğar.”*¹⁷³

A

Allar Pullar: Süslemek.

Afsun: Sihir.

B

Başmakçı: Ayakkabı imal eden veya satan şahıs

Börtü böcek: Çok çeşitli böcek, böcek ve benzeri şeyler.

Bukağı: Yürümeyi güçleştirmek amacıyla ayağa takılan köstek, pranga

C

Cascavlak: Çıplak, tüysüz

Cayırtı: Şiddetli ve sürekli yanan veya yırtılan cisimlerin çıkardığı ses

Caymaca: Niyetinden dönme, kararından vazgeçme.

Cıfit: Yaramaz çocuk,

Cibre: Posa, suyu sıkılmış üzüm ve benzeri meyvelerin artığı, cöbre

Cümbüş: Eğlence, coşkun eğlence

Ç

Çipil: Ağrılı, hastalıklı ve kirpiksiz göz, bataklık

¹⁷³ Erdoğan Saracoğlu, **Kıbrıs Ağzı**, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınları – 21, Kıbrıs, 1992, s. 9-10 .

D

Debbağ: Derileri terbiye eden kösele, meşin sahtiyarı haline getiren kimse

Dabağhane: Debbağların deri işledikleri yer, tabakhane

Divanhane: Sedirin bulunduğu yer, oturma yeri

E

Elin cıfıtı: Elin yaramazı

F

Fodulluk: Üstünlük iddiasında bulunma, kendini beğenme hali

G

Gönenmek: İstifade etmek, faydalanmak, refaha kavuşmak, süslenmek, mutlu olmak

Görümce: Kadına göre kocanın kız kardeşi

Güveyi: Damat

H

Hallaç: Pamuk veya yünü bir alet yardımıyla atarak kabartan kimse

Hamaylı: Omuzdan asılan çapraz bağ, kılıç kayışı,

Hatıl: Duvarları sağlam tutmak, yukarıdan gelecek ağırlığı her tarafa bölmek için ara ara konulan kereste tuğla veya beton tabakası

Haydalamak: “Hayda” diye seslenerek hayvanı hareket ettirmek, akın ettirmek

Helhele : Hele hele diyerek çağırarak

I

Ivır zıvır: İşe yaramaz, değersiz şeyler

İ

İbrişim: Bükülmüş ipek ipliği

İkincilenme: Tereddüde düşmek, kuşkuya kapılmak, endişelenmek

K**Kardaş:** Kardeş**Kaynata:** Karı ve kocanın birbirlerine göre anneleri, kayınvalide**Kemha:** Düz veya işlemeli ipek kumaş; altın veya gümüş sırma işlemeli kumaş**Kemhacı:** Kemha imal eden veya satan kimse**Kerevet:** Üzerine şilte serilerek oturlan ve yatılan, tahtadan yüksekçe yer, yüksekçe sedir.**Keşkek:** Dövülmüş et ve iri bulgurla yapılan bir çeşit yemek**Kıkırdamak:** Kıkır kıkır gülmek**Kizir:** Köy kâhyası, köy muhtarının yardımcısı, harman bekçisi**Külek:** Derince ve kulplu tahta kova**M****Mavna:** Güvertesiz büyük yük kayığı, Osmanlı donanmasında yer alan büyükçe bir savaş gemisi tipi**Mertek:** Uzun, kalınca ve dört köşe kereste**Meşrep:** Bir kimsenin yaradılıştan gelen mizacı, tabiat, huy**Mubassır:** Gözleyen, bakan, bekleyen**P****Pağır:** Bakır**Pışıplamak:** Çocuğu uyutmak için sırtını sıvazlamak**S****Seğirtmek:** Süratle gitmek, çabuk ve sıçrayarak yürümek, koşmak**Soluğan:** Soluklanmak**Su bakracı:** Bakırdan su kabı**Ş****Şıfıntı:** Şıllık, adi şekilde süslenmiş ve boyanmış düşük kadın

T

Tellak: Hamamlarda müşterileri keseleyen kimse

Tez: Erken, hemen

Töretmek: Üretmek, peyda etmek, çoğaltmak

Ü

Ütmek: Oyunda kazanmak, yenmek

V

Vaveyla: Çılgılık, feryat

Y

Yamak: Yardımcı, muavin

Yunmak: Yıkamak

Z

Zağar: Bir av köpeği cinsi

SONUÇ

Bugün teknik yönde, kültürel yönde hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişmeye ek olarak haberleşmede yaşanan hızlı gelişim milletler arasındaki sınırları kaldırmıştır. İnsanlar hayatın herhangi bir saatinde evlerinden dünyanın değişik bölgelerinde meydana gelen gelişmelerden haberdar olmaktadır. Bu gelişmeler aynı anda değişik coğrafyalarda pratik hayata aktarılmaktadır.

Meydana gelen değişimler, milletlerin yaşam tarzını yakından etkileyerek insanlara alternatif yaşamlar sunmaktadır. Özellikle, kültürde meydana gelen değişimler bütün milletleri etkilemektedir. Dünya hızlı bir kültürel değişim geçirmektedir. Milletler, bu hızlı değişime ayak uydurabildiği müddetçe varlıklarını idame ettireceklerdir. Var olan değişimleri kendi bünyemize katarken kendi rengimizi verme çabası içinde olmalıyız. Bu çaba, kendi kültürümüzü bilme ile doğru orantıda başarılı sonuçlar verecektir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz verilerin önemi bu nokta da karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan halk bilimi öğeleri Türk kültürünün birer rengidir. Bu renklerin bir araya gelmesiyle oluşan bir millet söz konusudur. İncelediğimiz Sabır Ağacı romanında bu renkleri bulmak bizleri heyecanlandırmıştır çünkü tarihi bir olayı okurken aynı anda Türk kültür tarihini okumak roman okuyucusu adına artı bir değer olmuştur.

Türk kültürünün belli renklerini, incelediğimiz romanda bulmak ve bu renkleri Türk kültür tarihinin temel eserleri sayılan kaynakların süzgecinden geçirerek kültür motiflerinin muhteviyatını kavramak bizlere manevi güç vermiştir. Her bir kavramın arkasında yatan manayı anladıkça da Türk kültürünün varlığının korunması hususunun aslî görevlerimizden olduğu daha iyi anlaşılmıştır. Bu araştırmada halk kültürü değerlerinin Sabır Ağacı romanında yansıtıldığını tespit etmiş bulunmaktayız.

BİBLİYOGRAFYA

- ACAROĞLU, M. Türker. Türk Atasözleri, İletişim Yayinevi, İstanbul, 1993.
- AKSOY, Erol. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Halk Bilim Unsurları, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2005.
- AMANAT, Nalân. M. Necati Sepetçioğlu'nun Kıbrıs Romanları Üzerinde Araştırma, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- ARGUNŞAH, Hülya. “*Tarihi Roman ve Sepetçioğlu*”, Türk Edebiyatı Dergisi, Sayı 405, 2007.
- ARTUN, Erman. Halkbilimi, Kitapevi Yayınları, İstanbul, 2005.
- ASLAN Ensar. Halk Şiirimizde Tarihi Olaylar. Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1999
- BAĞIŞKAN, Tuncer. Kıbrıs Halkbiliminde Ölüm, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınları – 36, Kıbrıs, 1997.
- BANARLI, Nihat Sami. Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.
- BONNEFOY, Yves. Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü, Cilt: 1, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000.
- BORATAV, Pertev Naili. Halk Edebiyatı Dersleri, Türkiye Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000
- COŞKUN, Bekir. Yaşar Kemal'in Romanlarında Folklorik Öğeler, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Adana, 1996.
- ÇALIK, Etem. Mustafa Necati Sepetçioğlu Hayatı Sanatı ve Eserleri, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Anabilim Dalı, Erzurum, 1993.
- DELİORMAN, Altan. “*Mustafa Necati Sepetçioğlu*”, Mustafa Sepetçioğlu Kültür ve Turizm Bakanlığı Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi 5, Ankara, 2007.
- DOĞAN, Mehmet. Büyük Türkçe Sözlük, İz Yayıncılık, 1996.
- DÜZGÜN, Dilaver. İlk Köy Romanlarında Halk Kültürü Unsurları, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Erzurum, 1992.

- ERGUN, Pervin. Türk Kültüründe Ağaç Kültü, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.
- ERSOY Ruhi. “*Sözlü Kültür ve Sözlü Tarih İlişkisi Üzerine Bazı Görüşler*”, Milli Folklor Dergisi, Sayı 61, Ankara.
- GÖKYAY, Orhan Şaik. Dede Korkut Hikâyeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1976.
- GÜNGÖR, Şeyma. “*Mustafa Necati Sepetçioğlu ve Erol Güngör*”, Mustafa Necati Seğetçioğlu Kültür ve Turizm Bakanlığı Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi 5, Ankara, 2007.
- GÜVENÇ, Bozkurt. Türk Kimliği. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997.
- KAFESOĞLU, İbrahim. Türk Milli Kültürü. Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002
- KAFKASYALI, Ali. “*Türk Dünyasında Nevruz Geleneğine Toplu Bir Bakış*”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, Erzurum, 2005.
- KAYABEK, Mustafa. “*Boşlukta Bir Kalp Durdu*”, Mustafa Necati Seğetçioğlu Kültür ve Turizm Bakanlığı Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi 5, Ankara, 2007.
- MEAR, Hüray. Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum, Evlenme ve Ölüm İle İlgili Âdet ve İnanışlar, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Kıbrıs, 1992.
- MİRCAE, Eliade. Mitlerin Özellikleri, Çev. S. Rıfat, Simavi Yayınları, İstanbul, 1993
- MİSTEPE, Ufuk. “*Mustafa Necati Sepetçioğlu*”, Toşayad Kümbet Dergisi, Sayı 6.
- ÖGEL, Bahaeddin. Türk Kültür Tarihine Giriş I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985
- _____ Türk Kültür Tarihine Giriş II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985
- _____ Türk Mitolojisi II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995
- ÖRNEK, Sedat Veyis. Türk Halkbilimi. İş Bankası Yayınları, Ankara 1977.
- _____ Türk Halkbilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995

SARAÇOĞLU, Erdoğan. Kıbrıs Ağızı, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları – 21, Kıbrıs, 1992.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati. Bir Ömür Boyu Kıbrıs, İrfan Yayınları, İstanbul, 2000.

_____ Zaman Sahibi ve Toprak, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_____ Zaman Yürüyüşü, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_____ Zaman Dar Bir Kapıda, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_____ Zaman Sarkacı, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_____ Zaman Dönümü, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_____ Zaman Yok, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_____ Zaman Uyanışı, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_____ Sahibini Arayan Toprak, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 2006.

ŞEN, Semra. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Anabilim Dalı, Erzurum, 1995.

TAN, Nail. Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler. Yayılım Matbaası, İstanbul, 1995

YAPICIOĞLU, İbrahim. Kuzey Kıbrıs Ağaç ve Ağaççıkları, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2004.

ZENGİN, Nesrin. Gençlik Edebiyatı ve Eğitim Değerleri Açısından M. Necati Sepetçioğlu'nun Dünkü Türkiye Dizisindeki Tarihi Romanlarının İncelenmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000.

( ) TÜRKÇE SÖZLÜK, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2005

ÖZ GEÇMİŞ

1978 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Artvin'de tamamladı. 1996 yılında kazandığı Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümünden 2000 yılında mezun oldu. 2005 yılında Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine hak kazandı. Halen Erzurum Mecidiye Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.